

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2007: 75
ISSN 1654-0247

Korta tyglar?

En queerfeministisk läsning av tio samtida hästbokklubbsböcker

MOA STOCKSTAD

This work is licensed under a
Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/>

Svensk titel: Korta tyglar? En queerfeministisk läsning av tio samtida hästklubbsböcker

Engelsk titel: Tight reins? A queer feminist reading of ten contemporary pony club books

Författare: Moa Stockstad

Kollegium: 1

Färdigställt: 2007

Handledare: Catarina Eriksson

Abstract: This master thesis is discussing ten pony books from 2006 in relation to the heterosexual matrix. It contains a rather extensive research overview regarding horse riding from a gender perspective, pony books, traditional feminist studies of girls' books and queer readings of girls' and children's literature. The aim of the empirical study is two folded; firstly to show how the girl protagonists' horse riding is presented in terms of masculinity and femininity (as defined by Natalie Koivula), secondly to analyze the relations between the girls appearing in the books from a queer perspective attempting to find some queer leakage in the depictions. The theory applied is based on Judith Butler and the method is derived from the tradition of queer readings and feminist counter readings. The results show that the protagonists construct masculinity as well as femininity, often combined, which question the assumption that girls and women can only construct femininity and furthermore illustrate that the division between femininity and masculinity is not as natural as is often assumed. The analysis also demonstrates that some of the girls express intense emotions for other girls and show a stronger bond towards other girls than towards boys. However, the relations between the girls are often normalized in accordance with the heterosexual matrix. The conclusion of the thesis is that the pony books can be both liberating from current heterosexual gender norms and reinforcing this societal order. Another important conclusion is that the liberating potential varies greatly between the books.

Nyckelord: hästböcker, queer läsning, ridning, femininitet, maskulinitet, lesbiskhet, litteratursociologi, flickböcker

Tack

Ingen text uppkommer i ett vakuum. Jag vill därför här ta tillfället i akt att tacka alla som har hjälpt mig på olika sätt med denna uppsats. Först ett stort tack till Jannicka Almblad på Polluxklubben som inte bara svarat snabbt på alla mina frågor utan dessutom och framför allt gett mig alla de böcker som varit nödvändiga. Tack också till min handledare Catarina Eriksson för uppmuntran, stöd och synpunkter.

Tack till, i alfabetisk ordning, Karin Arvidson för läsning och synpunkter i uppsatsens olika stadier; Jenny Claesson, betydligt mer seriös och långvarig hästtjej än jag för hästiska kunskaper och faktagranskning på området samt mycket givande diskussion kring problematiken med femininitet och maskulinitet; Viktoria Lundborg, min mest ärliga kritiker, för otaliga msn-diskussioner och uppsatstraumabearbetning; Rickard för läsning, uppmuntran och mat; Jesper Svensson för läsning och att ha åtminstone försökt övertyga mig om att också straighta män kan vara intresserade av queerteori; Maryam Vardeh-Navandi för ahaskapande samtal och massor av uppmuntran och Anna Åkerman för hästkommentarer och smarta synpunkter.

Tack till mamma för läsning och henne och Rolf gemensamt för att jag fick ockupera landet och isolera mig på en ö, långt från alla distraktioner. Och tack till alla andra som tittat välmenande på mig och låtit mig prata i evigheter om queerhet, vänskap och hästar (i synnerhet ni som inte dragit paralleller till Jens Orback och hans mormors syster).

Jag tar däremot naturligtvis allt ansvar för innehållet i denna uppsats.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	1
1.1	PROBLEMBESKRIVNING OCH SYFTE	2
1.2	FRÅGESTÄLLNINGAR.....	3
1.3	DEFINITIONER	3
1.4	DISPOSITION.....	4
2	TEORI OCH METOD.....	5
2.1	GENUSSKAPANDE OCH SEXUALITET	5
2.2	FEMININITET OCH MASKULINITET	7
2.3	LESBISKHET.....	8
2.4	BOKEN SOM EN SAMHÄLLELIG PRODUKT – OCH LÄSARNA	8
2.5	MOTTOLKNINGAR OCH QUEERA LÄSNINGAR	10
2.6	TOLKNINGSPROBLEM OCH VALIDITET	11
2.7	TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	11
2.7.1	<i>Om ridningen och produktion av maskulinitet och femininitet.....</i>	<i>12</i>
2.7.2	<i>Om det queera läckaget.....</i>	<i>12</i>
3	LITTERATURÖVERSIKT.....	13
3.1	OM VERKLIGHETENS HÄSTVERKSAMHET UR GENUSPERSPEKTIV.....	13
3.2	OM HÅSTBÖCKER	18
3.3	FEMINISTISKA MEN INTE QUEERA LÄSNINGAR AV FLICKBÖCKER	20
3.4	QUEERA LÄSNINGAR AV FLICKBÖCKER OCH BARNLITTERATUR	23
3.5	SAMMANFATTNING	25
4	RESULTAT OCH ANALYS	26
4.1	MATERIAL, AVGRÄNSNINGAR, URVAL	26
4.1.1	<i>Avgränsningar</i>	<i>26</i>
4.1.2	<i>Problem rörande materialet</i>	<i>26</i>
4.1.3	<i>Urval.....</i>	<i>27</i>
4.2	RIDNINGENS GENUS	27
4.2.1	<i>Vilse i vildmarken.....</i>	<i>27</i>
4.2.2	<i>Mustangernas dal.....</i>	<i>28</i>
4.2.3	<i>Spökhästen i Meadow Green</i>	<i>29</i>
4.2.4	<i>Ridläger på mustangranchen</i>	<i>30</i>
4.2.5	<i>Förföljd av otur.....</i>	<i>31</i>
4.2.6	<i>Queen – flockens drottning.....</i>	<i>32</i>
4.2.7	<i>Danny Boy.....</i>	<i>33</i>
4.2.8	<i>Jag vill ha Stella!.....</i>	<i>34</i>
4.2.9	<i>Akta dig, Sara!.....</i>	<i>35</i>
4.2.10	<i>Spring, Diabolo!.....</i>	<i>36</i>
4.2.11	<i>Sammanfattning av ridningens genus</i>	<i>36</i>
4.3	QUEERA LÄCKAGE	37
4.3.1	<i>Lesbisk kontinuitet.....</i>	<i>37</i>
4.3.2	<i>Häxor och magiska band.....</i>	<i>38</i>
4.3.3	<i>Att vara en avvikare.....</i>	<i>39</i>
4.3.4	<i>Starka känslor.....</i>	<i>40</i>
4.3.5	<i>Romantik eller vänskap?</i>	<i>41</i>
4.3.6	<i>Pojkflickan</i>	<i>43</i>
4.3.7	<i>Återställandet</i>	<i>44</i>

4.3.8	<i>Explicit tal om lesbiskt begär</i>	45
4.3.9	<i>Protofeministiska budskap</i>	45
5	SLUTDISKUSSION	47
6	SAMMANFATTNING	50
	LITTERATURFÖRTECKNING.....	52
	BILAGA 1.....	57
	BILAGA 2.....	58
	<i>Tabell 1. Utvalda böcker</i>	58

1 INLEDNING

Den här uppsatsen har lyckats utöva ett visst inflytande på mig. Mest konkret är att jag en solig vårdag den 21 mars nervös och uppspelt tog bussen, tåget och bussen igen till Mölndals ridklubb för att få min första lektion på femton år.

Jag kunde inte bestämma om jag kände mig vuxen eller som den åttaåring jag en gång var. Klart var i alla fall att den 15-åriga praoeleven på ridklubben var betydligt äldre i sammanhanget än jag och hade koll på allt. Så hon guidade mig igenom ryktningen med dess borstning, kamning och hovkratsning och hjälpte mig med att få på träs och sadel ("Du vet hur man gör det här va? Nehej..."). Och jag kände mig lite kluven. Å ena sidan sorg: varför slutade jag någonsin rida? Å den andra hopp: hoppas hon kan fortsätta med det hon brinner för!

Under de senaste decennierna har ridsport i Sverige blivit en utpräglad tjejsport. 87 procent av de nära 200 000 föreningsaktiva ryttarna är tjejer¹ och kvinnor (FoU 2006:5, s 7-8). En kort historik visar dock att feminiseringen av ridningen är en ny företeelse. Bakgrunden till hästhållningen finns i lantbruk, transport och krig, d.v.s. traditionellt sett maskulint kopplade bastioner och arbetshästen såväl som stridshästen sköttes av män. För bara 50 år sedan var ryttarnas genusfördelning den motsatta till dagens. Om kvinnor red var det endast inom överklassen och ridningen sågs som överskridande av femininitetens ramar och kopplades till emancipation (Rostgård 2002, s 49; Koren & Træen 2003, s 11; Hedenborg 2006a, s 22).²

Att ridsporten i nuläget betraktas som en tjejverksamhet får konsekvenser för diskursen kring sporten. Ofta diskuteras den inte ens som en sport utan betraktas snarare som ett uttryck för tjejers påstådda omvårdnadsbehov, i bästa fall kopplat till smådjur som kaniner och hamstrar, i värsta fall ses hästen som ett övningsobjekt inför en förgivettagen kommande kärleksrelation med en kille/man. Stallet anses i denna tolkning således förbereda tjejen för och fostra henne i traditionell heterosexuell femininitet.

Jag menar att en sådan tolkning är kraftigt präglad av en heteronormativ logik, där tjejers aktiviteter per definition blir traditionellt feminina. Oavsett hästtjejens aktivitet kommer den således att tolkas i enlighet med rådande heteronormativa diskurs där kvinnor förväntas göra feminint kopplade aktiviteter och rikta sitt begär mot män. Detta innebär en syn på femininitet som automatiskt kopplad till kvinnor och maskulinitet till män samt ett förutsättande av att tjejer begär killar snarare än andra tjejer. Tjejers relationer tolkas med en sådan förståelse som automatiskt vänskapliga snarare än romantiska. Dessa förment naturliga kopplingar kommer att ifrågasättas i min uppsats.

I denna uppsats kommer jag att studera hästböcker, inte verkliga tjejer av kött och blod. Även om min utgångspunkt är att stallet är ett utrymme där något annat än den traditionella heterosexuella femininiteten möjliggörs är det inte säkert att detta perspektiv synliggörs i hästböckerna. Utgångspunkten är således litteratursociologisk. Hästböckerna skapas i en kontext där ridning ses som en tjejsport men bidrar också i konstruktionen av sporten, en dialektisk verkan inom den litteratursociologiska grenen "samhället i litteraturen" (Svedjedal 1997, s 72-73). Även om det verkliga stallets praktik premierar ett brytande av rådande normer följer inte automatiskt av detta att böckerna gör detsamma. Hur böckerna påverkas av

¹ Jag har valt att använda begreppet tjej. Protagonisterna (d.v.s. huvudpersonerna) i mina böcker är ibland mycket unga vilket gör att "kvinna" blir ett alltför vuxet begrepp. Ett alternativ skulle kunna vara "flicka", men som socialantropologen Fanny Ambjörnsson poängterar i *I en klass för sig*, med hänvisning till medieforskaren Anja Hirdman, är detta ett ord som ofta fungerar infantiliserande (Ambjörnsson 2003, s 29). Då den forskning jag refererar till använder begreppet flicka gör jag det däremot också.

² Detta beskriver den mycket likartade utvecklingen i Sverige och Danmark.

samhällssituationen är inte givet. Enkelt sett kan sägas att böckerna uppkommer i ett samhälle som domineras av den ovanstående förståelsen. Samtidigt finns i kulturen också motkulturer och alternativ, bara för att den dominerande kulturen är heteronormativ betyder inte det att alla kulturyttringar därmed blir identiska med den dominerande kulturens inställning. Kulturen kan således inte förstås enhetligt utan det är viktigt att betona dess konflikter – böckerna kan påverkas av såväl samhällets dominerande som dess konkurrerande diskurser kring förståelsen av ridning samt tjejjers relationer. I kulturen finns sprickor där queera läckage skymtar fram – om läsaren är medveten om detta perspektiv (Rosenberg 2002, s 118ff). Tolkningen blir därmed central och jag vill här göra min tolkning av dessa böcker och visa på dimensioner som kanske inte märks vid en läsning utan teori.

Wendy Griswold³ skriver om aktuella studier inom litteratursociologin och nämner som ett exempel just feministiska studier av kvinnogenrer (Griswold 1997, s 54). Litteratursociologin intresserar sig också, till skillnad från litteraturvetenskapen, för populärlitteraturen (Furuland 1997, s 32). Lite tillspetsat kan därför sägas att uppsatsen befinner sig inom flera aktuella trender inom litteratursociologin, med ett fokus på genuskonstruktioner och populärlitteratur. Men trots ett längre feministiskt intresse för populärlitteratur och ett betydligt nyare fokus på ridning och hästböcker kvarstår de många populärlitterära hästböckerna i vetenskaplig glömska. Upprepade gånger under utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap har föreläsare efterfrågat mer genusperspektiv inom ämnesområdet generellt och det här är mitt bidrag till ämnets utveckling, inom den i ämnet inkluderade litteratursociologin. Än mer ovanligt inom den uttalade litteratursociologin än genusperspektiv i allmänhet är queera läsningar, trots att queera läsningar implicit förutsätter ett litteratursociologiskt perspektiv. Föreliggande uppsats kan således möjligen bidra till en breddning av ämnet.

Jag betraktar litteratursociologin och det närliggande cultural studies som exempel på politisk forskning. Också jag har politiska syften i denna uppsats. Jag vill synliggöra en bortglömd litterär gren som är viktig för många tjejer. Jag vill också motverka den heteronormativa diskurs som utgår från att alla människor är heterosexuella och att alla kvinnor/tjejer producerar femininitet.

1.1 Problembeskrivning och syfte

Den heterosexuella matrisen förutsätter att kvinnor och män utgör två klart åtskilda kategorier och att de som definieras som kvinnor gör femininitet och de som definieras som män gör maskulinitet. De personer som faller inom den ena kategorin förväntas begära personer i den andra. Jag kommer att studera hur hästböckerna i mitt material förhåller sig till den heterosexuella matrisen. Jag ser femininitet och maskulinitet som praktiker snarare än essenser⁴ och menar därför att också tjejer kan göra maskulinitet och killar femininitet (se vidare *Teori*). Därför vill jag så förutsättningslöst som möjligt studera vilka genus som egentligen konstrueras i den aktiva ridning som bedrivs i böckerna. Hästböckerna skildrar en kvinnodominerad värld, som kan öppna upp för lesbiska undertexter och queera läckage (se vidare *Metod*). Jag är intresserad av att studera om det finns tecken som tyder på något ”mer” än vänskap mellan tjejkaraktärerna i böckerna.

I förlängningen blir syftet således emancipatoriskt, ett försök att bryta upp dikotomiseringen mellan feminint och maskulint, kopplingen kvinna – feminin och man – maskulin, kopplingen hästar – femininitet samt bryta det heterosexuella tolkningsföreträdet och synliggöra en annan möjlig tolkning.

³ Då docent i sociologi vid universitetet i Chicago med inriktning mot kulturanalys och litteratursociologi.

⁴ Essentialism är ett antagande om att människan har egenskaper som är ursprungliga och naturliga och därmed opåverkade av sociala strukturer. Det kan t.ex. handla om en syn på kvinnlighet eller manlighet som medfödd eller att människor föds till hetero-, homo- eller bisexuella (Rosenberg 2002, s 23-24).

Ett övergripande syfte är dessutom att bidra med forskning kring en populär men outforskad litteraturgenre och att vidareutveckla litteratursociologins forskningsområde.

1.2 Frågeställningar

- Hur presenteras protagonisternas ridning i ett urval hästböcker, mot bakgrund av en etablerad definition av traditionell femininitet och maskulinitet?
- Finns queera läckage i dessa hästböcker i skildringarna av tjejernas möte med andra tjejer och hur ser de i sådana fall ut?

1.3 Definitioner

Populärlitteratur

Ulf Boëthius⁵ diskuterar i ”Populärlitteraturen – finns den?” några olika definitioner av populärlitteratur som används i forskningen. Boëthius använder själv vad han kallar en smaksociologisk definition, vilken jag ansluter mig till, som innebär att populärlitteraturen är den litteratur som har en stor läsekrets och *anses* vara undermålig, moraliskt och/eller estetiskt (Boëthius 1995, s 19). Detta är således en konstruktivistisk ansats (till skillnad från många andra normativa definitioner) som innebär att gränsen mellan populärlitteratur och övrig litteratur blir flytande och historiskt bunden, samtidigt som den litteratur som ryms inom kategorin är, liksom litteratur som klarat sig från stämpeln, mångskiftande. Boëthius beskriver själv gränsen som ”artificiell, godtycklig och flytande” (Boëthius 1995, s 19). Definitionen blir maktstyrd: ”En av populärlitteraturens viktigaste samhälleliga funktioner tycks vara rent negativ, nämligen att utgöra motsatsen till det som den härskande smaken och moralen anbefaller och gillar. Den blir det som man differentierar sig ifrån.” (Boëthius 1995, s 24).⁶ Jag menar att böckerna i mitt material ses som populärlitteratur då de ofta inte recenseras samt ingår i ett eget kretslopp (bokklubbar) istället för att (annat än undantagsvis) spridas genom bokhandlar och bibliotek.

Flickböcker

”Flickböcker” är i sig en problematisk term som, om använd oreflekterat, tenderar att cementera snarare än belysa stereotypa genusuppfattningar. Eva Söderberg⁷ diskuterar i *Askunge, madonna eller feminist?* synen på flickboken inom forskningen. Att kategorin är genuskodad tas upp av flera forskare, i det att det är en bok skriven om flickor, för flickor, ofta dessutom av en kvinnlig författare – genus är alltså vad som fungerar genreddefinierande (Söderberg 2004 s 74-75). Denna förmenta naturlighet problematiseras av flera forskare, t.ex. Birgitta Josefsson⁸ som påpekar att ”den kan vara flickbok bara i en samhällelig situation, där flickor och kvinnor tilldelats en principiellt sett annorlunda roll än pojkar och män; där det finns ett andra kön, kvinnor, och ett annat slags människor, barn” (Josefsson, citerad i Söderberg 2004, s 74). Jag instämmer i Josefssons påpekande med dess socialkonstruktivistiska ansats och betraktar flickböcker som en konstruerad och historiskt föränderlig genre. Det är lätt att dra paralleller till ovanstående diskussion av populärlitteratur – och maktaspekten är tydlig. Detta förklarar också varför flickböcker så lätt avfärdas i

⁵ Då professor i barn- och ungdomslitteratur vid institutionen för litteraturvetenskap vid Stockholms Universitet.

⁶ Parallellen till hur maskulinitet definieras genom att inställa sig i kontraposition till femininitet är tydlig och tas också upp av Boëthius.

⁷ Lektor i litteraturvetenskap vid Mittuniversitetet med inriktning mot flickböcker.

⁸ Adjunkt i litteraturvetenskap vid Göteborgs universitet.

svepande termer, trots att böckerna som anses höra till kategorin naturligtvis, liksom all annan litteratur, varierar avseende kvalitet, genrer etc. Men att flickan tillhör såväl det andra könet som den andra åldern (Söderberg utgår från Simone de Beauvoir) möjliggör ett fördömande av litteraturen och relationen till pojkboken är inte jämlik – pojkböckerna ses som bättre litteratur (Söderberg 2004, s 82). Böckerna i mitt material *blir* flickböcker i och med att klubben definieras som en flickklubb (se vidare *Material*).

Hästböcker

Cecilia Persdotter och Inga-Lill Sjöholm-Andersson tar i magisteruppsatsen *Något i hästväg* i biblioteks- och informationsvetenskap upp definitionsproblematiken kring vad en hästbok egentligen är. De poängterar att såväl böcker om indianer som fantasyböcker behandlar hästar och dessa skulle således kunna inräknas (Persdotter & Sjöholm-Andersson 1999, s 8). De löser själva problemet genom att inkludera böcker där hästen inte bara är ett fortskaffningsmedel utan istället spelar en viktigare roll för berättelsen. Jag menar dock att denna definition är långt ifrån heltäckande. Hästar kan spela en mycket stor roll i böcker som inte klassificeras som hästböcker (exempelvis fantasyboken *Hästen och hans pojke* av CS Lewis) medan de kan ha en mer underordnad roll i böcker som anses tillhöra hästboksgenren (att definiera underordnad respektive framträdande roll blir givetvis subjektivt men jag vill här nämna exempelvis *Tovan* av Marie-Louise Wallin, vars huvudhandling snarare är kärleken mellan två tjejer). Jag tror att författarna i denna diskussion, kanske omedvetet, sätter fingret på något grundläggande, nämligen att hästboken i sig i hög grad är genuskodad. Det är inte en naturgiven ideologibefriad definition – tvärtom är det böcker som definieras som flickböcker och ofta ses som lågt stående – i själva definitionen ligger ofta ett nedvärderande, som kommer ur tjejers låga status som varande såväl kvinnor som barn. I uppsatsen kommer jag att använda begreppet som de böcker *som definieras som hästböcker*. Polluxklubben är en hästbokklubb och därför anses alla böcker därifrån vara hästböcker.

Ridning

I denna uppsats definierar jag ridning smalt, endast tiden på hästryggen inkluderas i begreppet.

Hästverksamhet

Hästverksamhet är det begrepp jag använder för att beskriva ridningen inklusive all kringverksamhet som omgärdar och möjliggör ridningen, såsom såväl underhåll som inte nödvändigtvis sker nära hästen (mockning, rengöring av träns/putsning av läder etc.) som det som sker tätt ihop med hästen (ryktning, sadling, allmän skötsel).

1.4 Disposition

Efter denna inledande del kommer jag först att redovisa vald teori och metod, trots att detta går emot det brukliga förfarandet att inleda med tidigare forskning. Detta beror på att jag tror att det för läsarens del är viktigt att ha med sig mina teoretiska perspektiv så tidigt som möjligt. Därför följs redogörelsen för teori och metod av min diskussion kring tidigare forskning om, i tur och ordning, verklighetens hästverksamhet ur genusperspektiv, hästböcker, feministiska studier av flickböcker samt slutligen queera läsningar av flick-, ungdoms- och barnböcker. Efter dessa delar tar min undersökning vid och jag inleder med en analys av min första frågeställning, nämligen hur protagonisterna under ridningen gör maskulinitet och femininitet. Därefter analyserar jag den andra frågeställningen, d.v.s. hur de queera läckagen i böckerna ser ut, om sådana går att finna. Slutligen knyter jag ihop uppsatsen och de två frågeställningarna med en sammanfattande diskussion.

2 TEORI OCH METOD

Jag har valt att redovisa teori och metod i ett gemensamt kapitel. Detta beror på att den metod jag utgår ifrån är tätt sammankopplad med teorin och en separation riskerar att fungera förvirrande snarare än klargörande. Texten är dock strukturerad från det mer abstrakta till det konkreta. Jag kommer först att diskutera några av Judith Butlers huvudtankar med inslag av andra teoretiker. Därefter diskuterar och definierar jag mer ingående några centrala begrepp för uppsatsen, såsom femininitet och maskulinitet respektive lesbiskhet. Efter detta diskuteras litteratursociologiska antaganden kring bokens roll i samhället och min syn på läsare/uttolkare. Sedan redogör jag för mottolkningar och queera läsningar, med några exempel från tidigare genomförda queera läsningar. Slutligen kommer några funderingar kring tolkningsproblem och sist mitt konkreta tillvägagångssätt.

2.1 Genusskapande och sexualitet

Kanske mest uppmärksammat hos Judith Butler⁹ är hennes tankar om att könet inte är en naturlig kategori. Genus är som de flesta feminister lyfter fram inte statiskt eller automatiskt utan föränderligt, kulturellt och historiskt sett. Butler anlägger ett liknande synsätt gällande också vad som ses som det biologiska könet och kritiserar den vanliga feministiska uppdelningen av kön och genus, där kön ses som naturligt och genus som en socialt konstruerad men ändå oundviklig följd av könet. Butler betonar att också kön måste förstås diskursivt och att genus snarare blir skapare av kön än tvärtom (Butler 2006, s 30; 2005, s 45ff). Detta kan låta förvirrande men innebär att kategoriseringen av kön blir ointressant utan den omgivande diskursen med den över- och underordning som där finns. Att huvudindelningen mellan människor baseras på könsorgan är alltså inte naturligt utan diskursivt konstruerat. Dels finns många andra indelningar som lika gärna skulle kunna göras¹⁰, dels förutsätter *den heterosexuella matrisen* två klart urskiljbara kroppar, en kvinnlig och en manlig, vilket kolliderar med de människor som faktiskt finns, nämligen intersexuella personer, d.v.s. personer utan en klart identifierbar kvinnlig eller manlig könstillhörighet. Dessa personer faller alltså emellan den så viktiga binära genusordningen och själva deras existens hotar hela systemet. Detta betyder att de måste passas in i fällan och ”problemet” löses därför genom att man betraktar dessa människor som innehavare av fel vilka korrigeras genom operation (Butler 2006, s 52). Den binära genusordningen är alltså inte så naturlig som den kan förefalla.

I Judith Butlers genusuppfattning är genus inte något man är eller har utan något man gör. Detta kallas *performativitet* och betyder att en person inte *är* en tjej, inte *blir* en tjej under barndomen utan istället *gör* en tjej, varje dag, hela tiden. Genus är alltså att se som en process (Butler 2006, s 199). Detta betyder att genus skapas genom upprepade handlingar, för att betraktas som exempelvis tjej måste personen hela tiden göra sådana saker som definierar henne som just tjej. Samtidigt lyfter Butler fram att det inte finns något originalgenus utan genusgörande handlar alltid om improvisation. Performativiteten illustreras av Butler med företeelser som butchar¹¹ och femmes¹², vilka i hennes förståelse snarare än att vara kopior av

⁹ Professor i retorik och litteraturvetenskap vid University of California i Berkeley och en av de absolut mest framstående queerteoretikerna.

¹⁰ Vi delar exempelvis inte in människor efter huruvida deras örsnibbar är fasta eller fritt hängande eftersom detta inte har någon diskursiv betydelse – örsnibbstillhörigheten utgör således ingen kategori.

¹¹ En butch är en lesbisk kvinna som använder maskulint konnoterade attribut.

heterosexuella män och kvinnor visar att dessa s.k. "original", är lika konstruerade som de själva, de s.k. "kopiorna" (Butler 2006, s 208).

Att genus är en process innebär inte att varje individ kan välja fritt och bli lika accepterad i samhället oavsett hur personen ifråga gör genus. Alla agerar genus hela tiden, men det sker alltid i vad Butler kallar "en scen av tvång" (Butler 2006, s 23). Som jag skrev ovan passas de intersexuella in i den binära genusordningen, genom samhälleligt sanktionerat våld mot deras kroppar i form av läkarvetenskapen. Även de som på andra sätt bryter mot den heterosexuella matrisen hotas av våld, som exempelvis homosexuella och transpersoner¹³. Butler tolkar detta som att de personer som inte är möjliga att kategorisera som (heterosexuella) kvinnor eller män hotar hela systemet. Våldet blir därför ett försök att återställa ordningen eftersom alternativet är så hotande – att inse att världen som vi känner den inte är naturlig eller nödvändig (Butler 2006, s 52). Judith Halberstam¹⁴ visar i *Female masculinity* på ett mycket belysande sätt hur en så vardaglig företeelse som olika toaletter för män och kvinnor blir ett allvarligt problem för butchar vars rätt att vara på damtoaletten ifrågasätts återkommande (Halberstam 1998, s 20ff).

Till skillnad från vad som påstås i en del vantolkningar är Butler alltså inte en förespråkare för en extrem individualism. Hon vänder sig visserligen mot alltför rigida strukturbetonare men är nog med att återkommande poängtera kontextens betydelse. Att genus ses som konstruerat innebär inte att det kan tänkas bort. Kategorierna får ju en betydelse i och med diskursen, även om grunden för kategorin inte är naturlig eller given blir ju effekten att kategoriseringen skapar en kategori som därigenom kan diskrimineras. Därför tvekar heller inte Butler själv att exempelvis framträda i egenskap av lesbisk, trots kritiken av den fasta identiteten (Rosenberg i Butler 2005, s 14).

Som antytts ovan producerar personer vars kroppar kategoriseras som kvinnliga inte nödvändigtvis femininitet. Femininitet ska inte förstås som kvinnlig aktivitet, och är alltså inte en naturlig eller nödvändig följd av en kvinnlig kropp utan istället en uppsättning praktiker som kulturellt definierats som feminina (Butler 2006, s 30). Detta innebär att personer som definieras som män kan göra femininitet och personer som definieras som kvinnor maskulinitet. Som Butler skriver om dragqueens¹⁵, vilket illustrerar det performativa: "[D]et gick snabbt upp för mig att några av dessa så kallade män kunde göra femininitet långt mycket bättre än jag någonsin kunnat, någonsin velat, och någonsin skulle komma att göra" (Butler 2006, s 212).

Jag vill här lyfta upp frågan om pojkflickan lite extra eftersom denna karaktär tycks vanlig i flickböcker generellt såväl som hästböcker. Judith Halberstam beskriver hur pojkflickigheten tenderar att betraktas som ett uttryck för flickors längtan efter den större frihet som pojkar har. Hon menar att pojkflickan antas vara mer tolererad än pojkar som drar åt flickighet men ifrågasätter själv denna uppfattning eftersom hon ser acceptansen för pojkflickan som mycket begränsad. Pojkflickigheten accepteras så länge flickan fortfarande har en stabil flickidentitet, men inte om en stark manlig identifikation finns eller om pojkflickigheten fortsätter upp i tonåren. Förvandlingen sker alltså i ungdomen då alla flickor pressas till genusnormalitet. Kulturellt sett tolkas pojkflickighet som motstånd mot vuxenhet snarare än mot kvinnlighet (Halberstam 1998, s 5-6). Victoria Flanagan¹⁶ betonar att barnbäckernas crossdressing¹⁷ aldrig får tolkas som något annat än instrumentellt (Halberstams frihet) och riskerar således

¹² En femme är en lesbisk kvinna som använder feminint konnoterade attribut, med Tiina Rosenbergs ord "den till kvinna utklädda lesbiska kvinnan" (Rosenberg i Butler 2005, not 15).

¹³ Transpersoner är en paraplyterm vilket gör en enhetlig definition svår. RFSL inkluderar exempelvis transsexuella, intersexuella, transvestiter och dragkings/dragqueens i begreppet (RFSL:s hemsida [2007-05-13]). Gemensamt för dessa är att gränserna mellan kategorierna kvinnor och män överskrids på olika sätt.

¹⁴ Professor i engelska och genusstudier vid University of Southern California.

¹⁵ Personer som räknas till män som i showsyfte iklär sig kläder och accessoarer som kodats som feminina.

¹⁶ Doktorand vid Macquarie University i Sydney med inriktning mot crossdressing i barnlitteratur.

¹⁷ Att använda attribut som kopplas till det genus personen i andra fall inte kategoriseras som.

inte att kopplas till skrämmande frågor om möjlig icke-heterosexualitet (Flanagan 2005, s 126, se vidare *Tidigare forskning*).

Att göra femininitet och maskulinitet på ett kulturellt godtagbart sett är således att göra heterosexuell femininitet respektive maskulinitet, vilket återför resonemanget till *den heterosexuella matrisen*. Genusgörandet medför inte automatiskt en viss typ av sexuellt begär eller ett visst mål för begäret, men begäret är däremot del i vad som skapar genus. Genusregleringar har alltid varit en väsentlig del i heteronormativiteten och det är därför omöjligt att separera genus från begär (Butler 2006, s 189) Detta betyder alltså att för att anses som en riktig kvinna är heterosexualitet en nödvändig förutsättning och begär och genus är således sammankopplat och kan omöjligt separeras. En riktig kvinna får inte älska en annan kvinna och en riktig man får inte älska en man (Butler 2006, s 200).

2.2 Femininitet och maskulinitet

Att klart definiera femininitet och maskulinitet är svårt då det är föränderligt och varierande. Vad som i dagens Sverige ses som feminint respektive maskulint definieras i många fall inte på samma sätt i andra länder eller historiska perioder. Inte heller finns en enda femininitet eller maskulinitet som är allmängiltig. Detta är också en del av poängen med de tankar jag presenterat ovan och illustrerar det konstruerade i genus karaktär.

Ändå har jag försatt mig i en situation som kräver någon slags definition för att studien ska bli möjlig att genomföra. Nathalie Koivula¹⁸ har, trots liknande betänkligheter, ringat in några för flera kulturer återkommande femininitetsmarkörer. Dessa är: skönhet (beauty¹⁹), empati (empathy), uttrycksfullhet (expressivity), inriktning mot familj (family orientation), passivitet (passiveness), en foglig natur (a yielding nature) samt undvikande av vad som ses som maskulint (Koivula 1999, s 4).

Också avseende maskulinitet hämtar jag definitionen från Koivula som ser maskulinitet som: aggressivitet (aggression), bestämt vetande/tvärsäkerhet (assertiveness), idrottslighet (athleticism), tävlingsinriktning (competitiveness), självförtroende (confidence), mod (courage), makt (dominance), instrumentalitet (instrumentality), mental och fysisk seghet (mental and physical toughness), risktagande (risk-taking), styrka (strength) samt undvikande av vad som ses som feminint eller homosexuellt beteende (Koivula 1999, s 4).

Jag vill här ta tillfället i akt att kommentera det problematiska med en sådan här uppdelning. Det är viktigt att komma ihåg att maskulina och feminina egenskaper inte ses som likvärdiga utan de maskulint förstådda värderas generellt sett högre än de feminina. Jag ställer mig därför kritisk till ett kategoriskt avvisande av feminina egenskaper eftersom detta följer genusordningens hierarki. De flesta egenskaper kan vara såväl positiva som negativa, för en själv eller för andra.

Men samtidigt är inte bara värderingen av egenskaperna påverkad av genusmässig ojämlikhet. De är också direkt knutna till över- respektive underordning. Passivitet och foglighet är naturligtvis önskvärda egenskaper hos den som har en underordnad position medan dominans, styrka, bestämdhet och aggressivitet är egenskaper mer passande för den överordnade. Vidare är det viktigt att komma ihåg att maskulinitet hos dem som definieras som tjejer inte är en önskvärd egenskap, trots att maskuliniteten i sig värderas högre.

Jag vill heller inte bidra till en ökad dikotomisering i vad som ses som maskulint respektive feminint. Att femininitet tillskrivs dem som definieras som kvinnor är inte naturgivet. Men det är inte heller egenskapernas inbördes kopplingar. Det är inte naturgivet

¹⁸ Då forskare i psykologi vid Stockholms Universitet. Genusdefinitionerna i denna uppsats är hämtade från hennes avhandling *Gender in sport*.

¹⁹ Eftersom Koivula skriver på engelska och tolkningen av begreppen kan variera har jag valt att redovisa originalets engelska termer. Fortsättningsvis används de svenska orden.

vare sig att instrumentalitet förstås som maskulint och empati som feminint eller att den ena av dessa egenskaper kopplas till maktutövande men inte den andra.

Jag kommer därför i min tolkning att utgå ifrån att maskulint och feminint förstådda egenskaper kan existera parallellt och samtidigt, i samma person och till och med i samma handling och hoppas således kunna överbygga något av klyftan däremellan.

2.3 Lesbiskhet

Inom genus-, queer-, lesbisk och kvinnoforskning finns många olika definitioner av begreppet lesbisk. Jag har i uppsatsen valt en definition som passar mina syften. Jag ser som jag tror framkommit inte sexualitet som något essentiellt. Jag kommer i föreliggande uppsats heller inte att betrakta sexualitet som en identitet eftersom mitt fokus ligger på att söka queera läckage i texter som inte avsetts lesbiska av författaren. Detta förutsätter en syn på lesbiskhet som varandes vare sig en essens eller en identitet. Tjejerna i böckerna definierar sig ju inte som lesbiska men vad jag studerar är ju om de i någon mån *gör* lesbiskhet. Böckerna saknar explicit sexuellt innehåll, vilket inte är underligt med tanke på det tabu²⁰ som råder kring barns sexualitet. Detta gör en definition av lesbiskhet som sexuell praktik otillräcklig.

Adrienne Rich²¹ skriver i sin numera klassiska text *Obligatorisk heterosexualitet och lesbisk existens* om lesbisk kontinuitet som inte enbart rör sex utan ett starkt känslomässigt fokus på andra kvinnor. Hos Rich blir den intima vänskapen som ofta finns mellan unga tjejer en del i detta lesbiska kontinuum (Rich 1986, s 33-36). Den kvinnodominerade stallmiljön kan ses som en del i Richs lesbiska kontinuum, och det blir därför intressant att närmare studera relationerna mellan de inblandade tjejerna, utifrån detta perspektiv.

Marilyn R Farwell²² använder termen lesbiskhet på ett, som hon kallar, metaforiskt vis och betraktar det som ett utrymme som skapas när kvinnor har andra kvinnor som huvudfokus och hon menar att endast i texter som skapar sådant utrymme kan lesbiskt begär uppstå. Sexualitet kan vara en del av detta men är det inte nödvändigtvis. Ofta rör detta utrymme när kvinnor söker en annan slags relation än den som eftersträvas enligt genusordningen (Farwell 1990, s 97). Jag kommer att utgå från en liknande syn som den som presenteras av dessa två teoretiker men lägger, influerad som jag är av queerteori, större vikt vid begäret än åtminstone Rich.

En fara med Richs definition av lesbiskhet är, som Michiko Suzuki²³ lyfter fram, att det utvidgar lesbiskheten alltför mycket och fördunklar uppfattningen om samkönad kärlek (Suzuki 2006, s 594). Jag vill här poängtera att mitt val av definition är strategiskt inför uppsatsen. Det innebär inte att en smalare definition av lesbiskhet är ointressant i andra sammanhang. När lesbiska går samman för att kämpa för sina rättigheter som en specifik grupp utsatt för diskriminering, hot, våld och marginalisering krävs en helt annan definition.²⁴ Valet ska alltså ses som specifikt för uppsatssituationen, inte som ett försök att definiera lesbiskhet på ett generellt plan.

2.4 Boken som en samhällelig produkt – och läsarna

Litteratursociologin betonar det samspel som finns mellan samhället och litteraturen. Hästböckerna skapas i ett samhälle som präglas av den heterosexuella matrisen som jag

²⁰ Se exempelvis Flanagan i O'Sullivan 2005, s 126 och Lundh 2004, s 27.

²¹ Poet, feministisk essäist och forskare.

²² Nu professor emerita i engelska vid University of Oregon.

²³ Verksam vid Department of Asian Studies vid University of British Columbia.

²⁴ Oavsett om de i gruppen ingående erkänner identiteten som fast och grundad i något utöver diskriminering eller inte.

diskuterat ovan. I en traditionellt strukturmarxistisk förståelse blir hästböckerna således produkter som syftar till att legitimera samhällssystemet. Raymond Williams²⁵, en av cultural studies-forskningens förgrundsgestalter med litteratursociologiskt fokus, utgår från marxismen och skriver att varje kultur har beroende av produktionsförhållandena en dominerande uppsättning praktiker och ideologier (Williams 1997, s 317). Den heterosexuella matrisen kan, menar jag, med Williams terminologi ses som en sådan kulturellt dominerande hegemoni (Williams bygger på Gramsci).

Men Williams betonar vidare att eftersom hegemonin hela tiden måste förnyas och försvaras för att säkra sin legitimitet finns också utrymme för förändring. Varje kultur skapar också alternativ och motstånd (Williams 1997, s 316, 318). Williams betonar liksom Butler processerna. Samhället är inte en organisk enhet utan består av en mängd konflikter och grupper vars existens inte uppmuntras av den dominerande samhällsdiskursen men icke desto mindre finns de. Att kvinnor är underordnade innebär inte att motstånd inte finns mot genussystemet, tvärtom.

Boel Westin²⁶ skriver om flickböcker att de iscensätter genussystemets värderingar men också gör uppror mot och visar på alternativ till dessa (Westin 1994, s 12). Likaväl innebär kulturens heteronormativitet inte att den är entydigt heterosexuell. En förutsättning för den queera läsning jag kommer att göra i uppsatsen är tvärtom att det queera finns överallt men inte på samma villkor som det heterosexuella (Rosenberg 2002, s 120, se vidare nedanstående avsnitt).

Här blir frågan om tolkning central. Inom i synnerhet cultural studies har synen på läsaren förändrats. Från att ha utgått från en modell av en aktiv avsändare som skickar information till en passiv mottagare har man inom forskningen istället börjat fokusera på hur mottagaren själv skapar mening åt verket utifrån sina egna förutsättningar. Ett tidigt exempel var David Morley, en förgrundsgestalt inom cultural studies, som i sin studie *The "Nationwide" audience* visade på hur olika sätt tv-tittare uppfattade nyhetsprogrammet *Nationwide*, baserat på bland annat strukturella faktorer (beskriven i Johansson, Sernhede & Trondman 1999, s 17-18). Ett av de mer kända litteratursociologiska exemplen är Janice Radways studie *Reading the romance*, en feministisk analys av hur kvinnor i sin läsning av romantikböcker fann budskap som fungerade frigörande (beskriven i Svedjedal 1997, s 80). Att mottagaren omformar verket innebär att alla som läser en bok inte ser samma text, vilket jag menar medför att verket blir mångbottnat och många olika tolkningar finns. De olika mottolkningarna är, vilket är viktigt att poängtera, lika giltiga som de som till sin karaktär mer liknar den traditionella och kanske bättre återspeglar författarens avsikt. Jag föregår kommande delar en aning genom att citera Sherrie Inness²⁷ som skriver om hur lesbiska läsningar ifrågasätter tanken på att den heterosexuella tolkningen av texten är den korrekta: "the text created by homosexual readers is as 'real' as the text heterosexual readers construct" (Inness 1997, s 363).

Jag kan inom ramen för denna uppsats inte studera hur de tjejer som läser böckerna uppfattar dem eftersom jag inte gör en studie av läsarna. Vad jag gör är istället att peka på en tolkning jag gör utifrån min teori.

²⁵ Då professor i Cambridge med fokus på romanhistoria, drama och masskommunikationer.

²⁶ Professor i litteraturvetenskap vid Stockholms Universitet, f ö just nu aktuell med en biografi över Tove Jansson.

²⁷ Professor i engelska vid Miami University of Ohio.

2.5 Mottolkningar och queera läsningar²⁸

Motläsningar har blivit vanligare under senare år (se vidare *Tidigare forskning* om flickböcker). Komplicerande vid en motläsning är att också forskaren är fången inom diskursens ramar och det är därför svårt att studera sådant som är välbekant med nya ögon. Mats Alvesson²⁹ och Stanley Deetz³⁰ skriver om vad de kallar ”kritisk sensitivitet” och ”obekantgörande” inom forskningen. De menar att forskaren med ett aktivt ställningstagande åtminstone kan öka sannolikheten att upptäcka annat än det gängse. Mer specifikt tipsar de om att ”negera existerande förhållanden”, vilket innebär att man utgår exempelvis från genusmässig jämlikhet vilket gör allt som talar emot jämlikheten avvikande och därmed värt att studera (Alvesson & Deetz 2000, s 190ff). I min uppsats kommer jag att använda detta genom att utgå ifrån en etablerad definition av vad som kännetecknar femininitet respektive maskulinitet och separera detta från de kroppar som agerar. På så vis tror jag mig öppna för ett negerande av antagandet att tjejer automatiskt gör femininitet och studera *vad* de gör istället för *vem* som gör det.

Queera läsningar har sina rötter i en sådan alternativ tolkningstradition och syftar till att visa på en annan möjlig tolkning än den heterosexuella, som annars har tolkningsföreträde (Rosenberg 2002, s 123). Tiina Rosenberg³¹ skriver att kulturen är heteronormativ men däremot inte nödvändigtvis heterosexuell, vilket gör att queera flirtar kan skymta fram. Som Rosenberg skriver: ”I själva verket ’läcker’ både kulturen och dess produkter queerhet” (Rosenberg 2002, s 118). Det innebär alltså att en queer läsning inte syftar till att förvanska ett verk utan utgångspunkten är just att det queera kan finnas i alla texter, att det existerar jämsides med det heterosexuella men inte på samma villkor (Rosenberg 2002, s 119-120). Queera läsningar blir således ett sätt att lyfta andra möjliga tolkningar än de i diskursen dominerande.

En queer läsning behöver inte grundas i en tanke om att verkets författare har avsett att texten ifråga ska innehålla queera läckage. Tvärtom görs queera läsningar ofta på skenbart heterosexuella texter, vilket enligt Donald Hall³² är extra viktigt ur ett kritiskt politiskt perspektiv eftersom det hjälper till att lyfta fram det instabila i de till synes naturliga identiteterna (Hall 2003, s 149). Att läsningarna (ofta) inte följer författarens avsikter (såvitt vi vet) hindrar inte att de är viktiga och dessutom fungerar frigörande (Inness 1997, s 363).

Corinna Müller³³ bygger vidare på ovan nämnda Farwells teorier. Hon menar att förbund mellan kvinnor ofta hindras på en strukturell nivå i texter där kvinnor intar positioner som antingen monster att övervinnas eller prinsessor att erövra. De berättelsestrukturer som överskrider detta anser hon möjliggöra ett lesbiskt berättelseutrymme och skriver vidare att den västerländska dualismen där kvinnan är passiv och mannen aktiv förstörs av en kvinnlig karaktärs fokus på en annan kvinna (Müller 2003, s 7).

Vanessa Wayne Lee fokuserar på lesbiska undertexter och ”counterplots” och analyserar böcker bl.a. efter om de är vad hon kallar euforiska eller dysforiska till sin karaktär. Detta avgörs av romanens slut. Om subversionen, d.v.s. den lesbiska undertexten, utgår som segrare är romanen euforisk och det omvända – ett återställande till en heterosexuell ordning – gör romanen dysforisk (Wayne Lee 1998, s 152).

²⁸ Jag använder mig av termen queer läsning, men som jag förstår det skulle min tolkning lika gärna kunna kallas lesbisk.

²⁹ Professor i företagsekonomi vid Lunds Universitet med inriktning mot bl.a. kvalitativ metod och genusforskning.

³⁰ Professor i kommunikation vid University of Colorado at Boulder.

³¹ Professor i genusvetenskap, verksam vid Stockholms respektive Lunds Universitet och en av dem som gjort mest för att införa queerteoretiska perspektiv i svensk forskning.

³² Professor i engelska vid California State University.

³³ Fil mag i litteraturvetenskap vid Södertörns högskola, med inriktning mot skildringar av lesbiska begär. Artikeln är en förkortad version av hennes magisteruppsats, publicerad i Lambda Nordica.

En liten brasklapp kan här vara värd att infoga. Jag menar inte att tolka tjejernas relationer som sexuella. Som Ylva Lundh skriver i *Snurrig i huvudet och fjärilar i magen*, c-uppsats i etnologi vid Lunds Universitet, framställs barnkaraktärerna i hennes undersökning som asexuella (de är dock yngre än protagonisterna i mitt material), trots att böckerna hon studerar just handlar om kärlek. Hon ser inte detta som underligt eftersom karaktärerna är just barn och inställningen till barns sexualitet inte kan sägas vara oproblematiserad – vad hon poängterar är däremot att de framställs som, med hennes eget ord ”hetero-a-sexuella” (Lundh 2004, s 27).

Under avsnittet *Tidigare forskning* kommer jag att återkomma till några exempel på queera läsningar av barn- och ungdomslitteratur utan uttalat lesbiska/homosexuella teman.

2.6 Tolkningsproblem och validitet

Textanalys handlar alltid om tolkning. Traditionella tankar inom kvantitativ forskning som att vilken forskare som helst ska kunna replikera en undersökning och komma till exakt samma resultat blir därmed irrelevanta.

Jag gör inte anspråk på att min tolkning skulle vara *den enda*, tvärtom är den en av många möjliga. Värdet ligger snarare i hur väl jag lyckas återkoppla tolkningen teoretiskt och att inte dra alltför långtgående slutsatser (Hansson³⁴ 2006-11-16). Också Göran Bergström³⁵ och Kristina Boréus³⁶ betonar den teoretiska förankringen och att teorin/förförståelsen redovisas tydligt så att läsaren kan bedöma resultatet utifrån detta. Detta kan enligt dem ses som validitet (Bergström & Boréus 2000, s 35-36). Jag hoppas och tror att jag har redogjort för mina teoretiska och metodologiska utgångspunkter på ett i detta avseende tillfredsställande sätt.

Queera läsningar anklagas ofta för att läsa in för mycket i texten eftersom de utmanar normer. Det måste finnas substans, inte bara lösa spekulationer (Hall 2003, s 128). Tolkningen kan stärkas av, förutom teori och hänsyn till kontext, citat som bevisbörda (Hall 2003, s 168). Jag har därför valt att inkludera många citat i uppsatsen.

Reliabiliteten rör här närmast frågor om intrasubjektivitet, mitt dagshumör får inte styra hur jag tolkar, d.v.s. att tolkningen blir olika vid olika tidpunkter (Bergström & Boréus 2000, s 37-38). Detta har jag försökt motverka genom att läsa igenom böckerna flera gånger, vilket också varit nödvändigt eftersom mina frågeställningar justerats under uppsatsens gång. Min förhoppning är att dessa strategier tillsammans med ett så genomskinligt genomförande som möjligt (se nedan) motverkar subjektivitet av den dåliga arten.

2.7 Tillvägagångssätt

Mina två fokus är som nämnts ovan att analysera protagonisternas ridning med hjälp av Koivulas definition av femininitet och maskulinitet samt att studera eventuella queera läckage i skildringarna av relationerna mellan tjejerna i böckerna. Gällande tjejernas inbördes relationer har jag valt att studera alla tjejer, inte bara dem jag uppfattar som protagonister, mot bakgrund av att ett queert läckage kan finnas också i skildringen av andra karaktärer och jag vill i sådana fall synliggöra detta. Rörande ridningen däremot fokuserar jag uteslutande på protagonisterna. Dels för att protagonisterna ofta är den karaktär läsaren identifierar sig med och den som störst förståelse skapas för.³⁷ Dels för att jag finner det mer intressant att se hur

³⁴ Fil dr i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås.

³⁵ Lektor i statsvetenskap vid Stockholms Universitet.

³⁶ Docent i statsvetenskap vid Stockholms Universitet.

³⁷ Vikten av identifikation med protagonisterna, i synnerhet för de yngre läsarna, beskrivs av Hedenborg 2006, s 22.

ridningen framställs hos karaktärer som oftast redan kan rida snarare än exempelvis små barn som rider för första gången, då mitt fokus ju ligger på tjejer som rider, inte ryttare generellt. Detta är också en avgränsning av mer praktisk/tidsmässig karaktär.

Konkret har mitt tillvägagångssätt varit att i dator notera alla ridscener samt möten mellan tjejer som kan tolkas som kärlek/intresse. I båda fallen är mina tolkningar breda, för att sedan kunna studera citaten samlat.

2.7.1 Om ridningen och produktion av maskulinitet och femininitet

För att besvara denna fråga har jag noterat alla citat som rör protagonistens aktiva ridning (se begrepp). Mina krav på ridscenerna har varit att de ska vara ”verkliga” (d.v.s. inte utspela sig i protagonistens drömmar) och utövas sittande på hästen. Detta innebär att såväl förberedelser, tankar kring ridningen och travsport (förekommer i en bokscen) har tagits bort ur den huvudsakliga analysen.

Därefter har jag analyserat citaten i enlighet med Koivulas definitioner av maskulinitet och femininitet för att på så vis utröna huruvida det som produceras är maskulinitet eller femininitet. Min förhoppning är att detta medför en genomskinlighet och för läsaren att lättare värdera min tolkning samt att jag själv undviker att fastna i den diskursiva tolkningen att allt som görs av dem som definieras som tjejer/kvinnor är femininitet.

2.7.2 Om det queera läckaget

Min andra frågeställning rör en queer läsning av relationerna mellan tjejer i böckerna. Mia Franck³⁸ och Rebecka Fokin-Holmberg³⁹ diskuterar hur vänskap är centralt i flickskildringar och att gränsen till lesbiskhet är suddig. De menar att det är svårt att definiera lesbiskhet i absoluta termer och att lesbiskt begär sällan uttrycks explicit i skönlitterära skildringar men att möjligheter finns (Franck & Fokin-Holmberg 2006, s 15-16. Se vidare tidigare forskning). Jeanette Larsson finner i sin c-uppsats i litteraturvetenskap om hur homosexualitet skildras i ungdomsböcker att de böcker om uttalat lesbiska tjejer hon studerat aldrig beskriver sex/erotik utan snarare fokuserar på det attraktiva i utseendet hos den andra personen, möjligen kombinerat med ett visst pirrande. Karaktärerna uttrycker svårigheter i att skilja vänskap och kärlek och är oftast bästa vänner innan de blir kära, vilket gör tolkningen av relationen svår för dem (Larsson 1999, s 12). Larsson menar att tjejernas förhållanden mer skildras som baserade på tillgivenhet och närhet, visserligen fysiska men inte sexuella (Larsson 1999, s 15).

Mot denna bakgrund blir det alltså problematiskt att redan från början definiera vad som är kärlek eller vänskap. Jag har därför skrivit in alla citat där tjejerna uttrycker något som kan tolkas som något ”mer” än vänskap och därefter delat upp dem i avsnitt enligt några punkter jag menar ofta sammankopplas med kärlek snarare än vänskap och diskutera varför jag gör den värdering av citaten som jag gör. Jag har valt att inkludera många citat för att möjliggöra för läsaren att värdera min tolkning. Det jag har tittat på är exempelvis hur starka de känslomässiga banden tycks vara, inslag av svartsjuka, beundran, fascination och liknande som ofta kopplas till kärlek av mer romantiskt än vänskapligt slag. Poängen är här inte att bestämma att karaktärerna ”är” lesbiska utan att visa på sätt deras agerande kan ses som tydande på samkönat begär.

³⁸ Verksam vid Åbo Akademi, litteraturvetenskapliga institutionen.

³⁹ Doktorand i litteraturvetenskap vid Åbo Akademi.

3 LITTERATURÖVERSIKT

Jag kommer i det följande att gå igenom forskningen inom de områden jag bedömt som relevanta för uppsatsen. Som forskare, i synnerhet med den knapphändiga tid och det begränsade utrymme som står till förfogande i ett uppsatsarbete, tvingas man alltid göra val ifråga om hur mycket av den tidigare forskningen inom ämnet man kan ta hänsyn till och fördjupa sig i. Mitt material är *hästböcker* och jag har valt att söka efter allt som finns i detta ämne, forskning såväl som forskningsliknande material. Jag har också valt att söka efter forskning kring *verklighetens hästverksamhet*, då med kravet på någon slags genusperspektiv, samt att hästverksamhet/ridning står i fokus⁴⁰. Undantagen är litteratur om hästar ur behandlingsperspektiv, d.v.s. hästen som en del i terapi. Vidare har jag, som en bakgrund till mina två frågeställningar, samt för att placera in ämnet i en kontext, sökt efter forskning om *flickböcker ur feministiska perspektiv* och tidigare genomförda *queera läsningar*. De queera läsningar jag har valt befinner sig ämnesmässigt så nära mitt ämne som möjligt och behandlar läsningar av skönlitterära texter riktade till tjejer specifikt, eller barn/ungdomar generellt, där samkönat begär inte explicit uttrycks.⁴¹

Jag har i litteraturen om hästböcker och verklig hästverksamhet funnit många teman som jag av utrymmesskäl inte kan redogöra närmare för här. Istället kommer min diskussion att uteslutande kretsa kring synen på ridningen som frigörande eller fängslande och som maskulin eller feminin.⁴²

3.1 Om verklighetens hästverksamhet ur genusperspektiv

För att bättre kunna förstå och analysera de teman som finns i hästböckerna, kommer här en översikt av den forskning som behandlar verklighetens hästverksamhet. I egenskap av att ses som en tjejidrott är ridningen lågprioriterad och snedfördelningen i bidrag är uppmärksam. En rapport från Riksidrottsförbundet med en sammanställning av genusrelaterad forskning kring sport och fritid visar hur ridsporten genomgående missgynnas ekonomiskt jämfört med exempelvis den killdominerade ishockeyn (FoU 2003:1, s 19). Petra Ulmanen⁴³ skriver i en SOU, utifrån sin hirdmanska utgångspunkt, att den manliga normen gör att sporter dominerade av tjejer inte ses som lika viktiga som de sporter som domineras av killar, eller inte alls betraktas som sporter, och att tjejers idrottsutövande därmed oftare hamnar utanför statliga subventioner (Ulmanen 1995, s 16ff). Att ridsporten inte betraktas som en sport tas också upp i den kulturgeografiska arbetsrapporten/c-uppsatsen *Flickor och fritid* där en orsak som nämns är att hästen snarare än ryttaren anses vara den som gör jobbet. Marginaliseringen sammanhänger också med att flickor ses som sociala sportutövare och att ridsporten alltså har en överklasstämpel (André 1996, s 22-23).

Andrea Hofmann drar i en c-uppsats i etnologi utifrån en liknande diskussion parallell till mansdominerade sportsammanhang kvinnor tar sig in i, som exempelvis fotboll. Ridsporten ser inte ut så i dagsläget utan genusedominansen är den motsatta upp till tävlingsnivå. Snarare definieras ridsporten, i den mån den över huvud taget betraktas som en sport, som en tjejsport

⁴⁰ Detta undantar alla idrottsskildringar som nämner ridsport i förbifarten.

⁴¹ För en redogörelse av databaser och sökord jag använt, se bilaga.

⁴² Teman jag undantagit rör exempelvis synen på böckerna, hästbokens undergenrer, kamp mot djurplågeri och skildringar av klass i böckerna. I synnerhet det sistnämnda var tråkigt att utesluta, men tvunget, p.g.a. uppsatsens avgränsning.

⁴³ Nu doktorand vid Socialhögskolan, Stockholms Universitet.

och nedvärderande kommentarer är vanliga, till utövande tjejer såväl som till killar. Hofmann skriver hur tjejer, i enlighet med rådande genusnormer, förväntas vara passiva och att killarna disciplinerar tjejerna när de uttrycker maskulint förstådda egenskaper såsom aktivitet, initiativtagande och självständighet. I intervjuerna finns berättelser om killar som refererar till hästar som hamburgare eller som, när de väl sitter på en häst, måste omtolka den maskulint och då betraktar den som en bil. Tjejerna disciplineras och killarna disciplinerar samtidigt sig själva i enlighet med genusnormerna. Jag tycker att Hofmann uttrycker förhållandet på ett mycket klagande vis i följande citat:

Killar har ingen möjlighet att disciplinera tjejerna i stallet, eftersom de inte är aktiva där, däremot finns möjligheten i skolan eller på andra arenor utanför stallet. Att kalla något för "hamburgare" eller "bil" eller för "tjejsport" kan vara ett sätt för killarna att disciplinera tjejerna till att just vara *tjejer*. När de kallar hästen för hamburgare menar de att hästarna, som tjejerna älskar, går att äta och på det viset "dödar" de den viktigaste delen av hästtjejernas liv. (Hofmann 2004, s 28, kursiv i original)

Ella Koren⁴⁴ och Bente Træen⁴⁵ beskriver i en norsk forskningsartikel hur flickorna i verklighetens stall upplever en gemenskap med varandra och de samlas kring det gemensamma intresset – hästens bästa. I stallet gör alla sin plikt vilket skapar stärkt självkänsla (Koren och Træen 2003, s 11). Lisbeth Rostgård⁴⁶ visar i sitt bidrag i en dansk antologi om flickkultur att flickorna ser hästskötandet som gratis nöje, inte gratis arbetskraft (Rostgård 2002, s 35ff).

Detta blir problematiskt, vilket Susanna Hedenborg⁴⁷ påpekar i en artikel i *Historisk tidskrift* där hon diskuterar verklighetens stallarbete mot bakgrund av synen på barnarbete och skriver hur arbetet genom historien varit lågavlönat, ofta svart och med många praktikanter och låg facklig anslutningsgrad (Hedenborg 2006b, s 49). Vissa av hennes informanter liknar det arbete de utfört vid slavarbete (Hedenborg 2006b, s 52). Hedenborg menar att arbetet tillåts trots den diskurs som säger att barn inte ska arbeta eftersom det ses som fostrande snarare än instrumentellt och menar att det arbete som är förbjudet i vår kultur är det som anses *både* instrumentellt och skadligt. Det ideala är en kombination av fostrande och icke skadligt, men i och med att stallarbetet ses som fostrande är det kulturellt godkänt trots att det också ses som skadligt (Hedenborg 2006b, s 59-60). Att arbetet ses som fostrande sammanhänger med att barnen i stallet antas lära sig ett yrke för att sedan kunna avancera inom stallhierarkin. Alla tar sig dock inte upp vilket medför att synen på arbetet snarare rör den sociala konstruktionen av fenomenet stallarbete än detta arbetes innehåll (Hedenborg 2006b, s 65). Under 1960-talet påbörjades en diskussion om stallarbete utifrån ett konfliktperspektiv, att skötarna for illa och utnyttjades etc. från att tidigare ha rått konsensus kring att alla samlades och arbetade tillsammans för hästens bästa. Hedenborg ser förklaringen till detta inte i förändringar i själva arbetets innehåll utan i samhällsliga faktorer såsom arbetsmarknadsförändringar generellt kombinerat med feminiseringen av arbetet (Hedenborg 2006b, s 60-61).

Inom den forskning jag läst förhåller sig skribenterna ibland okritiska till det utnyttjande som möjliggörs genom att tjejerna ser arbetet som ett kall och följer ett skötsamhetsideal, varför Hedenborgs arbete är mycket viktigt. Tjejerna formas i stallet också till en arbetsmarknad, som värderar kvinnoarbete lågt. Hårt kroppsarbete och liknande kan ses som genusbrytande men följer samtidigt det kapitalistiska samhällets logik. Samtidigt är det förståeligt att hästtjejerna själva uppfattar det som positivt att kunna klara av situationer, att de besitter en kompetens som faktiskt efterfrågas.

⁴⁴ Sjuksköterska, då psykologistudent vid Universitetet i Tromsø.

⁴⁵ Professor i hälsopsykologi vid Universitetet i Tromsø, med inriktning mot sexualitet.

⁴⁶ Forskningsassistent i hälsovetenskap vid Syddansk Universitet.

⁴⁷ Docent i ekonomisk historia vid Malmö Högskola och Uppsala Universitet

Tendensen att psykologisera tjejjers hästverksamhet är inte framträdande.⁴⁸ Rostgård och Nina Nikku⁴⁹ argumenterar tvärtom aktivt mot en psykologisering av hästverksamheten, Rostgård betonar att hon inte ser hästen som ställföreträdare för något annat relationsobjekt och Nikku ifrågasätter i en artikel i *Sociologisk forskning* att hästverksamhetens popularitet förklaras med flickors omhändertagandebehov (Rostgård 1999, s 90, Nikku 2005, s 34).

Fredrika Biströms⁵⁰ perspektiv i den finlandssvenska tidskriften *Astra Nova* är mer svårgripbart, då hon associerar flickors relation till hästar till ett kvinnligt kärleksideal om uppoffring, men jag förstår henne snarare som oroad över att hästverksamheten blir en kvinnofälla än att hon själv menar att hästrelationen kan tolkas som förebådande heterosexualitet (Biström 2002, s 25). Hon refererar till en avhandling av Tarja-Riitta Tolonen⁵¹ som diskuterar hästverksamheten som följande en tradition kring kvinnors arbete generellt som ett kall. Utnyttjande och gratisarbete möjliggörs genom en diskurs som säger att kvinnor av naturen är vårdande och total uppoffring för hästen idealiseras (Biström 2002 s 23-24, styrks också av Koren & Træen 2003, s 16).

Biström funderar över huruvida omvårdnaden i sig är vad som eftersträvas i stallet eller om fokus egentligen ligger på den belöning i form av respekt och social ställning som kommer i och med att flickan uppfyller omvårdnadsidealet, samt lyfter möjligheten kring att en tolkning av omvårdnaden som målet i sig sammanhänger med en syn på kvinnor som omvårdande (Biström 2002, s 23).⁵² Koren & Træen är mer positiva till hästverksamhetens potential som emanciperande, i och med att den också skapar autonomi och premierar ambition (Koren & Træen 2003, s 16).

Just denna omtolkning av hästverksamheten är det vanligaste i litteraturen och jag kommer i det följande att redogöra för några av de tankar jag stött på kring detta.

Makten är central hos flera skribenter. Ridningen förutsätter att tjejen tar kontroll över hästen – inte tvärtom (Koren & Træen 2003, s 7ff, Matthis 2000b, s 99). En av Hofmanns informanter menar att hon ser styrningen av en stor häst som ett manligt beteende (Hofmann 2004, s 29). Ridningen lär i Moa Matthis⁵³ förståelse ut självständighet, och att kunna gripa in utan att fråga (Matthis 2000a, s 15).

Det fokus på tävlingar som också finns inom ridsporten är likaledes avvikande från traditionell femininitet. Hofmann visar i sin uppsats hur intervjupersonerna förhåller sig något kluvna till ämnet – å ena sidan ska det framförallt vara roligt, å andra sidan blir det roligt när det går bra. Hofmann tolkar detta som att de både bekräftar och utmanar normen (Hofmann 2004, s 22). Jag tror att man också kan se det som illustrativt för vad femininiteten tillåter. Att

⁴⁸ Här kan infogas att detta rimligen till en del beror på mitt urval av litteratur. Jag har, som tidigare nämnts, valt litteratur som placerar hästverksamheten i fokus. Jag misstänker att ett separat intresse för just denna sport/aktivitet ofta baseras på en inställning att hästverksamheten kan vara subversiv snarare än det motsatta och tror att i litteratur som behandlar hästverksamhet mer i förbifarten är traditionella föreställningar mer livaktiga. Ett ganska nytt exempel är idrottsociologen Birgitta Fagrells avhandling *De små konstruktörerna* där författaren beskriver hur flickor tenderar att välja sporter som inte utmärks av kraft och våghalsighet, trots att de aktuella tjejjernas förstahandsval är just ridning (Fagrell 2000, s 137). Andra möjliga orsaker kan vara nämligen att jag fokuserat på nyare forskning samt aktivt undantagit den rikliga litteratur som rör hästterapi av olika slag. Mitt krav på genusperspektiv var brett men påverkar troligen ändå resultatet, på så vis att de forskare som behandlar genus/kön som en kategori (även om kategorin används oproblematiserande) oftast också fokuserar på maktaspekter och samhällsliga faktorer snarare än psykologiska.

⁴⁹ Lektor i beteendevetenskap och lärande vid Linköpings Universitet.

⁵⁰ I huvudsak fotograf vid tidskriften *Astra Nova*.

⁵¹ Tolonen är verksam inom socialt arbete med genusinriktning i Helsingfors. Avhandlingen är skriven på finska och finns tyvärr inte tillgänglig på vare sig svenska eller engelska.

⁵² Trots denna konstruktivistiska diskussion menar jag att Biström ignorerar styrkan i den makt som kommer med ridningen såväl som egentligen ridningen som aktivitet/utövandet av sporten och fastnar i sin utgångspunkt att vad kvinnor gör är traditionell femininitet vilket omöjliggör andra tolkningar. Ridningen blir synonym med omsorg och traditionell femininitet på ett närmast essentiellt sätt, vilket är problematiskt ur såväl feministiskt som historiskt perspektiv.

⁵³ Journalist och feministisk debattör.

stå för att det är viktigt att tävla är att tydligt bryta mot femininitetens snäva ramar. Johanna Larsson beskriver i en psykologiuppsats hur hennes intervjupersoner (alla ridande killar) menar att ridsportstjejerna är mer tävlingsinriktade än killarna själva, vilket går stick i stäv med den allmänna uppfattningen kring kvinnors sportande (Larsson 2006).⁵⁴ En möjlig tolkning av detta är att tjejerna verkligen är mer tävlingsinriktade än killarna, en annan är att de uppfattas så eftersom det bryter med deras förväntade genus. Också Nikku har ett dubbelt perspektiv rörande tävlingar. Å ena sidan menar hon att ridningen till skillnad från exempelvis fotboll inte kräver tävlande. Å den andra beskriver hon vikten av de kvinnliga elitryttare som nu finns och menar att hos dem handlar ridningen om teknisk skicklighet snarare än omsorg (Nikku 2005).

Johanna Larsson lyfter fram att ridningen är farlig, vilket också Hofmanns intervjuer visar. Risken att bli skadad tycks hos några av Hofmanns intervjupersoner vara en vanlig orsak att sluta, medan det hos andra närmast framställs som en del av ridsportens charm.⁵⁵ Också känslomässiga risker finns – att våga älska en häst kräver mod och styrka eftersom det alltid finns en risk att den dör eller säljs (Hofmann 2004, s 15ff).

Stallarbetet är hårt och den styrka som krävs diskuteras av Nikku och Anne Hedén⁵⁶, Moa Matthis och Ulrika Milles⁵⁷. Nikku skriver: ”I förhållande till fotbollens 300 gram är 600 kg ett slående styrkeförhållande och står inte i relation till rådande könsschabloner” (Nikku 2005, s 34).

Ibland krävs av hästtjejerna att de använder våld i kontrollerad form, vilket blir problematiskt eftersom flickorna kommer till stallet som inskolade i flickigheten och steget därifrån till att utöva disciplinerat våld mot hästen i syfte att underordna den är långt. I världen utanför uppmärksammas inte våldet eftersom det inte överensstämmer med bilden av tjejer, som ju inte förväntas vara aggressiva. Mattis beskriver hur också hästflickorna tenderar att betona stalllets kärlek snarare än dess våld, eftersom stallideologin säger att allt ska vara för hästens bästa (Matthis 2000b, s 97-98).

Tolonen beskriver enligt Biström hierarkin i stallet som stark och med hårda krav på anpassning till gruppen (Biström 2002, s 24). Också Koren och Træen lägger stor vikt vid stallhierarkin men ser till skillnad från Tolonen denna som något positivt, nära knuten till kompetens, kunskap och skicklighet, vilket möjliggör en rörelse uppåt. Hierarkin skildras också som oberoende av ålder, där en vuxen nybörjare kan tillrättavisas av en mer kunnig tioåring (Koren och Træen 2003, s 10). Matthis skriver om den hårda sociala skolningen och menar att frizonen snarare är hos hästarna (Matthis 2000c, s 43)⁵⁸.

Flertalet författare kombinerar en syn på hästverksamheten som såväl betonande av makt, styrka, kontroll, kompetens och våld som omsorg, kärlek och närhet till hästar. Nikku betonar att den sorts kvinnlighet som skapas i stallet inte är av den traditionella arten, trots att omsorg är centralt. Nikku skriver: ”Stalltjejen har på ett fullständigt unikt sätt möjligheten att utöva *girlpower* i praktiken” (Nikku 2005, s 34, kursiv i original). *Girlpower* blir i hennes förståelse en helt ny kvinnlighet som består av en kombination av makt och omhändertagande/känslor. Hästverksamheten pendlar också i Rostgårds förståelse mellan kontroll och omvårdnad, där det första i stor utsträckning kopplas till utövandet av själva sporten. Hon betonar också ansvar och hårt stallarbete, d.v.s. det skötsamhetsideal jag redogjort för ovan (Rostgård 2002, s 24ff). Jag vill dock invända att Rostgård tenderar att missa sporten, då hon jämför hästtjejerna med pojkbandfans (Rostgård 2002, s 56).

⁵⁴ För en redogörelse för synen på kvinnors respektive mäns sportutövande se exempelvis Håkan Larsson 2005 och Natalie Koivula 1999.

⁵⁵ Jag funderar som en parentes på om ridsporten i denna förståelse således blir möjlig att tolka som en extremsport.

⁵⁶ Nu doktorand i historia vid Lunds Universitet.

⁵⁷ Journalist och kritiker.

⁵⁸ Hon är dock kliven i sin inställning, på ett annat ställe ser hon hela stallet som en frizon, vilket jag kommer att återkomma till.

Hästverksamheten förstås således i flertalet texter som något som står i motsättning till samhället utanför. Matthis skriver angående att ridningen skapar självständighet och driftighet att detta är ”inte precis den läxa som vår kultur ger flickor i allmänhet” (Matthis 2000a, s 15). Koren och Træen menar att hästintresset i och med att det är så tidskrävande blir en legitim anledning att inte inleda förhållanden. Artikelförfattarna ser inte hästen som ett övningsobjekt för framtida förhållanden. De påpekar visserligen att paralleller finns men betonar samtidigt att flickorna är friare med hästar än i kärleksförhållanden då de i relation till hästarna själva kan bestämma vad de vill ha ut av aktiviteten och lättare kan sätta gränser (Koren & Træen 2003, s 18-19).

Stallet framställs som en frizon i många texter. Hos Hofmann ses stallet som separat från världen utanför, där talas ”hästspråket” (Hofmann 2004, s 12). Moa Matthis skriver att en anledning till att hon överhuvudtaget sökte sig till stallet var just avsaknaden av pojkar eftersom flickor tenderar att tråda tillbaka i pojkars närvaro. Visserligen upprätthålls genusnormer också av andra flickor men Matthis menar att pojkarnas frånvaro kombinerat med den fysiska och mentala styrka som krävs av stallet skapade frihet från vad hon benämner som ”kvinnlighetens korsett” (Matthis 2000a, s 17-18). Koren och Træen skriver om hur flickor lär sig att hantera situationer de inte skulle ha behövt om pojkar varit närvarande och att de i stallets enkönade miljö också får göra maskulint kodade sysslor (Koren & Træen 2003, s 21). I Hofmanns intervjuer framkommer stallet som en frizon från skolan och andra formella plikter såväl som skönhetsideal, vilket Hofmann tolkar som att de femininitetskrav som finns i skolan åtminstone delvis försvinner i stallet (Hofmann 2004, s 12ff). Jag tror att man här kan se skolan som en symbol för världen utanför generellt sett och att stallet således blir en frizon från *och* en motsättning till genusnormer i det övriga samhället.

Mot denna bakgrund blir den jämställdhetsdiskurs där alla verksamheter anses tjäna på att såväl kvinnor som män deltar (iscensatt exempelvis genom kvotering) problematisk. Moa Matthis och de ridlärare hon intervjuar uttrycker viss skepsis inför tanken. Visst är det bra om killar vågar komma men man ser inte varför man skulle anpassa för dem – de är inte huvudfokus (Matthis 2000a, s 17, en syn som också framförs i André 1996, s 19). De killar Johanna Larsson intervjuar säger sig aldrig ha känt sig motarbetade i stallet – tvärtom har de erbjudits plats i styrelser och liknande (Larsson 2006, s 34). Trots detta diskuterar Larsson möjliga sätt att få killar att börja på ridskolorna eftersom detta skulle öka ridningens status, även om hon också ser en möjlig konsekvens i form av minskad satsning på tjejerna som problematiskt (Larsson 2006, s 57). Jag tycker att hon problematiserar skillnaden mellan kvinnor i mansdominerade miljöer och män i kvinnodominerade miljöer alltför lite eftersom hon inte funderar öppet över skillnaderna – kvinnor tenderar att inte välkomnas med öppna armar, snarare ses de som ett hot, mot just till exempel statusen.

Att hästverksamheten ställs mot samhällets krav på traditionell femininitet och därtill hörande heterosexualitet innebär att hästtjejerna förväntas sluta med verksamheten. Biström menar att hästar ses som en småflickssyssla och därför slutar många rida i tonåren (Biström 2002, s 23). Hos Hofmann beskrivs istället hur ridningen inte ses som vare sig tuff eller kvinnlig och att det därför tycks vara vanligt att sluta i gymnasiet. Istället förväntas tjejen ägna sig åt killar (Hofmann 2004, s 30). Också Nikku lyfter fram detta och kontrasterar med fotbollsskillar, vilka antas fortsätta även som vuxna (Nikku 2005).⁵⁹

⁵⁹ Att tjejer förväntas sluta med tävlingsinriktad idrott överhuvudtaget i tonåren, inte bara ridning, visas av queerteoretikern och idrottsforskaren Håkan Larsson (Larsson 2005, s 13).

3.2 Om hästböcker

Inom den knapphändiga litteratur som behandlar hästböcker är feministiska perspektiv vanligare än de traditionella närmast freudianska tolkningar jag diskuterat tidigare, detta troligen eftersom de texter jag valt är relativt nya samt att jag valt artiklar och böcker med en utgångspunkt i samhällsvetenskap och humaniora snarare än psykologi. De traditionella tolkningarna är vanligare inom de lite äldre texterna, exempelvis bibliotekarien Elisabeth Arvidsson som i *Barn & Kultur* trots en i övrigt feministisk ansats beskriver böckernas skildring av ridsporten med orden:

Det är laddade ögonblick när den aggressiva hingsten faller till föga och låter sig tämjas av späda kvinnohänder. I överförd bemärkelse är det lätt att utskilja önskedrömmen om en aggressiv hanne som fogar sig snällt och smälter i kvinnofamnen (Arvidsson 1998, s 56).

Birgitta Lindstams⁶⁰ artikel är ännu äldre men förefaller ha varit betydelsefull⁶¹, varför jag ändå inkluderat den i översikten. Hon har ett klart traditionellt synsätt och skriver att hästen blir en väg från djuren till fokus på pojkar.⁶² En förklaring till att flickor ofta rider är enligt henne hästens starka manliga symbolkoppling, vilket jag finner underligt då hästar ju traditionellt inte bara symboliserar manlighet utan också skötts och vårdats av just män (Lindstam 1982, s 18-19). Bortsett från att hennes perspektiv präglas av en heteronormativ bias är hon således också historielös. Vidare är de symboliska hästegenskaper hon nämner definitivt inte entydigt maskulint konnoterade: klokhet, skönhet, styrka, trofasthet, mod, snabbhet och flykt (Lindstam 1982, s 19).⁶³

Den i böckerna skildrade hästverksamheten psykologiseras ibland också utan att kopplingar görs till eventuell framtida heterosexualitet, exempelvis hos Milles som istället ser hästen som en mammasympol. Då och då hemfaller hon också åt biologiska tendenser, t.ex. då hon skriver: "Ett skändat sto är en symbol för den angripna kvinnligheten, för moderlighetens princip invaderad" (Milles 2000a, s 31). Också Lars Furuland⁶⁴ och Mary Ørvig⁶⁵ psykologiserar hästintresset genom att se det som "förpubertets behov" (Furuland & Ørvig 1990, s 244).

Vanligare än att man i forskningen psykologiserar ridningen är en oro över att stallarbetet så som det konstrueras i böckerna skapar en självuppoftande femininitet. En effekt av den moral om hästens bästa som forskningen pekar på kan medföra utnyttjande av stalltjejerna, ett tema Milles menar varit närvarande i 1970-talets hästböcker men saknas i de aktuella (Milles 2000b, s 114). Susanna Hedenborg som diskuterades i föregående avsnitt har i en annan artikel också diskuterat hur hästböckerna deltar i produktionen av stallets moral. Hon poängterar att stallarbetet i de böcker hon studerat inte framställs som arbete eftersom ett av de viktigaste kriterierna för arbete är att det är betalt och att kvinnors och barns arbete generellt sett undervärderas. Snarare blir det ett kall och ryttaren uppfattar sig privilegierad och jobbar därmed gratis. Hedenborg är dock tydlig med att hon betraktar verksamheten som arbete eftersom de ansvariga för stallet i annat fall skulle tvingas anställa avlönad arbetskraft. Utgångspunkten är tydligt litteratursociologisk, nämligen att böckerna representerar såväl som legitimerar attityder i och utanför verklighetens stall (Hedenborg 2006a, s 20-29).

⁶⁰ Också hon då verksam som bibliotekarie.

⁶¹ Exempelvis baserar Furuland och Ørvig (se nedan) sin presentation av hästböcker på Lindstams artikel.

⁶² Detta trots att författaren också ser en kontinuitet mellan små barns djurintresse och unga tjejjers ridning.

⁶³ Ur mitt perspektiv tycks Lindstam lida av övertolkningssyndromet. Hon betraktar exempelvis den täta förekomsten av eldsvådor som en symbol för sexualitetens uppvaknande (Lindstam 1982, s 19). En annan förklaring skulle kunna vara att ett stall övertänds på nolltid. Brinner det i stallet är det med andra ord fråga om sekunder vilket naturligtvis skapar en stark dramatisk effekt vid skildrandet av sådana händelser i böckerna.

⁶⁴ Professor emeritus i litteraturvetenskap vid Uppsala Universitet och en av de svenska litteratursociologiska auktoriteterna.

⁶⁵ Nu avliden litteraturvetare.

Alison Haymonds⁶⁶ har ett dubbelt perspektiv då hon i *Rides of passage* diskuterar hur hästarna, samtidigt som flickorna blir hjältar i sina egna historier, också fungerar som övningsobjekt för flickornas "latent skills as wife and mother, homemaker, and working woman" (Haymonds 2000, s 51). De tidiga hästböckerna handlade om kvinnor som ville ha ut mer av livet än hem- och kontorsarbete. Priset var hårt arbete och vuxen problemlösning (Haymonds 2000, s 52). Haymonds ser hästlivet som ett test inför livet som kvinna i efterkrigssamhället. Hos henne blir hästen alltså inte främst något som formar flickan till heterosexuell kvinna utan snarare till kvinnlig arbetare.

Än vanligare än en syn på hästverksamheten som en kvinnofälla är dock att lyfta fram de hästboksingredienser som verkar frigörande. Kristin Hallberg⁶⁷ avser i sin artikel att uppvärdera hästboken från vad jag förstår som psykologiserande och förlöjligande av kvinnors läsning generellt. Hon, liksom Haymonds, ser en strävan efter frihet som ett centralt tema och hästverksamheten såsom den skildras som emanciperande från traditionell femininitet (Hallberg 2003, s 38; Haymonds 2000, s 56). Tillsammans med frihet finns också ett kontrolltema, genom att flickorna blir modiga ryttare. Haymonds skriver om hur hästböckerna under efterkrigstiden medförde flickroller som inte var passiva:

It was a symbolic gesture when they bought their first pony with their hard-earned money, for they were the ones who owned and possessed after centuries of being the possessed (Haymonds 2000, s 52).

Haymonds ser också hästen som innehavare av den traditionellt feminina rollen, såsom varande offer lika väl som åtråvärt objekt (Haymonds 2000, s 64).

Makt är nära kopplat till kontroll. Milles poängterar att redan ett latent maktbegär som är synligt i böckerna "räcker för att stämpla flickan som kulturellt 'manlig'" (Milles 2000b, s 105). Också Arvidsson, Hallberg, och även Lindstam, trots en i övrigt traditionell tolkning av hästverksamheten lägger vikt vid maktsträvanden (Arvidsson 1998, s 55; Hallberg 2003, s 38; Lindstam 1982, s 20). Tävlingsfokuset är ytterligare något som i böckerna skiljer hästflickan från den traditionella femininitetens förväntningar (Milles 2000b, s 118; Hedén 2000 s 122, Eriksson 2004). Milles betonar vad hon kallar antikvinnliga drag hos hästflickan och menar att karaktärerna här blir könsöverskridare (Milles 2000b, s 105).

Enid Bagnolds skönlitterära bok *En flicka till häst* är mycket omskriven, och förtjänar ett stycke för sig. Ann Sjöberg lyfter i sitt specialarbete vid bibliotekshögskolan fram att subjektspositionen innehas av en flicka och en kvinna och Milles fokuserar på den crossdressing huvudpersonen ägnar sig åt (Sjöberg 1993 respektive Milles 2000b, s 112). Kerstin Callahan skriver i en uppsats om boken om hästbäckers potential generellt som del i ny genusordning (Callahan 1996, s 5). Hon fokuserar på kroppens betydelse – hur Velvet och hennes mamma får handlingsutrymme genom sina kulturellt sett icke feminina och därmed oattraktiva kroppar (extremt smal respektive muskulös) (Callahan 1996, s 12).⁶⁸ Just detta avvisande av traditionell femininitet problematiseras av Haymonds, som daterar femininitetsdistansandet, ett vanligt hästbokstema, till just *En flicka till häst* och poängterar att det finns en fara i att femininitet kopplas bort från prestationer (Haymonds 2000, s 59-60).

Distansandet av traditionell (stads)femininitet i böckerna anser Hedenborg antyda att ett landsbygdsideal alltjämt råder, där kvinnor förväntas vara starka och orka mycket, detta till skillnad från stadskvinnan som förväntas vara svag, prydlig och sminkad. Hon skriver också att trots att stallarbetet i ökande grad kopplas till kvinnor och barn kvarstår det tunga kroppsarbetet i böckerna. Farligheten i att arbeta med hästar tonas dock ner något, även om riskerna alltjämt betonas. Styrka och uthållighet utgör grunden för arbetet trots att

⁶⁶Frilansjournalist och författare.

⁶⁷ Adjunkt i litteraturvetenskap vid Stockholms Universitet.

⁶⁸ Ridning fungerar i sig också kroppsformande. Tack till Jenny som lärde mig ord som ridlår och poängterade ryttarens böjda fingrar. Anna poängterar vidare att bäckenmuskulaturen blir så vältränad att det försvårar barnafödande, vilket också kolliderar med krav på kvinnlighet.

kvinnorarbete traditionellt sett inte förstås på det viset. (Hedenborg 2006a, s 20ff, hänvisar till Lena Sommestads avhandling *Från mejerska till mejerist*).

Malin Eriksson överskrider i sin genusvetenskapliga b-uppsats⁶⁹ uppdelningen mellan femininitet och maskulinitet. Hon ser i böckerna en pendling mellan transcendens (tävling) och immanens (ansvar och kärlek för hästen). Det sistnämnda framställs som viktigare, men Eriksson fokuserar på flickornas makt över hästen vilket gör att hon ser hästarna som redskap för självförverkligande, utbytbara mot t.ex. studier eller en motorcykel (Eriksson 2004).

Haymonds lyfter fram en genusneutralitet och betonar att på häst ser kvinnor och män likadana ut och tävlar på lika villkor (Haymonds 2000, s 59-60). Milla Nurmikko tolkar i en c-uppsats i litteraturvetenskap böckerna som ett medium för frigörelse från det snäva flickrummet, och central för frigörelsen är just genusneutraliteten. Hon funderar kring om det möjligen är just det avvikande i genuskildringen som är böckernas attraktionskraft, och ser genren i sin helhet som subversiv (Nurmikko 2005). Malin Eriksson är inne på samma spår då hon konstaterar att flickorna i böckerna inte alltid betar sig enligt normerna och menar att hästböckerna därmed indirekt ifrågasätter samma normer (Eriksson 2004).

Eriksson ser anpassningen till traditionell femininitet som snarare kommande utifrån än inifrån stallet. Hon menar att dagens hästböcker gett den heterosexuella kärleken en större plats än tidigare böcker, vilket kan ställas mot Persdotter och Sjöholm-Andersson som istället menar att böckernas hästflickor snarare har ett litet intresse för killar (Eriksson 2004; Persdotter & Sjöholm-Andersson 1999, s 59). Eriksson liksom Milles menar att antydningar görs om en framtid där killar blir viktigare än hästar (Eriksson 2004; Milles 2000a, s 23). Detta ser Eriksson som negativt eftersom hon betraktar stallet som en frizon – en värld där flickorna har makten. I skildringarna av världen utanför stallet transformeras hästflickorna istället till flickvänner där de är underordnade killarna och slutar vara aktiva, och Eriksson skriver något nedslående: ”Alternativet att flickorna skulle välja att enbart leva i den världen [åsyftar hästvärlden; min anm] finns dock aldrig med som en möjlighet” (Eriksson 2004, s 15).

3.3 Feministiska men inte queera läsningar av flickböcker

Eftersom jag definierat böckerna i mitt material som flickböcker mot bakgrund av att Polluxklubben konstrueras som en flickklubb vill jag här göra en översikt av flickboksforskningen. Forskningen kring flickböcker har börjat ta fart på allvar och jag har här valt den forskning som är så ny och/eller uppmärksam som möjligt samt på en hög akademisk nivå. Den forskning som kommer diskuteras rör dock i huvudsak äldre tidsperioder. Forskning om dagens böcker har inte riktigt kommit ikapp. Jag menar dock att förhållningssättet till litteraturen snarare tycks sammanhånga med forskarens allmänna utgångspunkter än den tid de studerade böckerna utkommit i.

Eva Söderberg diskuterar i sin avhandling om Kullagulla-böckerna de olika trender som varit aktiva inom feministisk forskning om s.k. flickböcker. Den tidiga forskningen (60-70-tal) var främst fokuserad på att synliggöra traditionella genusstrukturer som man såg i flickböckerna. Synen på böckerna var negativ, de sågs som fostrande flickor till underordning och man var ointresserad av flickböcker som konstprodukt (Söderberg 2004, s 21ff). Senare feministisk forskning, med start någon gång under 1990-talet har snarare fokuserat på att göra feministiska nyläsningar av en länge nedvärderad genre. Dessa båda perspektiv är dock parallellt levande och den nyaste forskningen tycks i högre grad än tidigare blanda

⁶⁹ Jag är medveten om att det inte är brukligt att hänvisa till B-uppsatser p.g.a. dessas låga vetenskapliga nivå. Då denna uppsats behandlar ett ämne som är centralt för min uppsats, men ovanligt i övrig forskning har jag ändå valt att medta den. Jag anser att en uppsats om ett så närliggande ämne inte kan ignoreras trots den låga vetenskapliga nivån. Jag ber dock läsaren att vara medveten om att texten är just en B-uppsats.

perspektiven, och skillnader mellan olika böcker/serier/författare uppmärksammas mer (Söderberg 2004, s 21-27). Denna utveckling är inte speciellt förvånande menar jag, snarare ligger det anmärkningsvärda i att flickboksgenren länge betraktats som homogen. I forskningen visas också mycket riktigt enligt Söderberg att såväl böcker som formar flickor till äktenskapet och traditionell femininitet som böcker där huvudkaraktären har uttalade ambitioner, t.ex. ifråga om yrke finns i genren (Söderberg 2004, s 26). Ett askungetema är ofta närvarande.⁷⁰ Redan Boel Westin skriver i litteraturvetaren Ying Toijer-Nilssons och Boel Westins antologi *Om flickor för flickor*, som tycks vara något av ett startskott för flickboksforskningen i Sverige, att flickboken parallellt såväl iscensätter genussystemets värderingar som gör motstånd och visar på alternativ (Westin 1994, s 12).

Ett exempel på den första inriktningen inom feministisk forskning är Norma Pecora⁷¹ som i en antologi om populärkultur och identitet jämför serierna Sweet Valley University och Kitty på college utifrån ett ideologikritiskt perspektiv. Detta tydliggörs då hon hänvisar till Gilbert och Gubar som skriver att flickböcker inte ska försvaras med hänvisning exempelvis till att de fokuserar på kvinnor, då de inte är sprungna ur diskurser som tillvaratar kvinnor intressen – tvärtom. Hennes bakgrund är materialistisk då hon fokuserar på hur förändringar i förlagsbranschen (massproduktion) leder till förändringar i innehållet. Exempelvis utvecklas Kittyböckerna från mysterie- till kärleksböcker och karaktären Kitty genomgår därmed en förändring mot ökad utseendefixering och större beroende av sin pojkvän (Pecora 1997). Utgångspunkten i artikeln är att böckerna förändrar sina läsare. Jag menar dock att detta samband i Pecoras tolkning blir alldeles för statiskt då hon kompletterar sin textanalys med intervjuer med unga collegekvinnor och konkluderar att dessas verklighet inte överensstämmer med den verklighet som produceras i böckerna. Föga förvånande, och svårt att hävda böckernas ensamma skuld till detta. Samtidigt har hon en poäng. I hennes tolkning är flickkaraktärernas mål heterosexuell kärlek snarare än något annat – i böckernas produceras en idealbild av *frun* snarare än *akademikern*, trots universitetsmiljön – samtidigt som de riktas till en publik bestående av 12-åriga flickor. I Pecoras förståelse är detta en ålder då flickorna förlorar mycket av sitt jag för att bli kvinnor (Pecora 1997).

Marika Andrae⁷² ryms också inom den ideologikritiska traditionen med sin avhandling *Rött eller grönt?* om B. Wahlströms utgivna flick- respektive pojkböcker 1914-1944. Hon menar att flickbokens övergripande syfte är att fostra flickor till anpassning enligt rådande normer. Den till en början upproriska protagonisten straffas och tvingas till anpassning (Andrae 2001, ex s 58-59). Protagonistens utveckling går från självständighet till omhändertagande (Andrae 2001, s 78). I synnerhet blir detta tydligt hos de äldre protagonisterna – där de yngre tillåts vara spralliga är de äldre familjeinriktade (Andrae 2001, s 67, 79).

Andrae betonar starkt flickböckernas funktion som fostrare av traditionell femininitet. Samtidigt ser jag inte de egenskaper Andrae menar premieras såsom entydigt feminina på ett för flickan negativt sätt. Inte enbart understryks vikten av egenskaper lämpliga för en underordnad position såsom omtänksamhet, medkänsla och tålmod utan också målmedvetenhet, mod och handlingskraft (Andrae 2001, s 59-60). Ett nedvärderande av traditionell femininitet finns i såväl flick- som pojkböckerna. I pojkböckerna uppskattas flickor som inte är så feminina och t.ex. utövar sport och i flickböckerna hör tillgjordhet och fåfänga till de oönskade dragen (Andrae 2001, s 174, 67, 97).

⁷⁰ Frågan är om Askungetemat måste ses som antifeministiskt. Hon är inte en prinsessa från början, utan tar sitt öde i egna händer för att nå dit. Medlet är giftermål, men vilka alternativ fanns? Kontexten var annorlunda under den tid Askungen producerades. Jämför journalisten, författaren och krönikören Anneli Jordahl som ser den av feminister kritiserade *Pretty woman* ur ett klassperspektiv – Julia Roberts karaktär blir med denna förståelse en kvinna som byter klass, snarare än ett försök att skildra verklighetens prostituerade kvinnor och konstruera en positiv bild av prostitution (Jordahl 2006, s 182)

⁷¹ Lektor vid Ohio University med fokus på genus och barns medier.

⁷² Då litteraturvetare vid Uppsala Universitet.

Andrae menar att pojkböckerna till skillnad från flickböckerna handlar om äventyr och det vanligaste temat är skurkjakter (Andrae 2001, s 159). Kontroll är centralt i böckerna riktade till flickor såväl som pojkar men Andrae ser en skillnad som består i att flickorna lär sig kontrollera sig själva genom andra och att deras kontroll inte är gränstänjande, medan pojkarna från början besitter en självkontroll och istället lär sig att kontrollera andra (Andrae 2001, s 246).

Jan Susina⁷³ menar i en artikel i *Children's literature association quarterly* att feministisk forskning länge varit alltför inspirerad av Frankfurtskolan⁷⁴, vilket medfört att alla produkter specifikt riktade till flickor setts som patriarkala (Susina 1999, s 133ff). Birgitta Theander⁷⁵ polemiserar mot just den Frankfurtinspirerade inställningen och bilden Andrae målar upp kring flickböcker som kommande ovanifrån och betonar istället samspelet författare – läsare. I sin avhandling *Älskad och förnekad* gör hon en genomgång av ett stort antal flickböcker som utgavs i Sverige 1945-1965. Hon menar att bilden av flickböcker såsom utspelade i hemnära miljöer snarare än äventyr i världen inte stämmer. Samtidigt kritiserar hon hur äventyrsberättelser värderas högre än dem som utspelas i hemmet och kanske rör inre skeenden snarare än yttre (Theander 2006, s 175). Ett vanligt tema i de böcker som fokuserar på inre skeenden är utveckling från ängslan till självförtroende. Detta tema kan dock kollidera med den likaledes vanliga utvecklingen från egocentrism till större perspektiv (Theander 2006, s 174ff).

Theander skriver inte specifikt om hästböcker men nämner att genren är en av två där pojkar är frånvarande (Theander 2006, s 242ff). Totalt utgjorde hästböckerna 7 procent av periodens flickböcker och sorteras av Theander under så skilda rubriker som vardagsförvecklingar, äventyr och psykologi. Mest frekventa var hästböckerna under 1960-talets början, men de började förekomma under 50-talet (Theander 2006, s 424-425; 140).

Theander finner också kärlek mellan flickor och poängterar rörande en bok att "[n]är man som läsare väl börjat fundera i dessa banor tycks boken vara full av sådana antydningar om en lesbisk läggning" (Theander 2006, s 111).

Till skillnad från den gängse bilden innehåller flickböckerna skildringar av allvarliga problem såväl stora samhällsproblem som mer psykologiska. Böckerna slutar oftast lyckligt, men viktigast är att huvudpersonen försöker lösa problemen som finns och hon visar däri stor beslutsamhet (Theander 2006, s 372ff, 89). Flickan är subjektet, det är hennes åsikter och referensramar som blir de gällande: "Texten beskriver inte i första hand flickan, utan världen sedd genom flickans ögon" (Theander 2006, s 402). Detta gör att flickan inte blir det andra könet utan det första och själva förekomsten av flickböcker signalerar att flickorna är värda att ta på allvar (Theander 2006, s 432). Det senare argumentet är måhända en aning tvivelaktigt utan några som helst krav på innehåll (jfr Pecora ovan). Sannolikt menar jag signalerar böckernas existens framförallt säljbarhet.

Där Theander alltså möjligen överdriver flickbokens emanciperande funktion håller jag ändå hennes tolkning för mer trovärdig än Andraes. Hennes arbete är gedignare än Andraes som ibland tycks alltför inriktad på att bevisa flickböckernas skadlighet och genuscementande funktion för att egentligen kommentera de likheter mellan flick- och pojkböckerna hon trots allt finner. Där Theander visserligen kortfattat men ändå diskuterar kärlek mellan flickor i böckerna ignorerar Andrae denna möjlighet så totalt att hon inte ens noterar sin heterosexistiska bias, då hon skriver om den kvinnliga flygarkarakteren Worralls som med en queer läsning mycket väl tycks kunna ha ett lesbiskt förhållande, något Andrae inte ens reflekterar över, utan istället ser henne som en "jungfru" (Andrae 2001, s 237).⁷⁶

⁷³ Docent i engelska med inriktning mot barnlitteratur vid Illinois State University.

⁷⁴ Marxistiskt influerad teoribildning som förhöll sig starkt kritisk till populärkultur. Jfr Pecora.

⁷⁵ Då litteraturvetare vid Lunds Universitet.

⁷⁶ "Den bestående relationen är istället vänskapen med Frecks som enligt Cadogan skildras övertygande och dessutom fördjupas med tiden. Efter kriget flyttar Worralls och Frecks ihop och arbetar tillsammans som

Också Birgitta Josefsson förefaller väl heteronormativ då hon i ett kapitel i *Om flickor för flickor* beskriver de mycket nära relationerna mellan flickor i några av henne studerade flickböcker. Trots att de relationer hon skildrar är känslomässigt starka och fysiskt intima öppnar hon aldrig för möjligheten av något annat än en heterosexuell läsning (Josefsson 1994, s 107-108). Carina Lidström⁷⁷, i samma antologi, är mer öppen för möjligheten och skriver om en flickprotagonist som upplever en annan flickas närhet som närmast ett hot. Lidström presenterar temat övervägande negativt och framhåller vidare att det för många flickor är en del av adolescensfasen att förälska sig i en äldre kvinna (Lidström 1994, s 204-206). Alltså något som hos henne förstås som en övergående fas.

3.4 Queera läsningar av flickböcker och barnlitteratur

Mot bakgrund av diskussionen ovan och att jag där efterlyser forskarperspektiv som inte automatiskt intolkar heterosexualitet i sina studieobjekt⁷⁸ kommer jag nu att gå in på några queera läsningar som gjorts av flickböcker och barnlitteratur generellt. Jag har här, måhända något oqueert, en smal definition av begreppet queera läsningar och fokuserar på sådana där samkönat begär förekommer. För några exempel på utvidgade queera läsningar, se t.ex. Maria Nikolajeva som omtolkar queerheten till att röra relationen mellan barn och vuxna och utgår från barnet som norm och Roderick McGillis som ser queer som upplösande av gränser mellan feminint och maskulint snarare än begär och också diskuterar möjliga problem med att använda termen på just det vidgade sätt han gör (Nikolajeva 2003; McGillis 2003).

Jag har valt sådan forskning som befinner sig så nära mitt ämnesområde som möjligt. Detta innebär att de queera läsningar som här redogörs för rör böcker riktade till barn och ungdomar generellt eller flickor specifikt, samt inte innehåller uttalat homosexuella karaktärer.

Sherrie A Inness gör i en artikel i *Womens's studies* vad hon kallar en lesbisk läsning av Kittyböckerna och lyfter fram sådant som också heterosexuella feminister tenderar att uppmärksamma, såsom att Kitty är bra på alla aktiviteter oavsett om de tolkas som feminina eller maskulina, alltid har tillgång till en bil, vilken symboliserar frihet och autonomi och att Kittys värld är en fantasivärld där de hinder som vanligtvis finns för tjejer i samhället inte existerar (Inness 1997, s 353, 355, 357-358). Men från denna traditionella feministiska omtolkning går Inness också vidare till en lesbisk läsning. Först konstaterar hon att det faktum att Kitty alltid klarar sig från det fientliga samhällets attacker blir extra viktigt för lesbiska läsare eftersom de förföljs i samhället (Inness 1997, s 354-355). Kvinnor innehar alla centrala roller och Kittys fokus ligger snarare på Bess och George, hennes två närmaste kvinnliga vänner än på pojkvännen (Inness 1997, s 361, 359). Pojkvännen blir närmast perifer då han konsekvent prioriteras lägre än mysterielösandet och Inness ser hans roll som syftande till att garantera Kittys heterosexualitet trots att hennes band till andra tjejer är starkare än dem till honom (Inness 1997, s 359-360). Den ur ett lesbiskt perspektiv kanske mest intressanta karaktären innehas av George som framställs som maskulin till såväl utseende som beteende. Inness läser hennes och den traditionellt feminina Bess' relation som ett butch-femme-par (Inness 1997, s 362-363). Karaktärerna är givetvis inte lesbiska ur en definition som bygger på sexuell praktik, men Inness utgår från en bredare definition som mer baseras på lesbisk kontinuitet och talar om ett "lesbian-centered universe" (Inness 1997, s 364-365). Enligt Inness tangerar pojkflickan som karaktär lesbiskhet vilket blir problematiskt för författarna

flygande detektiver, vilket ökar distansen till männen. Här har den homosociala sfären kvinnliga förtecken, men funktionen är densamma – en frist ifrån den förestående heterosexuella föreningen som sätter stopp för äventyren." (Andrae 2001, s 237) Detta skriver hon alltså trots att Worralls faktiskt aldrig gifter sig.

⁷⁷ Lektor i litteraturvetenskap vid Örebro Universitet

⁷⁸ Theander är som sagt ett undantag.

som därmed tenderar att tona ned det maskulina, vilket också sker med George i senare böcker (Inness 1997, s 364).

Chie Mizuma⁷⁹ lyfter i en antologi om barnlitteratur kontextens vikt i sin analys av Peter Pan. Mizuma fokuserar på Kapten Kroks femininitet, i samtiden starkt kopplad till bilden av den homosexuelle mannen, och betraktar honom som något av en dragkaraktär (Mizuma 2005, s 118-119, 122). Händerna blir av särskilt intresse. Med hänvisning till att manliga handskakningar under den viktoriaiska eran sågs som en symbol för sex mellan män lägger Mizuma vikt vid att Kapten Kroks mest hotfulla ord rör just handskakningar. Kapten Krok är vänsterhänt, vilket under tiden för Peter Pans tillkomst kunde antyda homosexualitet (Mizuma 2005, s 119). Eftersom Kapten Krok avviker från en heterosexuell maskulinitet måste han besegras av Peter som därigenom också undgår risken för sexualisering (Mizuma 2005, s 121). Mizumas tolkning lägger alltså stor vikt vid kontexten kring textens tillkomst, medan ovan refererade Inness istället fokuserar på läsarna.

Också Michiko Suzuki betonar i *The Journal of Asian Studies* kontextens betydelse i sin artikel om Yoshija Nobuko, en japansk författare av flickböcker under 1920-30-talen. Suzuki skriver om hur synen på flickors/kvinnors samkönade kärlek i samtiden var tudelad i en accepterad och en icke accepterad form. Den accepterade formen var just flickors romantiska vänskap som sågs som platonisk och ägde rum under ungdomsåren, medan den som inte tolererades antogs utföras av kvinnor som egentligen var inverterade män och som riktade sitt begär mot försvarslösa feminina kvinnor. Det fanns således ett klart uttalat fördömande av lesbiska, samtidigt som den romantiska vänskapen kunde fortsätta hela livet och vara mycket passionerad (Suzuki 2006, s 578). Att den romantiska vänskapen sågs som accepterad och till och med uppmuntrades trots att uppenbarligen bilden av det lesbiska monstret var spridd förklarar Suzuki med att dåtida sexologer antog att flickorna var av naturen känslösa och riktade sina känslor mot andra flickor eftersom de befann sig i en miljö med bara flickor, och de antogs senare gå över till heterosexualitet. Flickornas kärlek till varandra sågs således som en förövning till kommande heterosexuella relationer (Suzuki 2006, s 579-580). En jämförelse med dels Judith Halberstams diskussion kring pojkflickan (se teori), dels en syn på flickors ridning som en övning till heterosexuellt omvårdande är uppenbar och visar på den heteronormativa logikens begränsade tankeförmåga (jfr också Lidström 1994 ovan). Suzuki beskriver hur en av hennes studerade böcker spelade en viktig roll i att lyfta fram den romantiska kärleken mellan flickor som en viktig del av flickigheten, och hur bokens författare hyllar denna kärlek utan att betrakta den som en övning till heterosexualitet. Böckernas karaktärer går oftast inte vidare till heterosexualitet vilket Suzuki lyfter fram som medverkande till en möjlighet att tolka den romantiska kärleken som något annat än stödjande obligatorisk heterosexualitet (Suzuki 2006, s 581-583). Sann kärlek kan nås mellan kvinnor och lyckan kommer inte genom heterosexualitet (Suzuki 2006, s 594).

Tidigare nämnda Mia Franck och Rebecka Fokin-Holmberg diskuterar i en artikel i *Papers* några skandinaviska ungdomsböcker med häxteman. De menar att häxagerandet möjliggör en annan sorts flickighet och beskriver att flickorna i Inger Edelfeldts *Juliane och jag* smälter samman till ett under en seans (Franck & Fokin-Holmberg 2006, s 16). I *Lambda Nordica* skriver också Corinna Müller om *Juliane och jag* och tillämpar ovan nämnda Marilyn R Farwells lesbiskt narrativa teori. Hennes studie fokuserar på skildringar av lesbiskt begär, uttalat eller mellan raderna och hon betraktar gränsen mellan erotik och vänskap som suddig i exempelvis just denna bok (Müller 2003, s 8).

Franck och Fokin-Holmberg beskriver hur vänskapen mellan tjejerna i de häxböcker som utspelar sig i en realistisk kontext skildras som så nära att den kan antyda lesbiskhet, och författarna menar att denna typ av böcker innehåller subversiva undertoner rörande flickors sexualitet (Franck & Fokin-Holmberg 2006, s 22). Detta synsätt stärks av Viktoria Flanagan

⁷⁹ Forskare med fokus på genus och sexualitet i barnlitteratur vid International Institute for Children's Literature i Osaka, Japan.

som pekar på att den magiska realismen denaturaliserar världen (Flanagan 2005, s 134-135). Vidare skriver Franck och Fokin-Holmberg hur flickornas vänskap ofta når en brytpunkt då den blir för nära. Efter krisen kan banden antingen stärkas eller så dör vänskapen (Franck & Fokin-Holmberg 2006, s 18).

Crossdressing är ett viktigt studieområde för queerläsningar (mest känt exempel i Sverige är kanske Tiina Rosenbergs *Byxbegär*). Detta tema blir dock problematiskt i barnböcker, p.g.a. dess erotiska laddning som kolliderar med de ofta asexuella barnböckerna, något som lyfts fram av Victoria Flanagan i en antologi om barnlitteratur. Crossdressing flicka till pojke är minst problematisk och syftar till att fly undan genusgrundade begränsningar. Dessa tjejer visar sig kunna göra maskulinitet lika bra som killar och visar därmed på hur genus är performativt konstruerat. Däremot sker maskulin identifikation sällan och crossdressing är instrumentell snarare än utforskande av genus och sexualitet (jfr Judith Halberstam om pojkflickor ovan). Svårare för barnlitteraturen är pojke till flicka, som enligt Flanagan är mer sexualiserad i samhället. P.g.a. detta distanseras crossdressing kraftigt från den sexualiserade vuxenvarianten och crossdressing skildras ofta som påtvingad vilket medför att pojkarna inte lyckas göra femininitet. Situationen framställs som en mardröm och resultatet blir inte samhällskritik utan snarare att genusordningen stärks. Flanagan menar vidare att ett nytt paradigm är i begynnande där sexualitet och genusfrågor erkänns som en ingrediens i crossdressing (Flanagan 2005, s 125-128).

3.5 Sammanfattning

I detta kapitel har jag diskuterat tidigare forskning kring verklighetens hästverksamhet ur genusperspektiv, hästböcker, flickböcker ur feministiska perspektiv och några exempel på queera läsningar. Kapitlet är avsett dels som en introduktion och bakgrund till min egen studie och motivering av dess relevans, dels kommer jag att återknyta till delar av den tidigare forskningen i kommande analys och slutdiskussion, parallellt med återkopplingar till vald teori och metod. Forskningen har bidragit med ytterligare teoretiskt ramverk och jag kommer att i följande delar diskutera hur de teman som jag lyft i ovanstående diskussion återkommer eller inte återkommer i mitt studerade material. I huvudsak återknyts i delfråga 1 om ridningens genus till forskning om verklighetens hästverksamhet, hästböcker och flickböcker medan delfråga 2 om queera läckage diskuterar verklighetens hästverksamhet, hästböcker och queera läsningar. I synnerhet genomgången av queera läsningar bidrar med viktig teoretisk och metodologisk kunskap för besvarandet av delfråga 2. I slutdiskussionen diskuteras mina två frågor mot bakgrund av vald teori/metod samt all tidigare forskning.

4 RESULTAT OCH ANALYS

Inledningsvis i denna del presenteras det använda materialet och avgränsningar som gjorts för studien. Därefter vidtar analysen uppdelad på de två frågeställningarna.

4.1 Material, avgränsningar, urval

Mitt material är Polluxklubbens utskickade böcker år 2006, eftersom Polluxklubben tycks vara den enda aktuella hästbokklubb med skönlitterära böcker riktade till unga.⁸⁰ Polluxklubben grundades 1990 av Stabenfeldts förlag (Stabenfeldt 2007). Klubbens böcker kännetecknas till största delen av översatt litteratur i serieform. Böckerna finns endast undantagsvis på bibliotek, utan sprids istället nästan uteslutande via klubbens bokpaket. Huvuddelen av böckerna har engelska som originalspråk även om undantag finns. Polluxklubben finns i Sverige, Norge, Finland, Tyskland, Schweiz, Österrike, Ungern, Tjeckien, USA och Canada. Man vänder sig uttryckligen specifikt till flickor, vilka enligt Polluxklubbens redaktör Jannica Almblad utgör 99,8 % av medlemmarna, i åldrarna 6-15 år (Polluxklubben 2007a, e-mail från Almblad 2007-02-26⁸¹). Polluxklubben är alltså aktivt formulerad som en flickbokklubb.

4.1.1 Avgränsningar

Tidsmässig avgränsning är således 2006 och rumslig Polluxklubbens böcker (som ju är en liten del av alla hästböcker). Jag har också avgränsat efter form. Under 2006 skickade Polluxklubben ut 31 dokument i totalt 12 paket. Av dessa uteslöt jag direkt sådant som inte var nedskrivna kapitelböcker av skönlitterär/fiktiv art i löpande text.⁸² Efter dessa avgränsningar återstod 21 böcker; 16 översatta från engelska, 2 från tyska, 1 från norska och 2 med svenska som originalspråk.

4.1.2 Problem rörande materialet

Sex av de utskickade böckerna var slut på förlaget och omöjliga att få tag på. Detta har påverkat mitt urval på så vis att jag, om jag haft tillgång till alla böcker, skulle ha inkluderat böcker från alla författare i urvalspopulationen. Urvalets storlek hade däremot inte kunnat utökas inom ramen för studien. Eftersom alla de slutsålda böckerna var engelska till originalspråk anser jag dock detta vara ett mindre problem, i synnerhet med tanke på att det inom den populärlitterära massmarknadsgenren är vanligt med spökskrivare, vilket gör att ett fokus på författaren rimligen blir mindre intressant. Detta betyder dock inte att jag utgår ifrån att materialet är homogent – liksom i alla litteraturgenrer varierar böckerna avseende såväl tema som det subjektiva begreppet kvalitet.

⁸⁰ Bekräftat av Marta Hedener, Svenska Barnboksinstitutet och Siv Bejhed, Medborgarplatsens Barnbibliotek/barnensbibliotek.se.

⁸¹ Jannicka Almblad skriver i mail att pojkar är mycket välkomna men att de är angelägna att framställa klubben som en flickklubb (Mail från Almblad 2007-02-26).

⁸² Det rör sig om en design-CD, en skoldagbok, en serietidning, en CD-bok, två faktaböcker i hästskötsel och fyra PC-spel.

Bifogad till bokpaketet från Polluxklubben var en lista över klubbens totala utskick, med en presentation av titlar, författare, översättare, utgivningsår, originaltitlar och utskicksdatum. De böcker som inkluderas i min undersökning har jag själv kontrollerat men detta har varit omöjligt avseende de titlar jag inte tillsänts p.g.a. slutsäljning. Där fanns några differenser mellan Altblads lista och de böcker jag fick. Jag tror inte att detta har någon större betydelse men det kan vara bra att vara medveten om eftersom det skulle kunna innebära att jag missar fler författare än jag tror, eller i värsta fall språkområden.⁸³

4.1.3 Urval

Jag har gjort mitt urval efter principen största möjliga spridning, avseende såväl ursprungsland som författare. Jag avser inte att generalisera till Polluxklubben utskickade böcker under 2006 varför jag inte tar speciell hänsyn till procentuell fördelning mellan de olika originalspråken. Inte heller lägger jag någon vikt vid när böckerna skickades ut. Jag har därför valt en bok av vardera tillgänglig författare, slumpmässigt utvald i de fall där flera tillgängliga böcker fanns av samma författare. Totalt består mitt urval av 10 böcker: 6 engelskspråkiga, 2 svenska, 1 tysk och 1 norsk, vilka redovisas i tabellform i Bilaga 2. Deras innehåll kommer att presenteras kortfattat i nästa del.

4.2 Ridningens genus

Jag kommer i följande avsnitt att redovisa hur ridningen skildras i var bok för sig. Jag är medveten om att detta inte är brukligt i vetenskapliga texter och ett problem kan vara att det blir tråkigare för läsaren. Jag menar dock att det finns poänger med denna redovisning i just det här fallet. Min uppfattning är, liksom tidigare framkommit, att maskulinitet och femininitet är praktiker snarare än essenser hos människor. Detta innebär också att jag vill argumentera emot en syn på dessa som helt ömsesidigt uteslutande. Om jag disponerar redovisningen efter huruvida vad som görs är femininitet eller maskulinitet riskerar jag att befästa konstruerade dikotomier. I en och samma ridsekvens kan egenskaper som tyder på såväl femininitet som maskulinitet förekomma och jag vill inte riskera att osynliggöra detta. Dessutom anser jag att det är viktigt att lyfta fram skillnader böckerna emellan – som Söderberg påpekar är flickboksgenren inte enhetligt emanciperande eller förtryckande och detsamma torde gälla undergenren hästböcker (Söderberg 2004, s 26, se ovan *Om flickböcker*). Inledningsvis i respektive avsnitt presenterar jag kortfattat bokens handling.

4.2.1 Vilse i vildmarken

Hästsammanhang: Protagonist gäst på gård med hästar, har egen häst hemma.

Protagonist: Alice, gissningsvis ca 14 år (åtminstone att döma av bilderna). Inga naturliga vänner i boken eftersom hon är på resa. Inget uttalat kärleksförhållande.

Handling i stora drag: Alice är enda barnet till två äventyrliga föräldrar som ständigt ger sig av på spännande resor utan henne vilket gör att hon känner sig oälskad. En dag tvingas de ta med henne på resa men lämnar henne på vägen hos en familj med hästar där Susann, en jämnårig tjej bor. Lilly, lite yngre än Alice och Susann, bor i närheten och är svartsjuk på Alice. Hon släpper lös Alices lånade häst för att skapa osämja mellan Alice och Susann och rymmer sedan sin väg. Alice och Susann letar efter henne och hästen, båda återbördas till

⁸³ *Spökhästen i Meadow Green* är enligt Altblad översatt av Hedmark, enligt boken av Göransson. *Danny Boy* är enligt Altblad skriven av Campbell, enligt boken av Oldfield.

hemmet och Alice försonas med såväl Lilly som sina föräldrar. Boken är för övrigt illustrerad med riktiga fotografier. Ingår inte i serie.

Ridningen: Alice presenteras omväxlande som drivande respektive följsam. Exempel på det förstnämnda är att hon håller in hästen (s 28, 50) och kortar tyglarna (s 55). Vanligare är dock att hon beskrivs som utan kontroll, t.ex. vid mötet med en puma: hon hugger tag i hästens man och klamrar sig fast, ber en bön om att inte trilla av, och bara litar på att hästen tar henne bort (s 55-56).

Vid andra ridscener beskrivs hur hästen försöker kasta av henne men hon klarar att hålla sig kvar och han godtar henne (s 24), bär henne stadigt (s 28, 69), smittas av hennes nervositet och sidsteppar, kastar med huvudet och kastar av henne (allt s 26). Vid mötet med puman tvärstannar han, stryker öronen bakåt, snor runt, skenar och sänker farten självmant (s 55-56). Det är alltså till stor del hästen som har kontrollen i Alices ridning.

Ridningen beskrivs inte alltid som något njutbart, exempelvis då de rider instrumentellt för att finna en bortsprungna häst:

Helst hade jag velat fortsätta leta, trots att jag var så trött att det sved i ögonen och kroppen värkte. Jag var öm i baken och varenda muskel i låren och benen gjorde ont. Det var ovant och mycket ansträngande att sitta så många timmar i sadeln, men om det innebar att Silas kom tillbaka oskadd, så var det värt värre smärtor än så. (Toresen 2006, s 37)

Visserligen förstår läsaren att Alice egentligen inte vill rida, samtidigt åsidosätter hon sina bekvämligheter för att nå målet, vilket tyder på fysisk seghet och en instrumentell inställning till ridandet, traditionellt förstått som maskulint. I huvudsak gör dock Alice traditionell femininitet, av det passiva snarare än aktiva slaget. Hon är mer följsam och passiv än empatisk, och detta förändras inte i boken, vilket är anmärkningsvärt då boken i stor utsträckning handlar om Alices osäkerhet och rädsla, något hon enligt de psykologiska skildringarnas dramaturgi borde komma över. Men boken slutar i princip som den börjar, och Alices funktion är närmast att vara beundrande till Susann, som är den driftiga karaktären med självförtroende och i Alices ögon mycket mod. Susann är till skillnad från Alice van vid landsbygden, vilket kan kopplas till landsbygdsfemininiteten som diskuteras av Hedenborg och kännetecknas av styrka och kompetens (Hedenborg 2006a, s 20ff). Alice blir här en representant för den svaga stadstjejen i mötet med Susanns landsbygdsfemininitet. Men den kanske mest traditionellt feminina rollen intas av såväl Lilly som hästen som måste räddas, i likhet med Haymonds poängterande att hästen ofta har en offerroll som traditionellt kopplas till femininitet (Haymonds 2000, s 64). Alice och Susann är de aktiva räddarna vilket tillsammans försätter dem i en maskulin position. Men gränsen mellan räddare och räddad upplöses när hästen tar sig hem själv och Lilly på egen hand tar sig till Alice och Susann.

4.2.2 Mustangernas dal

Hästsammanhang: Protagonist bor på ranch, vildhästar

Protagonist: Rosa, okänd ålder. Inga nämnda vänner vid bokens start. Inget uttalat kärleksförhållande.

Handling i stora drag: Rosa bor på en ranch med sin familj. Föräldrarna arbetar för den rike ägaren till ranchen. Ägaren hatar mustanger och när Rosa hittar en flock mustanger försöker hon dölja deras existens för ägaren. Detta misslyckas dock, och hästarna fångas in. Rosa, tillsammans med Angelica, "hästarnas ängel", räddar dem och lyckas få den rike mannen att inse att också mustanger har rätt att leva. Rosa blir vän med ett mustangfölsom hon räddar och han följer henne hem. De övernaturliga inslagen är stora, i form av Angelica som har övermänniskliga förmågor. Ingår i serie *Hästarnas ängel*.

Ridningen: Jag separerar Rosas ridning på två olika hästar eftersom den ena rör hennes egen häst om hon är van vid medan den andra är en vildhäst hon utan eget val hamnar på ryggen till.

Rosas egen häst heter Ciervo och jag börjar med en sammanfattning av hur Rosas ridning på honom skildras. Hon beskrivs ofta som det agerande subjektet. Hon styr (s 11, 94), håller in (s 11, 39, 94, 140), skänklar⁸⁴ (s 5, 16, 139), manar på (s 41, 67) och drar i tyglarna (s 93). Mer sällan beskrivs Ciervo som den drivande, men exempel finns på att han själv drar i tyglarna (s 17), fattar galopp (s 93) och saktar av (s 94). Ofta beskrivs Rosa och Ciervo i termer som indikerar en kombination av feminint konnoterade egenskaper såsom empati och maskulint tolkade egenskaper såsom makt och beslutsamhet. Ett exempel är följande scen där Rosa styr, men inte genom ren fysisk styrka utan genom ett samspel med Ciervo:

När de närmade sig den bortre änden av det kala området kortade Rosa tyglarna och rätade upp sig. Med ena örat spetsat framåt och det andra bakåt för att lättare kunna höra henne, övergick Ciervo i en mycket snabb, mjuk och vägvinnande galopp. (Dorsey 2006, s 7)

När Rosa rider på mustangen kan hennes agerande däremot närmast beskrivas som misslyckad beslutsamhet. Hon försöker upprepade gånger att få hästen att stanna men misslyckas (s 119-123).

Rosa gör således maskulinitet. Hon använder sin styrka och visar makt. Samtidigt lyckas hon också kombinera feminint kopplade egenskaper med framgång. Genom att empatiskt samspela med hästen går ritten bättre. Detta kräver naturligtvis att hästen och ryttaren känner varandra väl, vilket inte är fallet med Rosa och mustangen, något som kan förklara att hon misslyckas – hennes mjuka sätt att styra hästen fungerar inte på en skrämmd vildhäst.

4.2.3 Spökhästen i Meadow Green

Hästsammanhang: Ridskola och övergiven häst

Protagonist: Kim, 11 år. Inga kompisar. Inget uttalat kärleksförhållande.

Handling i stora drag: Kim och hennes familj har just flyttat till en ny by (pappans barndomshem). Pappan är egoistisk och dominant och mamman undfallande. Kim älskar hästar men hennes blyghet hindrar henne. Kim saknar vänner och betraktas som underlig eftersom något mystiskt hänt i huset som hon bor i. Det mystiska visar sig vara att Kims farmors pappa dödat alla hästarna och att Kims farfar försökt döda hennes pappa. Kim hittar en gömd häst och dessutom en ridskola. Hon får vänner och bemästrar sin blyghet. Sanningen om familjen går upp för pappan, men hur han hanterar det behandlas inte. Kims mamma genomgår en utveckling mot självständighet och bestämmer mot pappans vilja att Kim ska få hästen. Huvudhistorien rör mäns våld och frigörelse från det, samt en utveckling mot ökad självständighet och mod. Övernaturliga inslag finns. Ingår inte i serie.

Ridningen: Till skillnad från de andra protagonisterna kan Kim inte rida vid berättelsens början. Hon lär sig på den nye vännen Tims ponny Jelly Bean och testar sina kunskaper på Ghost, den gömda hästen. Kim skänklar och Jelly Bean går på andra försöket (s 107). Hon lyckas göra halt på femte försöket (s 108), driver på (s 108), gör halt igen (s 108), får hästen att trava på andra försöket (s 108) och trycker med hämlarna (s 171). Jelly Bean beskrivs som en elak ponny som inte gillar tjejer. Att Kim, trots att hon aldrig har ridit förut, lyckas få Jelly Bean att om än med viss tvekan lyda hennes hjälper⁸⁵ måste alltså i kontexten ses som en bedrift.

Efter att ha lärt sig rida tar Kim sig an Ghost. Hon skänklar (s 111), drar i en tygel för att svänga, misslyckas och drar hårdare vilket lyckas (s 111), drar i tyglarna men misslyckas (s 112). Han i sin tur sätter sig i rörelse (s 111), får gå dit det faller honom in (s 111), håller emot (s 112), ökar takten (s 112), hoppar (s 112).

Kim är följsam till Ghosts rytm (s 111), men också risktagande då hon försöker trava barbacka:

⁸⁴ Att pressa med benen för att påverka hästen.

⁸⁵ Signaler till hästen.

Kim undrade plötsligt hur Ghosts trav skulle kännas. Hon skänklade honom försiktigt. Han ökade omedelbart till en skumpig trav med enorma kliv. Hon försökte rida lätt, men utan stigbyglar att ta spjörn mot var hon tvungen att pressa knäna mot hästens sidor. Det fick Ghost att trava fortare. (MacDonald 2006, s 112)

Kim lyckas alltså ta kommandot över den svårridna ponnyn. Till sin hjälp har hon dock Tim. Det är han som förklarar hur hon ska göra och han kan således anses vara den egentligt styrande. Samtidigt är det, i mötet mellan Kim och hästen, hon som bestämmer. I fallet med Ghost kan situationen möjligen bäst beskrivas med att Kim tar sig vatten över huvudet. Helt ny i ridkonsten ger hon sig på att trava en ny häst barbacka. Detta tyder på maskulinitet i bemärkningarna mod, risktagande och självförtroende. Med självförtroendet intakt konstaterar Kim, efter att ha fallit av, att hon skulle ha kunnat sitta kvar om hon bara haft stigbyglar.

4.2.4 Ridläger på mustangranchen

Hästsammanhang: Ranch

Protagonist: Flera möjliga, men jag väljer Meg eftersom berättelsen till största del beskrivs ur hennes perspektiv. Hon är 15 år, har (ungefär) en pojkvän, Thomas. Kompisar vid historiens början: Becky och Alison.

Handling i stora drag: Beckys familj driver en mustangranch. För att kunna fortsätta ordnar de ett ridläger där kulturministerns dotter Jordan och tre andra tjejer deltar. Becky, Meg, Alison och cowboyn Jesse (man) håller i lägret. Ritten blir mer spännande än de önskat och de tvingas ifrån varandra. Meg, hennes pojkvän Thomas och Jordan är i en grupp och de övriga i en annan. Efter diverse strapatser tar de sig tillbaka till ranchen och Jordans pappa godkänner ranchen för ridläger. Den egentliga historien rör Jordans förändring från osäkerhet till erkännande från de andra. Övernaturliga inslag finns. Ingår i serien *Mustangranchen*.

Ridningen: Få passager skildrar ridningen men det beskrivs hur Meg rider framåt lutad för att underlätta för hästen (s 88), manar på (s 90, 91) och skänklar (s 132). Hästarna är drivande i det att de kliver försiktigt (s 52). Hästarna används här också instrumentellt, som nödvändiga transportredskap i färden till ranchen då bilvägar saknas (s 11).

En av hästarna Meg rider är mer bråkig än hennes egentliga huvudhäst men hon lyckas lugna honom:

Rocco fnös och stampade, men när han kände Megs lugna självsäkerhet och mjuka, trygga händer i tyglarna, lugnade han sig snart och föll in i sin lunkande skritt. (Siamon 2006, s 47)

Genom att använda såväl feminina som maskulina egenskaper tar Meg således kontrollen över hästen. Vid ett annat tillfälle stegrar han sig och Meg använder fysisk råstyrka för att hålla emot (s 119). Men denna bok avviker från de flesta andra i mitt material genom att Megs pojkvän har en otroligt stor plats i handlingen. Trots att han i fysisk form är frånvarande i 70 sidor är han ändå ytterst närvarande då Meg återkommande tänker på honom (s 6, 7, 22, 29, 30, 50, 53, 56, 57, 60, 68, 69). Hennes hästfokus är närmast ytligt, så fort hon tänker något hästrelaterat associerar hon till pojkvännen, som skildras som en räddare:

Den där hästen behöver lära sig lite respekt, tänkte Meg. Tänk om Thomas vore här och kunde träna honom ... (Siamon 2006, s 22)

När Thomas verkligen dyker upp får han automatiskt kommandot över henne och räddar henne också vid ett tillfälle när hästen försöker fly iväg (s 105).

Den här boken beskriver hästarna och ridningen mycket ytligt, och det blir därför ett knapphändigt material att basera en analys av ridningen på. Men oftast använder Meg feminint konnoterade egenskaper i syfte att nå sina mål. Att exempelvis luta sig för att underlätta för hästen i klättringen kan ses som foglighet, men är också nödvändigt för att kunna genomföra ritten, d.v.s. en femininitet som kan kopplas till kompetens och instrumentalitet. Det absolut tydligaste i boken är som sagt Megs totala inriktning mot pojkvännen, d.v.s. ett traditionellt heterosexuellt feminint familjefokus. Farwells lesbiska narrativ är mycket frånvarande och boken kännetecknas av en närmast neurotisk heterosexualitet. Så fort Thomas är i närheten blir hon dessutom passiv, vilket

överensstämmer med Erikssons noteringar kring den heterosexuella kärlekens plats i hästböcker (Eriksson 2004). Jag kommer att återkomma till detta tema i slutdiskussionen.

Som en parentes kan sägas att Becky illustrerar det motsatta förhållandet då hon tvingas till maktutövande och auktoritet när den tidigare ledaren, cowboyn, skadas. Hon ger också tydligt uttryck för tidigare nämnda landsbygdsfemininitet:

Vildmarken är bara för ... vild för de flesta stadsbarn, tänkte hon (Siamon 2006, s 104).

4.2.5 Förföljd av otur

Hästsammanhang: Tävlingsstall

Protagonist: Melanie, 16 år. Inga nämnda vänner, förutom kusinen Christina. Inget uttalat kärleksförhållande men expojkvän sedan kort tid Kevin.

Handling i stora drag: Melanie bor hos sin kusin Christina och hennes familj. Både Melanie och Christina tävlar i galopp men Melanie saknar en häst hon har ett särskilt band till, så när hon hittar Image och får träna henne blir det hennes stora fokus trots att ingen riktigt tror på dem. Till sin hjälp har hon Kevin. I slutet flyttas Image till en annan tränare men Melanie ger inte upp hoppet och har också återfått sin tidigare beslutsamhet som hon förlorat efter en olycka. Slutet är öppet och antyder en fortsättning i serien, som kallas *Fullblod*.

Ridningen: Melanie rider Fortune som sliter tyglarna ur hennes händer (s 10), bockar (s 10), störtar iväg (s 11), forsar fram (s 11), saktar farten (s 11) och taktar⁸⁶ (s 12). Hon själv kortar tyglarna (s 10), manar på (s 10), styr undan (s 11), vänder (s 11), styr (s 11) och håller in (s 12).

Melanies inställning när hon rider Fortune är till en början obeveklig och aggressiv:

Hon drog hårt i den ena tygeln och tvingade Fortune att böja så kraftigt på halsen att mulen snuddade vid hennes stövelspets.

– Jag är tuffare än du tror, morrade hon och la en volt⁸⁷. Sedan körde hon hämlarna i Fortune som tog ett språng in på banan (Campbell 2005, s 10)

När Fortune börjar galoppa okontrollerat lyckas Melanie inte få stopp på honom. Hon försöker med hjälper men utan effekt. Hon funderar över att använda sin styrka mot hästen, men kommer fram till att hästen är starkare, och istället ger hon upp. Det visar sig dock att Fortune är ökänt svårriden och bara genom att lyckas hålla sig kvar på hästen har Melanie klarat sig bättre än de flesta (s 12). Styrka är det dominerande draget i denna skildring även om den misslyckas.

I litteraturen om hästböcker anses tävlingar vara centralt (Milles 2000b, s 118; Hedén 2000 s 122; Eriksson 2004). Detta stämmer inte med mitt material – istället är denna bok den enda som skildrar tävlingssituationer. Melanie tävlar med två hästar. Hon är tydligt vinstinriktad och suckar när hon kommer tvåa och pressar hästen till det yttersta (s 36; 118). I tävlingsscenerna beskrivs att Melanie drar i tyglarna (s 36), styr (s 36, 117), ger allt (s 36), håller in (s 36, 118), fattar galopp (s 116), driver (s 117), manar på (s 118), förmanar (s 116) och daskar till hästen (s 116). Hästarna i sin tur girar utan att Melanie noterar det men hon reder upp situationen (s 35), vägrar gå och blir tvingad av funktionärer (s 116-117), kastar sig iväg (s 117), dansar fram (s 116), sveper varnande med svansen (s 116), saktar av (s 118), snubblar (s 117) och slungar fram Melanie (s 117). Matthis skriver om hur stallets våld tonas ner i såväl världen utanför stallet som av hästflickorna själva (Matthis 2000b, s 97f). Men Melanie beskrivs faktiskt som utövande våld, om än i mild form, då hon daskar till hästen.

I tävlingsscenerna är det således Melanie som är aktiv och har kontrollen, vilket skiljs markant från en scen där hon träningsrider en häst och nästan uteslutande skildras som passiv, ritten beskrivs exempelvis som ”att sitta i en gungstol” (s 84).

⁸⁶ En okontrollerad ”ivrig” gångart som innebär att hästen inte lyder ryttarens order. (Tack Jenny för bättre förklaring än SAOL!)

⁸⁷ Rida i en cirkel (Österwall 1999, s 59)

Tävlingsinriktning ses i sig inom mycket tidigare forskning som att göra maskulinitet och Melanie inte bara deltar i tävlingar utan gör också allt för att vinna. I sin strävan att vinna tycks hon också aggressiv. I enlighet med Hofmanns tolkning av sina intervjupersoner utmanar Melanie härigenom normen i sitt tävlande (Hofmann 2004, s 22). Hon är självsäker, använder sin styrka, och i synnerhet i tävlingsspassagerna har hon den närapå totala makten och visar dessutom mod då hon tränger sig förbi ett annat ekipage. I tävlingar är målet att vinna snarare än ritten i sig vilket också medför en instrumentell inställning till ridningen. Samtidigt saknar hon den feminina metod många andra protagonister använder, nämligen empati. Melanie gör således i tävlingsscenerna maskulinitet, medan ridningen i övriga scener också karaktäriseras av en passivitet (självvald såväl som påtvingad). Samtidigt måste betonas att i takt med att hon ägnar allt mer tid åt att träna Image tävlar hon mindre och mindre. Hennes fokus i Image är delat, dels vill hon ha ett särskilt band till en häst (d.v.s. empati och känslfokus), dels vill hon själv rida just den hästen som hon genom sin träning kontrollerar och disciplinerar, helst också tävla henne. Detta är en tydlig illustration av den pendling mellan transcendens och immanens som Malin Eriksson fann i sin studie (Eriksson 2004).

4.2.6 Queen – flockens drottning

Hästsammanhang: Protagonist bor på ranch, vildhästar

Protagonist: Sam, 13 år. Inget uttalat kärleksförhållande. Kompisar vid bokens start: Jen och Jake.

Handling i stora drag: Sams mamma är död och pappan bortrest. Sam tas därför tillfälligt om hand av moster Sue, som är från stan och ovan vid livet på ranchen. Callie, en tjej i byn, får hand om Queen, en mustang som fångats in men som Sam vill återbördna till friheten i flocken som leds av henne och Legend, som Sam har ett speciellt band till. Sam hjälper Callie med Queen. Sam har efter en allvarlig olycka blivit rädd för att rida men störs också av den överbeskyddande behandling som följer på olyckan. Slocum, byns rike man, tänker exploatera mustangerna men skräms iväg av Legend och straffas av människorna. Queen finner sig tillrätta i fångenskapen hos Callie, mustangflocken räddas och Sam försonas med moderns död. Hon har övervunnit sin rädsla för att rida och t o m mostern testat en ridtur. Ingår i serien *Zanzibar*.

När Sam rider beskrivs hur hon håller in (s 9), håller tillbaka (s 10), manar på (s 124), låter hästen trava (s 120), drar i tyglarna (s 121), flyttar vikten bakåt (s 124), använder händer och ben för att påminna hästen om sin närvaro (s 146) och låter hästen galoppa (s 147). Hästen används ibland instrumentellt, exempelvis då Sam genom att rida fram och tillbaka blockerar vägen för en annan häst (s 149). Hon tar risker trots sin rädsla i syfte att fånga en förrymd häst (s 149).

Hästen vänder (s 145), snurrar runt (s 145), sticker iväg eftersom hon släpper på tyglarna (s 12), behöver inga anvisningar (s 124), svänger (s 13). Sam följer ibland passivt hästen och lämnar över ansvaret till honom medan hon själv bara hänger sig kvar (s 12).

Ett av bokens huvudsakliga teman är psykologiskt och skildrar hur Sam återfår sin kontroll över hästen, en känsla som försvunnit efter en olycka. Vanligt är därför skildringar av hur hon till en början är passiv och saknar kontroll för att sedan bestämma sig för att klara av det:

Den stora bruna hästen började trava innan Sam gav honom tecken att ge sig av. Hon var tvungen att låta honom veta att det var hon som bestämde. Sam samlade tyglarna och satte sig tyngre i sadeln.

– Vi ska springa, Chip, sa hon till honom. Men vi ska göra det när jag säger till, förstår du? Hästen lyfte på huvud och knän. Han frustade till och kråmade sig innan han kom fram i en perfekt samlad galopp.

Så bra, tänkte Sam. Jag kanske överlever det här i alla fall. (Farley 2006, s 145)

Samma sak sker med Ace, hennes huvudsakliga häst, såväl i början som i slutet. Inledningsvis finns en scen där det beskrivs hur hästen känner hennes rädsla och hon, för hans

skull, måste anstränga sig, eftersom han ”måste få känna att hon hade kontrollen” (s 13). I slutet av boken händer samma sak igen, Sam gör vad hon kallar nybörjarmisstag och hästen missförstår hennes signaler. Genom att återfå lugnet och ge korrekta hjälper lyckas hon återvinna makten (s 120-121).

Trots sin rädsla tvingar hon sig att galoppa och utsätta sig för risker, för att kunna rädda vildhästarna (s 147). Hennes mål är alltså empatiskt men medlen risktagande. Genom hela boken försöker Sam uppmana Callie att tänka som en häst, d.v.s. utveckla sin empatiska förmåga. Egenskaper som lyfts fram som eftersträvansvärda är alltså empati (Callies mål) och makt/mod/självförtroende (Sams mål). Empatins syfte är här kontroll vilket betyder att innebörden inte är den traditionellt heterosexuellt feminina, snarare är agerandet samtidigt präglad av såväl maskulinitet som femininitet.

4.2.7 Danny Boy

Hästsammanhang: Ranch

Protagonist: Kirstie, bor på ranchen med sin familj. Odefinierad ålder. Inget uttalat kärleksförhållande. Kompis med Lisa och rancharbetarna.

Handling i stora drag: Ranch som driver in kor och har turistridning köper in en ny häst, Danny Boy, som Kirstie, dottern på ranchen, rider in på eget initiativ. När han är inriden rids han av en turist som gör ett misstag och Danny Boy faller över kanten och blir fast på en klippa. Kirstie och hennes vän Lisa räddar honom och hittar samtidigt en skatt, vilket är en parallellhistoria till den huvudsakliga handlingen. Ingår i serien *Half Moon Ranch*.

Ridningen: När Kirstie rider sin vanliga lugna häst Lucky beskrivs hur hon håller in (s 5), manar på (s 5, s 11) och backar (s 5). Lucky tycks styra ibland då det beskrivs hur han lunkar (s 7, 12) och ökar takten för att komma hem (s 15). Den mest intressanta hästen är dock Danny Boy som beskrivs som ung och ivrig. När Kirstie rider honom beskrivs hur hon styr (s 24), gör halt (s 24), vänder (s 25), stannar (s 25), manar (s 25) håller tillbaka (s 30) och pressar hämlarna (s 32).

Inte genom styrka men genom små signaler lär hon honom att ta hennes order:

Hennes lilla häst hade snart lärt sig att trycket mot nosbandet var en signal för honom att svara på hjälper och röstkommandon. Han spetsade öronen och vred dem åt alla håll; stegen var spänstiga och han var redo att börja trava. (Oldfield 2006, s 25)

Kirstie går aktivt emot en äldre cowboys order då hon får Danny Boy att hoppa, trots att det kan vara farligt. Hon försöker stoppa honom mitt i men misslyckas. Scenen är alltså dubbel, hon bestämmer att de ska hoppa och tar därmed en risk. Samtidigt tappar hon i och med detta agerande kontrollen över hästen och det blir istället han som styr (s 27). Allt går dock väl och bara några sidor längre fram hoppar de igen, nu på Danny Boys initiativ, men med Kirstie som aktiv medhjälpare (s 31-32). Liksom Kim i *Spökhästen i Meadow Green* visar alltså Kirstie stort risktagande.

Kirstie rider in Danny Boy nästan helt på egen hand. Den andra hästen används ofta instrumentellt. Hon har ett enormt självförtroende som slår igenom i många olika sammanhang i boken, är modig och har tydlig makt. Samtidigt betonas vikten av mjuka händer och kommunikation med hästen vilket kan ses som ett feminint utslag av empati. Kirstie gör alltså såväl maskulinitet som femininitet, dock med en klar tonvikt på olika aspekter av det förstnämnda. Hon är också i allt hon gör tydligt kompetent, vilket hos Koren och Træen ses som karakteristiskt för hästtjejen (Koren & Træen 2003). Precis som Kitty i Inness förståelse skildras hon som bra på precis allt, till skillnad från Kitty dock i synnerhet på maskulint förstådda aktiviteter (Inness 1997, s 353). Kirsties femininitet, i den mån den existerar, är i enlighet med det landsbygdsideal Hedenborg diskuterar (Hedenborg 2006a, s 20ff).

4.2.8 Jag vill ha Stella!

Hästsammanhang: Ridskola

Protagonist: Maria 14 år, omväxlande singel och någon slags pojkvän, Raimo. Kompisar vid bokens start: Anneli och Matilda.

Handling i stora drag: Maria, Anneli och Matilda har vuxit ur sina ponnyer och fått bytlåna tre hästar på samma stall/ridskola. Men den nya ridläraren Sussie blir rädd för sin tilltänkta häst och börjar istället rida Stella, Marias häst, vilket skapar en konflikt mellan henne och Maria. Maria inleder via ett skolprojekt en relation med Raimo, den nya killen i klassen, men det strular och han gör slut. Pizza-Putte som tidigare kidnappat de tre tjejerna släpps till Marias förskräckelse ur fängelset och misstänks genast för nya brott. Det visar sig att han är oskyldig och ångrar sina brott. Sussie visar sig vara hans syster vilket gör att tjejerna förstår hennes svåra situation. Marias konflikt med såväl henne som Putte löses och hon återfår både hästen och killen. Skolprojektet gör succé. Ingår i serie utan speciellt namn.

Ridningen: Maria rider två hästar: Stella, som hon egentligen vill ha, och Falstaff, som hon blir tilldelad mot sin vilja. Slående i skildringen är hur Falstaff beskrivs som en större utmaning än Stella, vilket alltså betyder att Maria själv väljer den häst som kräver minst av henne. Rörande Falstaff beskrivs hur han svarar fint på hennes hjälper (s 80), vilket ställs mot Stella som "hon egentligen inte behövde ge några hjälper" (s 60). När Maria rider Stella beskrivs det som att "hon behövde bara åka med" (s 22). Jag menar här att Maria väljer den häst som tillåter henne att enbart göra femininitet. De egenskaper som premieras i ridningen av Stella är foglighet och passivitet. Det finns dock undantag: Maria skänklar (s 100, 142), manar på (s 145), pressar (s 146) och driver på (s 146). Vad som skildras är ett samspel mellan Maria och Stella, men ett samspel som för Marias del skildras mycket passivt, hennes aktivitet består i stor utsträckning av antiaktivitet, såsom att släppa efter på tyglarna för att Stella ska lösa problemen själv (s 147). Att Maria vill ha just Stella beror på hennes känsla att Stella är den rätta hästen för just henne. Här blir hästen alltså en vän snarare än en utmaning/intresse, vilket får mig att dra paralleller till Håkan Larssons beskrivning av den diskursiva förståelsen av kvinnors idrottande där de i högre utsträckning än män antas lägga vikt vid vänskap snarare än resultat, en bild han menar inte överensstämmer med idrottsutövarna (Larsson 2005, s 121). Jag menar att bilden av Marias ridning stämmer väl in i en sådan tolkning, då hon dessutom sällan rider ensam utan oftast tillsammans med vänner. Maria intar således en traditionell heterosexuellt feminin roll, passiv i relation till killen såväl som till hästen. I slutscenen leds Stella med Maria på in av Marias pojkvän, vilket symboliskt är svårt att tolka på annat sätt än att Maria underordnar sig såväl killen som hästen (s 148).

Med undantag av några passager där Maria har makten presenteras således hennes ridning i feminina termer, såväl den mer aktiva empatin som passivitet. Här konstrueras således ridningen som en sport där hästen snarare än ryttaren gör jobbet, vilket André lyfter som en förklaring till sporten inte ses som en riktig sport (André 1996, s 22).

Den här boken tillhör tillsammans med *Ridläger på mustangranchen* och i viss mån *Akta dig, Sara!* de böcker som är mest pojkvänsinriktade. Samtidigt är Maria, till skillnad från Meg i *Ridläger på mustangranchen*, inte helt fokuserad på sin pojkvän. I slutscenen beskrivs hur Raimo vill träffa Maria men Maria ska ta hand om Stella. Boken allra sista ord rör också Stella istället för Raimo:

Det skulle antagligen bli rätt kallt att rida tillbaka till stallet.

Men det spelade inte heller någon roll. Bara Maria och Stella var tillsammans. (Johansson 2006, s 154)

Till skillnad från i andra böcker finns här däremot, liksom Malin Eriksson och Ulrika Milles tidigare konstaterat vad jag förstår som en antydning om en möjlig framtid utan hästar (Eriksson 2004; Milles 2000a, s 23). Redan på bokens andra sida skriver författaren:

Hennes pappa brukade säga att hon höll på att bli mycket vacker och att killarna snart skulle börja springa efter henne, men det var inte heller något som Maria gick omkring och funderade på. Hon tänkte mest på hästar. (Johansson 2006, s 6)

Även om Maria presenteras som hästfokuserad är det tydligt för åtminstone mig som läsare att en annan värld ställs mot den hon lever i nu och att ett ”än så länge” ligger implicit i sista meningen.

4.2.9 Akta dig, Sara!

Hästsammanhang: Ridskola, egna hästar hemma

Protagonist: Sara, gissningsvis 15-16 år. Bor med sin familj och hästarna Fandango och Winny. Inga synliga kompisar vid bokens start, men en syster. Pojkvän.

Handling i stora drag: Malin, en ny tjej, flyttar till stan med sin familj som ägnar sig åt trav. Sara och Malin blir vänner och det dröjer inte länge innan de också blir inblandade i ett mysterium. Sara får hotbrev och misstänker Georg, hästränare hos Malin. Det visar sig vara korrekt, han har gömt droger på höskullen för att betala spelskulder, eftersom hot har riktats mot en häst han bryr sig om ifall han inte betalar. Genom Sara och Malin fångas han av polis och därigenom blir hans tjänst ledig för Micke, Saras pojkvän, som alltså slipper flytta från stan och Sara. Ingår i serie utan speciellt namn.

Ridningen: I skildringarna när Sara rider Fandango beskrivs hur hon saktar av (s 5), styr (s 15), kortar tyglarna (s 15), låter honom öka tempot (s 16, 17) och fattar galopp (s 107). Han å sin sida tvärstannar och kastar av henne (s 16).

I följande sekvens ser vi hur Sara går från kontroll och makt till passivitet:

Jag kortade upp tyglarna och fattade galopp. Fandango frustade till och försökte kasta sig iväg, men jag gjorde en halvhalt⁸⁸ och lyckades hålla honom lugn. Han slängde otåligt med huvudet när vi närmade oss de tre parallelloxrarna⁸⁹ som stod uppställda på medellinjen⁹⁰. De var inte höga men breda, och det krävdes både kraft och koncentration för att klara alla tre hindren utan att riva eller tappa rytmen. Efter de tre tog vi till vänster och vände snett igenom. Där hoppade vi först ett rättuppstående, sedan kom ett plank och så avslutades den lilla banan med ytterligare en oxer.

Fandango klippte hinder efter hinder utan att tveka en sekund, jag behövde bara sitta alldeles stilla i sadeln (...) (Sellberg 2006, s 5)

Tydligt är hur ridningen inledningsvis beskrivs som en aktiv handling från Saras sida där hon är den som har kontrollen, men mot slutet har Fandango tagit över och ridningen konstrueras här som en passiv sysselsättning där hästen gör jobbet. Men Sara är också målmedveten och risktagande, trots att Fandango bockar sju gånger fortsätter hon försöka (s 107). Detta gör att hennes ridning i huvudsak inte understödjer en bild av ridningen som en aktivitet där hästen gör jobbet.

Fandango råkar få i sig droger och eftersom hans tillstånd förändras av detta redovisar jag händelserna kopplade till detta separat. Under påverkan av droger beskrivs hur han skyggar, smyger, frustar, slänger med huvudet, kommer av sig, ångar, frustar, tuggar på bettet (s 114), ligger på så att Sara knappt kan hålla honom och bockar (s 115).

Sara travar, gör en volt, gör en halvhalt, saktar av, driver på (s 114), kortar tyglarna och vänder (s 115). Hennes empati gör att hon kan förhindra förlorad makt:

Fandango frustade och slängde till med huvudet, så jag gjorde en snabb halvhalt och saktade av till skritt. Jag kände honom alltför väl – det där var upptakten till minst ett par rejäla bocksprång, och så roligt skulle vi inte ha! (Sellberg 2006, s 114)

Slutligen kastar dock Fandango av Sara. Det beskrivs hur hon inte hade en chans – ”inte ens den skickligaste rodeoryttare” hade klarat av det (s 115).

Winny är Saras nya och knappt inridna häst. Hon framställs som busig och skygg, men trots det är Sara den som till övervägande del innehar kontrollen: Hon kortar tyglarna (s 55, 141), börjar trava (s 53, 55, 141, 142), saktar av (s 56), driver på (s 56), styr (s 141), låter

⁸⁸ Kort tempoväxling för att förbereda hästen inför något nytt (Nationalencyklopedin 1992, uppslagsord *halvhalt*)

⁸⁹ Ett slags hinder.

⁹⁰ Linje mitt i ridbanan mellan kortsidorna (Österwall 1999, s 35)

hästen galoppera (s 141, 142) och skritta (s 142). Trots att Sara uttrycker en rädsla för att hästen ska gå omkull fortsätter hon tills Winny klarar av det Sara vill (s 56).

Winny å sin sida tvärstannar (s 56, 142), taktar (s 56), far iväg (s 141), kastar med huvudet (s 56), ligger på så att Sara knappt kan hålla henne (s 56) och slänger sig över hindren (s 56)

Trots att risken för att bli avkastad är överhängande ger Sara inte upp. Hon siktar på att vara med i tävlingar och visar ofta mod och att hon behärskar situationen och hästen. Med undantag för det inledande citatet beskrivs hon inte som passiv, men däremot empatisk. Hon gör alltså maskulinitet i bemärkelsen tävlingsinriktning, risktagande, makt och mod, men också passiv femininitet. Det senare är dock inte utpräglat utan femininiteten sammanhänger snarare med empati och kompetens.

4.2.10 Spring, Diabolo!

Hästsammanhang: Ridhus, egna hästar eller sköthästar. Tävlingar.

Protagonist: Många möjliga, men jag fokuserar på Ricky eftersom hon är den som står i fokus på bokens baksidestext, och titelns Diabolo är hennes häst. Babs är central för handlingen men deltar sällan själv. Ricky är 13 år, kompis med Lilian och Kathi. Pojkvän Marc.

Handling i stora drag: Babs pappa hotar att avliva hennes häst, enligt honom själv för att den är farlig, enligt alla andra för att han är svartsjuk på att hans dotter börjar bli stor och tillbringar tid med hästen istället för med honom. För att bevisa att Diabolo är ofarlig ordnar alla ungdomar knatteridning med hästen. Men Babs rider iväg med ett av barnen och de råkar ut för en olycka. Babs blir skadad och pappan beslutar att slakta hästen omgående. Därefter omvandlas boken till ett förväxlingsdrama eftersom slaktaren tar fel häst. Babs häst är redan räddad och alla ger sig av för att rädda den häst som skickats till slakt, vilket inte underlättas av att slaktaren är kriminell och säljer hästen. Ricky ”stjäl” honom och båda hästarna är alltså räddade. Babs pappa ångrar sig och blir förlåten av de flesta – huruvida Babs förlåter honom förtäljer dock inte historien. Ingår i serien *Diabolo*.

Ridningen: Ricky framställs som den kontrollerande i nästan alla ridsituationer, det är hon som travar med Diabolo, inte tvärtom (t.ex. s 112). Hon driver på (s 11, 122), vänder (s 13), manar på (s 67, 68), drar (s 67), pressar hämlarna (s 68), vänder tvärt (s 112), låter hästen galoppera (s 112, s 135), låter hästen trava (s 132), skänklar (s 132), kramar väderna (113), gör en bakdelsvändning⁹¹ (s 117) och sätter av i galopp. Dessutom visar hon samtidigt som denna maskulint förstådda makt en empati, som också fungerar instrumentellt:

– Vart har han [Babs pappa i förbipasserande bil; min anm.] så bråttom? undrade Ricky och kortade för säkerhets skull Diabolos tyglar lite till. Det var mycket möjligt att hennes häst kunde bli skrämmd av det ylande motorljudet och ta ett språng åt sidan. (Adam 2006, s 122)

Hon har nästan hela tiden full kontroll, också då förbipasserande tror att hästen skenar (s 113-114). Vid endast ett par tillfällen tappar hon kontrollen, exempelvis stegrar sig Diabolo för att hon skriker för mycket, men situationen blir aldrig problematisk (s 115). Det beskrivs också att hästen smittas av hennes oro (s 112) och att hon är borta i grubblerier (s 120).

Ricky är risktagande, använder sin styrka och har makt. Samtidigt kombineras detta med empati, d.v.s. en sammanblandning av femininitet och maskulinitet, på det sätt som tycks karakteristiskt för de flesta av böckerna. Ricky, liksom de övriga i kompisgänget, tävlar däremot inte, trots att tävlingssammanhangen utgör en viktig del av bokens miljö.

4.2.11 Sammanfattning av ridningens genus

Jag ska nu sammanfatta analysen ovan kortfattat. Koivula definition av femininitet inkluderade som jag redogjort för under *Teori* skönhet, empati, uttrycksfullhet, inriktning mot

⁹¹ Hästen vänder sig runt sin egen bakdel med bakbenen trampandes på samma ställe (Österwall 1999, s 8).

familj, passivitet, en foglig natur samt undvikande av vad som ses som maskulint (Koivula 1999, s 4). Av dessa är skönhet helt frånvarande i ridskildringarna, vilket troligen beror på att just ridningen inte fokuserar på skönhet. Detta märks mer i kringverksamheterna samt i viss mån ridkläderna, exempelvis under tävlingar, dock i synnerhet tävlingar rörande andra undergrupper än galoppsport vilket är den sport som praktiseras i *Förföljd av otur*. Tecken på uttrycksfullhet märks heller inte av i skildringarna. Däremot finns såväl passivitet som foglighet. Den förstnämnda är svår att koppla till kontroll över situationen, passiviteten är snarare framträdande när tjejerna saknar kontroll. Foglighet kan däremot innebära såväl traditionell heterosexuell femininitet då den syftar till att inordna sig under en kille som vara ett verktyg i ridningen, exempelvis att följa hästen i klättring. Familjeinriktningen är tydlig i några böcker, i form av pojkvänner. Den mest framträdande feminint kopplade egenskapen är dock empati, vilken ofta kopplas till maskulint konnoterade begrepp såsom instrumentalitet, makt och kontroll.

De maskulina egenskaper Koivula definierar är aggressivitet, bestämt vetande/tvårsäkerhet, idrottslighet, tävlingsinriktning, självförtroende, mod, makt, instrumentalitet, mental och fysisk seghet, risktagande, styrka samt undvikande av vad som ses som feminint eller homosexuellt beteende (Koivula 1999, s 4). Tjejerna i böckerna uttrycker i varierande grad allt detta med undantag för den sista punkten. Eftersom alla blandar femininitet och maskulinitet kan de alltså inte hävdas undvika det andra. Aggressivitet är inte heller frekvent i böckerna, i synnerhet inte i skildringen av ridningen, även om att pressa hästen till det yttersta kan ses som aggressivt.⁹² Den vanligast förekommande av maskulint tolkade egenskaperna/aktiviteterna är maktutövande.

Det är alltså tydligt att protagonisterna i sin ridning gör såväl femininitet som maskulinitet, men med en tyngdpunkt på maskulinitet. Samtidigt ifrågasätts uppdelningen mellan dessa begrepp i och med att vissa feminint kopplade egenskaper knyts till maskulint kopplade. I synnerhet gäller detta empati som kopplas till exempelvis maktutövande och instrumentalitet. Med en insyn i hästens tankar och en förståelse för dess situation går ritten bättre. Detta visar dels att föreställningen att kvinnor endast kan göra femininitet inte stämmer, dels att uppdelningen femininitet och maskulinitet är konstruerad på flera plan.

4.3 Queera läckage

Här kommer jag att följa den vanliga traditionen att redovisa materialet efter teman jag funnit. Detta beror på att jag ser det som en mer fruktbar strategi för att visa på hur queera läckage kan skönjas i böckerna, eftersom vissa teman är gemensamma för de olika böckerna. Jag anser att faran att pressa in materialet i olika temakategorier inte är stor här då de teman/rubriker jag presenterar är sådana som uppkommit under läsningen.

4.3.1 Lesbisk kontinuitet

I några av böckerna är det en tjejvärld som porträtteras. I *Vilse i vildmarken* är de viktiga karaktärerna de tre tjejerna samt Susanns mamma. I *Queen – flockens drottning* innehas visserligen en av de viktigare rollerna av en man (Jake), men de viktigaste är Sam, Callie och moster Sue. *Spökhästen i Meadow Green* innehåller flera generationer kvinnor som innehar de

⁹² Ett undantag är Kim i *Spökhästen i Meadow Green*, men eftersom detta faller utanför skildringen av ridningsaktiviteten har jag inte inkluderat scenen i analysen. Eftersom den är intressant medtar jag den dock här, som extra information. Det handlar om när den elaka killen som från början hittat och gömt Ghost försöker ta tillbaka honom från Kim: "Allting gick plötsligt i ultrarapid. Kim såg sin egen arm höjas och piskan vina genom luften med elegant precision. Hon sänkte armen snabbt och hårt. Piskan snärtade till och en våldsam knall hördes. Blod droppade från Slugs kind." (MacDonald 2006, s 142)

viktigaste rollerna, förutom fiendekaraktärerna som alla är män. Bland ryttarna innehar dock pojken Tim en central roll som ledare, vilket stör det lesbiska kontinuumet. *Mustangernas dal* fokuserar med undantag för en manlig fiendekaraktär på Rosa och Angelica. Dessa böcker har också det gemensamt att de innehåller synbara queera läckage, vilket kan ses som att de genom sin struktur av kvinnodominans överskrider den heterosexuella berättelsen och möjliggör lesbiskt begär då kvinnorna är subjekt och inte, som Corinna Müller lyfter fram, prinsessor som ska erövrats (Müller 2003, s 7). Att kvinnor innehar alla centrala roller medför att deras fokus riktas mot varandra (samt i dessa böcker hästarna) vilket också bryter med heteronormativiteten (Inness 1997). Som vi ska se i det följande återverkar denna ”casting” också på det utrymme det queera läckaget tillåts få. De böcker som kännetecknas av lesbisk kontinuitet är överrepresenterade bland dem jag kommer att diskutera i det följande.

4.3.2 Häxor och magiska band

Franck och Fokin-Holmberg skriver om hur att agera som häxa möjliggör en annan sorts flickighet. Häxtemat finns i såväl *Mustangernas dal* som *Queen – flockens drottning*.

Franck och Fokin-Holmberg diskuterar exempelvis hur de två tjejerna i *Juliane och jag* av Inger Edelfeldt smälter samman till en under en seans, vilket påminner mycket om halsbandets funktion i följande passage (Franck & Fokin-Holmberg 2006, s 16). De menar att häxskildringarna i realistiska miljöer möjliggör undertoner rörande tjejers sexualitet och att vänskapen är så nära att den kan antyda lesbiskhet (Franck & Fokin-Holmberg 2006, s 22).

Sammanmältningen är tydlig i *Mustangernas dal* i den viktiga roll ett halsband får.

Angelica ger Rosa ett halsband som explicit fungerar genom att sammanlänka de två tjejerna. Överlämnandet av det första halsbandet liknar en kärleksgåva:

Angelica höll fram sina kupade händer mot Rosa och släppte ner gåvan i hennes utsträckta hand. När Angelica tog bort händerna syntes den vackraste guldkedja Rosa någonsin sett.
– Men Angelica, du kan inte ge mig det här! protesterade Rosa och all hennes blyghet försvann. Det måste ha kostat en förmögenhet. Jag har aldrig sett något så vackert.
Halsbandet kittlade i hennes hand och en känsla av välbehag spreds genom kroppen på henne.
– Låt mig knäppa det om halsen på dig, bad Angelica. Luta dig framåt. (Dorsey 2006, s 37)

Halsbandet fungerar genom att rent fysiskt länka samman de två tjejerna, de är nu delar av samma. Detta betyder att Rosa närhelst hon önskar kan tillkalla Angelica. På väg hem från det första mötet tänker Rosa:

Och Angelica, sedan! Det finns inte ord för att beskriva hur fantastiskt det var att träffa Angelica.

Rosa rörde vid halsbandet. Energin från det kittlade mot hennes fingrar, hon log. Tänk att Angelica hade gett hennes något så vackert! Den äldre tjejens avskedsord ljöd i hennes huvud: ”Om du behöver mig ska du röra vid halsbandet och ropa mitt namn.” (Dorsey 2006, s 38)

Rosa överväger att direkt efter middagen kalla på Angelica för att få träffa henne och lära sig att tala med hästar som hon, men kommer fram till att hon inte kan använda halsbandet så. Istället ska hon kalla på henne för att tala om faran för mustangerna, vilket hon glömt i sin fascination för Angelica. Hon har genomgående ett dubbelt fokus – att rädda hästarna och att få träffa Angelica.

Senare ges en förklaring till halsbandets magi – det är en del av Angelica själv och skapas genom hennes hår:

– Jag har någonting åt dig, sa Angelica. Ett annat halsband. Ett nytt.
Hennes hår virvlade plötsligt upp i en het ökenvind, en vind som enbart tycktes röra vid henne. Den gyllene tjejen sträckte upp handen, snodde ett hårstrå runt ena fingret och ryckte till. Hon la hårstrået i sina kupade händer och höll fram det mot Rosa.
– Ta det här, sa hon leende.
Rosa räckte fram handen, fortfarande mållös, och Angelica släppte halsbandet i hennes hand. Det var varmt och kittlande, precis som det första halsbandet hade varit i början. Rosa andades djupt när hon la den magiska kedjan om halsen. (Dorsey 2006, s 134)

Farwell skriver om Marion Zimmer Bradleys *The mists of Avalon* hur de två kvinnorna sammanlänkas genom att deras namn betyder samma sak, vilket understryker deras band (Farwell 1990, s 100). Utöver kopplingen till Franck och Fokin-Holmberg är alltså en association till Farwells tolkning tydlig.

I *Queen* – flockens drottning beskrivs hur Sam har ett speciellt band till en vildhäst, och Callie till en annan. Dessa båda hästar är dessutom tillsammans ledare för mustangflocken och har alltså ett samband. Man kan alltså tolka Sams och Callies relation som formerad genom deras speciella band till hästarna och att de således på ett symboliskt vis knyts samman.

4.3.3 Att vara en avvikare

Callie presenteras som klart avvikande från den normativa femininitet som råder i byn. Hon är piercad och har hår färgat i en onaturlig färg.

Sam tittade på Callie igen. Hon hade inte sett att hon hade rakat hår i nacken och att bara håret på sidorna var långt. Hon hade också en liten guldplopp i näsan och var klädd i sextiotalskläder. Det var ovanligt för den här delen av Nevada, men ingen skulle ens ha sett åt hennes håll i San Francisco. (Farley 2006, s 31)

Hon föraktas av de andra tjejerna, som exempelvis Sams bästa kompis som betraktar henne som underlig (Farley 2006, s 31). Sam förklarar att hon gillar Callie, men det faller inte i god jord hos de andra tjejerna:

– Undrar varför du försvarar henne. Jen tittade misstänksamt på Sam (Farley 2006, s 32)

Jens misstänksamhet får ingen förklaring. Det ligger nära till hands att misstänka att hon antingen är svartsjuk för att Sam verkar bli vän med Callie (även om de just har träffats) eller att hon är rädd att Sam är en ”sådan” (Farley 2006, s 32). Vad en sådan är specificeras aldrig men uppenbart är att det är någon som inte passar in. Sam är senare i boken rädd att Jen ska tro att hon har en ny bästis men det uttrycks också att Sam själv inte känner sig riktigt hemma i byn vilket gör de båda alternativen troliga.

Genom att kalla henne för en ”sådan” blir Callie avpersonifierad, vilket kan återkopplas till Butler, som ju skriver att den binära genusordningen kräver begripliga kroppar. Callie är visserligen i boken klart definierad som tjej men hennes avvikande yttre gör att hon ändå blir sedd som något annat än de riktiga tjejerna, någon som inte riktigt är mänsklig. Callies utseende avviker dessutom på ett speciellt sätt. Hon är piercad och delvis rakad och Sam associerar till att hon inte skulle vara avvikande i San Francisco. Att Sam nämner San Francisco skulle kunna bero på att det är en närliggande storstad och att städer ofta ses som mer frihetsskapande än landsbygden som antas ha mer social kontroll. Men San Francisco ses också mer specifikt som något av en frizon för USA: s homosexuella och symboliserar det USA som inte tillhör det republikanska fästet med dess konservativa inställning till genus och sexualitet.

Jens pappa behandlar Callie negativt men Sam vågar inte försvara henne eftersom hon är rädd att han ska berätta för Jen som då skulle tro att Sam ”fått en ny bästis” (Farley 2006, s 77). Hans dåliga attityd gentemot Callie grundas också i just hennes avvikande utseende:

Sam tittade efter honom och hoppades att Callie inte skulle fråga varför han var så elak. Sam kunde bara komma på en anledning, och den kunde det inte vara.

Jed Kenworthy kunde väl inte vara så småsint att han förlöjlade Callie bara för att hon inte såg ut som tjejer från trakten brukade göra? Eller? (Farley 2006, s 77)

Sam står dock på Callies sida och konstaterar att hon vant sig vid hennes avvikande yttre och även om hon egentligen velat frita mustangen konstaterar hon mot bokens slut att hon inte kan ”tillåta” Callie att ge upp, trots att hon från början varit inriktad på att rädda hästen, detta både för Callies och för hästens skull (Farley 2006, s 82, 128). Detta gör att Jens pappas försök att disciplinera Callie slår tillbaka mot honom eftersom det medför att Sam och Callie knyts närmare ihop genom honom.

Också Kim i *Spökhästen i Meadow Green* är en avvikare, och det är just det som gör henne intressant i Margarets ögon, vilket jag kommer att visa i avsitt *Romantik eller vänskap?*.

4.3.4 Starka känslor

Inness lyfter i sin analys av Kittyböckerna att Kittys relationer till andra tjejer är starkare än dem till killar (Inness 1997, 359). Den mest känslomässigt skildrade relationen i *Spring, Diabolo!* är inte den enda uttryckliga parrelationen bland ungdomarna utan vad som benämns som en kompisrelation, mellan Babs, vars häst nästan slaktas, och Crissy. När Babs skadas blir Crissy som galen och ger sig av på en vansinnesritt rakt ut i skogen:

Crissy hade låtit Abendstern galoppa rakt fram. Det var henne likgiltigt vart hästen tog henne. Bara jag kommer bort! tänkte hon. Crissy såg sin kompis Babs framför sig och kände hennes smärta över Giacomo i sitt eget hjärta.

(...)

Dittills hade alltid Crissy och Babs njutit av det rinnande vattnet under sina uteritter. Ibland hade de låtit hästarna dricka där. Men den här dagen kunde inte Crissy se något vackert alls i bäcken. Tvärtom. Plötsligt började hon hata allt som hade betytt så mycket för henne och Babs. Hon visste att ingen av dem någonsin skulle känna samma lycka som förr. Giacomos tragedi skulle förändra Babs helt och hållet. (Adam 2006, s 96)

När Babs är borta är världen som förbytt. Vad som tidigare var vackert är nu fult.

Till skillnad från de andra ungdomarna fokuserar alltså Crissy sin uppmärksamhet enbart på Babs istället för att dela den mellan Babs och Giacomo. Giacomo blir för Crissy mest intressant som ett medel för att göra Babs lycklig (eller åtminstone inte direkt olycklig), medan de andra också tycks intresserade av Giacomos överlevnad i sig.

I Babs rum finns en träask som hon har fått av Crissy:

På en bädd av mjuk bomull låg ett vackert slipat hjärta av ädelsten. När man höll det mot solen skimrade det i regnbågens alla färger.

Till min allra bästa kompis. Tack för att du finns. Crissy, stod det på ett litet kort som också låg i asken. (Adam 2006, s 102, kursiv i original)

Också relationen mellan Angelica och Rosa i *Mustangernas dal* beskrivs som mycket stark och när halsbandet som sammanbinder de två tjejerna (se nedan) tar energi från Rosa beskrivs det som "[e]tt kraftigt hugg i hjärtat" (Dorsey 2006, s 69). Att hjärtat är den centrala kroppsdelen understryker ytterligare det känslomässiga bandet mellan tjejerna.

Angelica tillfångatas vid ett tillfälle av den onde rike mannen och Rosa misslyckas med att stanna och rädda henne eftersom hon blir ivägburen av en häst hon inte lyckas hoppa av. Men därefter försöker hon, via halsbandet:

– Angelica, kom till oss, viskade hon. Du behöver ta dig bort ifrån señor Garcia. Du behöver komma till mig en gång till. Snälla!

Hon flämtade efter luft när hon började förlora energi. Det slet och drog i hennes hjärta, men den här gången var känslan än mer intensiv – som om någon ryckte och slet i en tråd som gick rakt igenom hennes hjärta!

Var stark! Gör det för Angelica!

Plötsligt drogs en del av henne långt, långt bort.

Var stark! Var stark!

Hela hennes varelse tånjdes ut nästan mer än hon klarade. (Dorsey 2006, s 127)

Rosa lyckas via halsbandet få kontakt med Angelica och se vad som händer henne men däremot inte föra henne med sig. Rosa tror att hon är förlorad och "drog sig kraftlös tillbaka, överväldigad av sorg" (Dorsey 2006, s 131). Men Angelica är inte död, och det första hon säger när hon vaknar är Rosas namn (Dorsey 2006, s 131). Hon har räddats av Rosas och Vivos kraft och kärlek (Dorsey 2006, s 133).

I såväl *Mustangernas dal* som *Spring, Diabolo!* tydliggörs således hur tjejernas fokus är klart på varandra och de känslor som beskrivs är mycket starka, liksom i Inness analys av Kittyböckerna. Hjärtat som symbol återfinns i båda böckerna och i den sistnämnda är det dessutom regnbågsfärgat, vilket man om man så vill kan koppla till gayrörelsens fanor som ju är regnbågsfärgade. Från författarens sida är dock troligen avsikten snarare att placera

berättelsen inom vad Rostgård ser som ett äventyr- och myttema, speciellt levande i my little pony-hästarna (Rostgård 2002).

4.3.5 Romantik eller vänskap?

Jag har tidigare diskuterat svårigheten att bedöma när gränsen passeras från vänskap till romantisk kärlek. I denna del kommer jag redogöra för några teman som kan ses som mer kännetecknande för kärlek än vänskap.

Den spänning som den romantiska kärleken anses medföra märks hos några av karaktärerna. Sara i *Akta dig, Sara!* tycks heterosexuellt fokuserad på sin pojkvän men Malin blir blyg och oförmögen att tala så fort hon möter henne (Sellberg 2006, s 10, 18). Hon tar till slut mod till sig att bjuda in Sara på fika:

– Jaha, sa jag, jag ska väl rida hem igen då.

– Ja ... Eller vill du ha lite fika först? frågade Malin och lät plötsligt så där blyg igen. Fast du kanske inte vill det, eller har tid eller så ... (Sellberg 2006, s 20)

Också Rosa i *Mustangernas dal* beskrivs som blyg och rodnar i sitt första möte med Angelica:

Hon flämtade till när en slank tjej på sjutton eller arton år dök upp bakom ett brunt sto. (...)

Ändå stod hingsten kvar när tjejen la ena armen om hans hals och följde efter henne när hon gick mot Rosa, Ciervo och unghästen. När de andra föll in bakom honom likt hundar som följer sin herre, kände Rosa hur blodet lämnade hennes ansikte. Den här tjejen var en trollkvinna, en hästtjuserska! (...)

– Hej, sa hon när de kom fram. Jag heter Angelica. Tack för att du räddade Vivo.

– V-Vivo? stammade Rosa och stirrade in i tjejen underliga, gyllene ögon. Vem är Vivo? Åh! Unghästen!

Hon rodnade och harklade sig. (Dorsey 2006, s 30-31)

Som bakgrund till detta stycke måste nämnas att vi i boken inte får veta något om Rosas utseende förutom att hon har en fläta, vilket nämns i förbifarten och har betydelse för handlingen. Detta kan tyda på att författaren lämnar öppet för alla läsare att identifiera sig med Rosa och att utseendebeskrivningar skulle kunna förstöra möjligheten för detta. Mot detta talar dock att författaren inte beskriver utseendet hos någon annan mänsklig karaktär än Angelica (hästarna diskuteras däremot utförligt). Detta gör att skildringen av Angelica står i bjärt kontrast till beskrivningen av andra karaktärer och det utrymme som ges åt hennes utseende kan återkopplas till Jeanette Larssons studie av uttalat lesbiska karaktärer, där beskrivningar av den andra personens attraktiva utseende var en viktig ingrediens (Larsson 1999, s 12). Dessutom uppvisar Rosa klassiska förälskelsetecken då hon t.o.m. glömmer bort unghästen hon ägnat 14 sidor åt att rädda. Angelicas gyllene ögon återkommer i avsnitt efter avsnitt, ofta tillsammans med hennes guldgula hår (Dorsey 2006, s 32, 33, 40, 71, 112, 133).

Inledningsvis gränsar Rosas fascination till rädsla, men den dragning hon känner till Angelica är tydlig:

Jag borde nog vara rädd för henne, tänkte Rosa när hon såg in i de gyllene ögonen. Och jag borde backa undan, men jag är inte rädd. Är jag som hästarna? Blir jag förtrollad av henne? Använder hon någon underlig magi på mig också? (Dorsey 2006, s 35)

Ridläger på mustangranchen bjuder inte på mycket att arbeta med vad gäller lesbiskt begär. Därför blir det också obegripligt varför Meg rodnar när hon ser Alison:

Alison vände sig om och kisade åt hennes håll med sin vanliga, överlägsna min. När hon kände igen sin kompis ändrade minen till ett brett leende.

– Meg!

Meg kände hur hon rodnade när hon sprang nerför trappan. (Siamon 2006, s 8)

Callie i *Queen – flockens drottning* finns återkommande i Sams tankar. Sam funderar över vad hon äter till middag när hon själv sitter och äter och tänker på Callie när hon måste fatta jobbiga beslut, eftersom Callie tvingas till sådant hela tiden (Farley 2006, s 88, 96).

Svartsjuka framställs ofta som en del i kärlek. I *Vilse i vildmarken* är det huvudtema. Lilly är svartsjuk på Alice för att hon får vara så mycket med Susann. Redan från början är hon öppen med sina känslor:

Flickan fick syn på mig och tvärstannade.

– Vem är du? Hon stirrade fientligt på mig. (Toresen 2006, s 21)

Alice undrar om hon kanske är Susanns syster, men det är hon inte. Lilly definierar dock inte själv vem hon är utan fortsätter bara att stirra argt på Alice. Alice funderar över varför Lilly verkar tycka så illa om henne, om hon är avundsjuk för att Alice har bra hand med hästar eller ”var det för att jag skulle bo här och vara tillsammans med Susann varje dag?” (Toresen 2006, s 23). När Alices häst försvinner från det träd han stått bunden vid misstänker Alice Lilly, vilket visar sig stämma. Orsaken är att hon vill göra Susann så arg att hon inte ska vilja rida mer med Alice. Hon erkänner också själv sin svartsjuka (Toresen 2006, s 62).

Till Lillys försvar ska sägas att hennes svartsjuka inte är ogrundad. Till skillnad från de andra böckerna innehåller *Vilse i vildmarken* mängder av bilder, och ett flertal av dessa visar Alice och Susann som tittar på varandra med blickar av samförstånd och längtan, ofta över en häst som förmedlare (Toresen 2006, s 19, 20, 38, 40). Detta understryks också i texten som återkommande beskriver hur Susann och Alice tittar på varandra. Bildkompositionen ställer också ofta Alice och Susann mot Lilly, ett övertydligt exempel är då de förstnämnda tjejerna står på varsin sida om en häst och Susann skyddar hästen med sin arm. Båda tittar beslutsamt på Lilly som står en bit ifrån med armarna i kors (Toresen 2006, s 22).⁹³

Flera av tjejerna uppvisar en stark fascination för en annan tjej. Direkt när Margaret och Kim i *Spökhästen i Meadow Green* träffas börjar Margaret försvara Kim för större eller mindre angrepp (s 67, 104). Hon verkar också påtagligt imponerad av henne. Vid första mötet pratar Lana, Michelle och Margaret om när Kim svimmade mitt under en lektion. Michelle tycker att det är knäppt, men Margaret beundrar av någon anledning svimningen. Michelle är första talaren:

Det är dig de kallar knäppgöken, eller hur? Varför svimmade du, egentligen?

Kim rodnade.

Margaret gav Michelle en irriterad blick.

– Jag hörde talas om det, sa hon till Kim. Det var så coolt! (MacDonald 2006, s 66)

Samma sak när de diskuterar Kims föräldrar och gården de bor på. Lana berättar om ryktet att Kims farfars far skulle ha skjutit ihjäl sina hästar:

– Colm sa att det inte var sant. Min farfars far sålde sin gård och flyttade med familjen till Halifax, sa Kim.

– Där hör ni! utbrast Margaret.

– Vem är Colm? frågade Lana.

– Min pappa.

– Kallar du din pappa vid hans förnamn? Blir han inte arg då?

– Jag tycker det är häftigt, sa Margaret. (MacDonald 2006, s 104)

Margarets fascination vid Kim sammanhänger således med vad som också gör henne avvikande, och hon beundrar uppenbart Kim och försvarar henne från alla påstådda eller inbillade påhopp.

Kim är uppvuxen med hästar men har aldrig själv ridit. Trots det är det hon som imponerar på Margaret med sina hästkunskaper istället för tvärtom vilket kanske varit rimligare, exempelvis då hon känner till en specifik typ av sadeljord (s 75). Margarets beundran är snarare kärleksfull än avundsjuk, hon blir glad när Kim har kunskaper hon inte besitter och gör också en skylt till Kims häst i slutet av boken, istället för att gräma sig över att hon själv inte har en häst (s 169).

Margaret suger upp kunskap från Kim, t.ex. ifråga om Kims farmors hästar. Margaret har precis ifrågasatt varför Kim trots hästarna inte kan rida och verkar förvirrad av förklaringen

⁹³ Jag inser att det är svårt för läsaren att skaffa sig en uppfattning om dessa bilder utifrån enbart text, men jag hoppas att hon/han kan göra sig någon bild av situationen.

som ges, nämligen att de är travhästar. Men kort därefter, när Tim ställer samma fråga är det Margaret som svarar:

- Men din farmors hästar då? Du måste ha lärt dig ...
- Man rider inte på dem, sa Margaret. De är travhästar. (MacDonald 2006, s 106)

Tyvär för Margarets del verkar hennes beundran inte vara besvarad. Kim är istället fokuserad på hästarna och sina trassliga hemförhållanden.

Alice i *Vilse i vildmarken* beundrar Susann och vill gärna visa sig modig inför henne. Hon är rädd att Susann uppfattar henne som mesig och ”totalt hopplös” (Toresen 2006, s 25, 30). Hon är också övertygad om att Susann klarar allt. När de båda tjejerna av misstag tvingas övernatta ute i skogen efter att ha letat efter Lilly och blivit jagade av en puma tänker Alice:

Jag rös och flyttade mig närmre Susann, tacksam att jag inte var ensam här ute i vildmarken. Jag fattade inte hur Lilly lyckats hålla sig lugn, medan mörkret sänkte sig runt henne och hon inte hade annat sällskap än Tofu. Inte för att han var något dåligt sällskap, men en häst kunde inte skydda henne mot rovdjuren som smög runt. (Toresen 2006, s 63)

Men det kan Susann, får man anta.

I relationen mellan Sam och Callie i *Queen – flockens drottning* är beundran mer dubbelriktad. Sam beundrar Callies vuxenhet och förmåga att klara sig själv och uttrycker en allmän fascination inför Callie:

Sam visste att de borde sluta prata nu. Callie skulle åka hem och hon borde gå in, men Callie var intressant (...) (Farley 2006, s 84)

För Callies del är Sam orsaken till att Callie ville ha en häst eftersom hon beundrar Sams band med Zanzibar, och menar att Sam kommunicerar med honom (s 26). Hon är tydligt imponerad av Sams hästkunskaper. Sam tonar själv ner dem men Callie beundrar henne:

- Det skulle vara kul att hjälpa till med Queen. Jag är ingen expert, men jag kan lite om att jobba med mustanger.
- Lite?! utbrast Callie. Du är ju praktiskt taget berömd för det. (Farley 2006, s 77)

4.3.6 Pojkflickan

Pojkflickan lyfts av Rostgård fram som en vanlig karaktär i hästboken (Rostgård 2002, s 100; 1999, s 73). I mitt material är denna flicktyp ovanlig, i synnerhet bland protagonisterna. Rostgård poängterar att pojkflickan ofta ställs mot en mer feminin flicka som fungerar förstärkande av protagonistens pojkflickighet (Rostgård 1999, s 73). Bland de böcker jag studerat finns snarare en motsatt tendens. Meg i *Ridläger på mustangranchen* är definitivt ingen pojkflicka medan Becky möjligen kan tolkas på det viset. Likartade är karaktärerna i *Vilse i vildmarken* där ju Susann är den modiga och driftiga medan Alice beskrivs som beundrande och passiv.⁹⁴ Anneli i *Jag vill ha Stella!* kan också förstås som en pojkflicka. Hon beskrivs som rolig och skämtsam och är lång med kort hår, ofta färgat i ”de mest osannolika färger” (Johansson 2006, s 7).

Den enda av protagonisterna som kan sägas vara en pojkflicka är Kirstie i *Danny Boy*. Hon är tydligt målinriktad i allt hon gör och misslyckas heller aldrig tack vare sin envishet, styrka och kunskap. Hon rider in Danny Boy, sköter om de andra hästarna och utför de olika stallsyslorna, vilket beskrivs som tungt och hårt arbete (s 38). När Danny Boy fastnar på klippan är hon den som envisas med att han måste räddas och som också genomför den lyckade räddningen. Visserligen bistås hon av sin kompis Lisa, i synnerhet är det Lisas idé att gå genom berget, men väl inne i berget skadar Lisa foten och måste räddas av Kirstie. Kirstie räddar alltså mer eller mindre på egen hand såväl Lisa som hästen och Lisa får på så vis rollen som den feminina tjejen som understryker Kirsties pojkflickighet. Hon är kompetent och stark när Lisa ger upp:

Lisa skulle precis vända sig om och ropa på Hadley att de behövde hjälp, men Kirstie hejdade henne.

⁹⁴ Här kan dock poängteras att såväl Meg som Alice befinner sig på bortaplan, nämligen på besök i Beckys respektive Susanns hem. Deras passiva karaktärer kan till viss del förklaras av platsmässig osäkerhet.

– Det är inga problem, påpekade hon. Några av brädorna är så ruttna att jag kan dra bort dem med händerna. (Oldfield 2006, s 104)

Istället för att, som Lisa förslår, tillkalla de vuxna män som finns utanför väljer alltså Kirstie att själv använda sig av sin styrka. Hon är aldrig osäker. När Lisa ramlar inne i berget och uppmanar Kirstie att få henne därifrån svarar Kirstie bara ”Det ska jag också” (Oldfield 2006, s 110). Hon behåller sitt lugn och instruerar Lisa samt drar upp henne med ett rep och sin egen styrka. Lisa är tydligt omedveten om sin egen förmåga, till skillnad från Kirstie:

– Jag kan inte gå! protesterade Lisa. (...)

– Det kan du visst! (s 122)

Kirstie har inga nära skildrade relationer till någon människa eftersom hon är så tydligt fokuserad på hästar. Hon tillhör alltså inte de karaktärer som uttrycker något mer än vänskap till vare sig en tjej eller kille. Hennes relation till Lisa utvecklas inte närmare och utöver räddningsaktionen träffas de knappt. Detta kan ses som att Kirstie gör för mycket maskulinitet för att tillåtas utveckla nära relationer till tjejer eftersom då det lesbiska hotet skulle bli uppenbart i enlighet med Inness poängterande att pojkflickan tangerar lesbiskhet (Inness 1997, s 364). Om Anneli i *Jag vill ha Stella!* poängteras också att hon har haft pojkvänner (Johansson 2006, s 15). På sista sidan av *Danny Boy* får Kirstie beröm på ett retsamt vis från Matt, Charlie och Ben för sin lyckade räddningsaktion och det beskrivs hur hon blir generad och rodnar (Oldfield 2006, s 128). Inness beskriver att pojkflickans maskulinitet tenderar att nedtonas för att undanröja lesbiska faror, vilket *Danny Boys* slut kan vara ett exempel på (Inness 1997, s 364). Detta för över till frågan om återställandet.

4.3.7 Återställandet

Franck och Fokin-Holmberg menar att tjejers vänskap i skönlitteraturen ofta når en brytpunkt när den blir för nära, och tjejerna slutar då antingen att umgås eller tar sig igenom krisen tillsammans (Franck och Fokin-Holmberg 2006, s 18). Jag ser inga sådana brytpunkter, och bråk mellan tjejerna är överhuvudtaget ovanligt. Callie blir vid ett tillfälle arg på Sam eftersom hon uppfattar det som att Sam har hjälpt henne bara för att kunna befria hennes häst (s 85). Men detta bråk snarare försvinner av sig själv och allt är tillbaka till hur det var innan.

Istället märker jag en tendens att tjejerna försvinner ur handlingen. I *Vilse i vildmarken* är Alices och Susanns relation redan från början av temporär art eftersom Alice är på besök och i slutet av boken återvänder hem tillsammans med sina föräldrar. I *Akta dig, Sara!* är Malin kvar i handlingen men hennes potentiellt subversiva närvaro försvinner redan tidigt eftersom hon och Sara nästan helt slutar träffas själva – Saras pojkvän är ofta med, vilket kan tolkas som ett inbrytande i det lesbiska kontinuumet. Babs och Crissy i *Spring Diabolo!* undantas ur handlingen då fokus flyttas till att finna hästarna. Till skillnad från *Akta dig, Sara!* ser jag dock inte *Spring, Diabolo!* som dysforisk eftersom ingen antydning finns om deras fortsatta liv. Jag har inte läst de resterande delarna av serien men uppbyggnaden antyder att Babs såväl som Crissy endast temporärt inkluderas i handlingen – de innehar tillfälliga roller snarare än att ingå i det gäng som är seriens nav. Detta betyder naturligtvis att det lesbiska begäret mellan Babs och Crissy försvinner ur serien men egentligen inte att det slutar olyckligt. Möjligen kan dock anas ett visst återställande i det att Babs pappa når försoning med Crissy och troligen också med Babs. Angelica i *Mustangernas dal* försvinner ur Rosas liv för att fortsätta sitt uppdrag med att rädda världens alla hästar, men boken antyder samtidigt att Rosa kan tillkalla henne när hon så behöver, då Rosa ju får ett nytt halsband. Halsbandet, som från början presenterades som ett redskap i kampen för att rädda mustangerna har nu ingen sådan funktion och det är oklart varför Rosa behöver ett nytt. Rosa är i alla fall glad över att på något sätt ha kvar Angelica:

Rosa gjorde små skutt på väg hem till ranchen. Halsbandet skänkte hela hennes kropp en underbar värme. Vetskapen om att Angelica bara var ett rop bort gjorde henne också lugn till sinnes. (Dorsey 2006, s 134)

Margaret däremot kvarstår i handlingen i *Spökhästen i Meadow Green* om än inte i centrum. Ännu i bokens slutscener närvarar hon, som t.ex. på Kims farmors begravning, och kort efter den tillverkar hon en skylt till Kims häst. Deras relation bryts således inte, varken för att de av platsbaserade skäl skiljs åt eller för att en pojkvän träder in emellan dem. I *Queen – flockens drottning* kvarstår Callie i handlingen men möjligen kan man se avskedet mellan Queen och Legend, den vildhäst hon lett flocken tillsammans med som en symbol för att också bandet mellan Sam och Callie försvinner, men inget explicit i handlingen stödjer denna tolkning.

Mot bakgrund av ovanstående och Wayne Lees teorier om dysforiska respektive euforiska slut skulle jag karakterisera *Vilse i vildmarken* och *Akta dig, Sara!* som dysforiska. Ingen av de övriga där jag har funnit queera läckage kan med enkelhet definieras som euforiska men öppningar för en fortsatt stark relation mellan tjejerna finns i dessa böcker.

4.3.8 Explicit tal om lesbiskt begär

Ingen av böckernas karaktärer har öppet en lesbisk relation och lesbiskhet nämns aldrig. Den enda bok i materialet som aktivt vänder sig mot möjligheten av kärleksrelationer mellan tjejerna är *Förföljd av otur* där Melanie och hennes kusin diskuterar Melanies förestående teaterövning med Katie:

Men varför ber hon inte Tony istället? Det kommer inte att bli särskilt romantiskt när Katie och jag sjunger duett.

Melanie sjöng några rader ur en låt från Grease. Christina fnissade. (Campbell 2005, s 105-106)

Här framställs alltså lesbisk kärlek som något otänkbart och skrattretande. Som Ylva Lundh lyfter fram i sin uppsats om barns kärlek i bilderböcker är ett större problem ur ett politiskt perspektiv om samkönat begär presenteras negativt än om det inte nämns alls (Lundh 2004, s 21).

4.3.9 Protofeministiska budskap

Begreppet protofeminism har jag tagit från Griswold. Det innebär ungefär urfeminism, vilket jag tolkar som uttryck för en ateoretisk med ändå synlig feminism. Griswold tar som exempel att feministiska omläsningar av romantikböcker noterat hämnd på manliga förtryckare som ett vanligt tema (Griswold 1997, s 54). Sådana teman är mycket vanliga i mitt material och jag kommer här att redovisa de mest uppenbara.

Sams moster i *Queen – flockens drottning* tolkar Sams initiala inställning till Callie som bristande solidaritet och menar:

Jag kunde läsa ditt kroppsspråk. Man är inte lärare halva livet utan att lära sig att se hur en tjej lägger huvudet på sned och sätter handen på höften när hon lyssnar på skvaller om en annan tjej. Utan att göra något. (Farley 2006, s 87)

Spökhästen i Meadow Green har som sitt tydligaste tema mäns våld mot kvinnor. Det inte bara antyds utan våldets mekanismer diskuteras öppet, exempelvis här i ett samtal mellan Kims pappa och grannfrun, tillika en gammal vän till Kims farmor:

Lou [farmodern; min anm] var desperat. Hon hade ingen annan. Hon hade bott många år i Dartmouth men hade inte en enda vän. Roddy lät henne aldrig skaffa några. Så gör män som slår sina fruar. De isolerar dem för att ingen ska veta.

– Min pappa var inte våldsam! fräste Colm. (MacDonald 2006, s 81)

Babs pappa i *Spring, Diabolo!* är inte våldsam men otroligt kontrollerande och maktfullkomlig och ett viktigt tema är Babs mammas väg mot att säga ifrån, vilket också gäller Kims mamma. Nurmikko finner i sin genomgång av hästböcker att just kvinnofrigörelse hos mamman är ett vanligt tema, vilket således också gäller för dessa böcker (Nurmikko 2005, s 20).

I *Danny Boy* finns ett tydligt uppvärderande av femininitet. Det märks exempelvis genom att den kvinna som beskrivs som flirtig, glamourös och tjusig och ”verkligen inte [såg] ut som en friluftsmänniska” faktiskt kan rida (Oldfield, 2006, s 40):

Faktum var att Lorena May Brown hade visat sig vara en utmärkt ryttarinna. (...) Och hon var inte alls så fåfång som hon såg ut. När de första snöflingorna hade kommit hade hon bara slagit upp kragen och fortsatt!” (Oldfield 2006, s 44)

Det avvisande av traditionell femininitet som forskningen beskrivit som ett vanligt tema i hästböckerna problematiseras alltså här. Femininitet särkopplas inte från prestationer vilket Haymonds lyft fram som en fara, utan tvärtom (Haymonds 2000, s 59-60).

Vidare betonas ett annat slags femininitet i hästbehandlingen. Samtidigt som det tydliggörs att ryttaren bestämmer understryks också vikten av ”mjuk blick och mjuka händer” och att skapa förtroende för hästen, t.ex. i följande passage:

(...) Men det är ändå inte alla turister som kommer som kan rida honom.
– Nej, jag vet. Danny behöver en erfaren kvinnlig ryttare; någon som kan hantera honom.
– Inte för tuff, höll Ben med.
– En kvinna som sitter säkert i sadeln. (Oldfield 2006, s 35)

Mjukhet är traditionellt sett som feminint men här framställs den i positiva termer och knyts till kompetens. Explicit efterfrågas också en kvinna. Jag associerar till Nikku och Rostgård som menar att tjejnerna i stallet kan utveckla en ny femininitet där omvårdnad och maktutövande går hand i hand (Nikku 2005, s 34; Rostgård 2002, s 56). Intressant är också att direkt efter ovanstående citat funderar Kirstie över vem som ska få rida Danny boy, men nu uttrycks inget krav på att det ska vara just en kvinna, däremot finns den positivt konnoterade femininiteten kvar:

Hon hoppades att hon eller han skulle vara tillräckligt duktig att också använda sig av ’mjuk blick, mjuka händer’. (Oldfield 2006, s 36)

Vad som i ovanstående citat förutsattes krävas en kvinna kräver nu enbart femininitet, vilket i texten fränkopplas kvinnor. Detta visar på ett synsätt att också män kan göra vad som ses som femininitet.

5 SLUTDISKUSSION

Jag inledde denna uppsats med att ifrågasätta att hästtjejerna anses göra femininitet och fokusera på omvårdande och omhändertagande, vilket jag betraktade som en diskursiv förståelse av tjejer och kvinnor. Hästböckerna tillkommer i ett samhälle med en dominerande inställning av ridningen som feminin och av tjejer som att de förutsätts göra femininitet och begära män. Samtidigt finns också alternativa diskurser och motdiskurser till denna dominerande syn. Hästböckerna bidrar i diskursproduktionen och kan således bidra till eller motverka den dominerande synen på ridning och tjejers relationer.

Jag har i föregående avsnitt diskuterat mina frågeställningar separat, varför jag kommer att ägna denna del åt att sammankoppla dem med varandra samt med tidigare forskning.

Mina två frågeställningar var:

- Hur presenteras protagonisternas ridning i ett urval hästböcker, mot bakgrund av en etablerad definition av traditionell femininitet och maskulinitet?
- Finns queera läckage i dessa hästböcker i skildringarna av tjejernas möte med andra tjejer och hur ser de i sådana fall ut?

Vad som knyter samman frågeställningarna är den teoribildning som jag har applicerat på uppsatsen. Ett centralt begrepp hos Judith Butler är den heterosexuella matrisen som innebär att människor inordnas i en binär genusordning där män anses göra maskulinitet och kvinnor femininitet och personerna i respektive kategori förväntas begära personer i den andra. Jag har i uppsatsen, med avstamp i Butlers teori, separerat femininitet och maskulinitet från de personer som agerar och hållit mig öppen för samkönat begär mellan tjejerna. Att hästböckerna är kvinnodominerade skapar möjligheter för ett lesbiskt narrativ. Därför, med en utgångspunkt att queera läckage kan finnas i alla texter, var jag intresserad av att studera skildringen av tjejernas inbördes relationer.

Jag har visat att tjejerna visserligen gör femininitet i ridningen och vissa av dem begär också killar, men de gör också minst lika mycket maskulinitet och i en del böcker finns queera läckage i skildringarna av relationerna mellan tjejerna. Jag har vidare poängterat att femininitet och maskulinitet är konstruktioner som överskrids i ridningen. Mest framträdande är hur empati konsekvent kopplas till exempelvis instrumentalitet och makt.

Jag har också lyft fram skillnader mellan de studerade böckerna för att på så vis illustrera Söderbergs och Westins poäng att flickboksgenren inte är homogen och att såväl förtryckande som emanciperande ingredienser finns och visa på att detta gäller också inom hästboksgenren (Söderberg 2004, s 26; Westin 1994, s 12).

Andrae menar att flickböckernas syfte är att fostra flickorna till anpassning till rådande normer och att böckerna ofta har en protagonist som inledningsvis är upprorisk men under bokens gång omvandlas (Andrae 2001). Detta perspektiv stämmer inte med de böcker jag här studerat. I den mån liknande psykologiska teman finns rör det snarare tvärtom – att protagonisten ska övervinna sin osäkerhet och rädsla och istället utveckla mer mod (vilket faktiskt också Andrae nämner). Callie i *Queen – flockens drottning* lär sig visserligen empati i form av att tänka som en häst, men detta syftar till att skapa ett starkt band med den egna hästen och empatin används för att få makt över hästen, vilket kan kopplas till den dubbelhet som både Nikku och Rostgård ser hos verklighetens ryttare. En brasklapp kan dock infogas i det att de flesta protagonister är relativt unga och Andrae menar att anpassningstemat är speciellt framträdande hos de äldre protagonisterna (Andrae 2001, s 67). Vidare menar Andrae att flickorna lär sig att kontrollera sig själva medan pojkarna från början har självkontroll och i böckerna utvecklar en förmåga att kontrollera andra (Andrae 2001, s 246). I mitt material handlar kontrollen snarare om att kontrollera en häst. I den mån utvecklande av

självkontroll är ett tema är det nära kopplat till mod och risktagande. Just utvecklingen från ängslan till självförtroende lyfts av Theander som ett vanligt flickbokstema (Theander 2006, s 174ff). Theander skriver vidare att vanligt i flickböckerna är att protagonisten med stor beslutsamhet försöker lösa de problem som uppstår i boken (Theander 2006, s 89). Kanske mest tydlig i detta avseende är Kirstie i *Danny Boy*, som ju mer eller mindre på egen hand räddar såväl hästen som kompisen ur vad som, åtminstone avseende den förstnämnda, tycks vara en omöjlig situation.

Den moralproduktion kring hästens bästa som Hedenborg ser som problematisk är i dessa böcker betydligt annorlunda än den tycks i Hedenborgs diskussion kring såväl hästböcker som hästverksamhet i verkligheten (Hedenborg 2006a; 2006b). I böckerna rör moralen snarare att hästar måste befrias än en självuppoffrande inställning kring hästar tjejjerna har vårdnaden om. Att rädda vildhästar är målet för protagonisterna i *Mustangernas dal* och *Queen – flockens drottning*. Alice och Susann i *Vilse i vildmarken* försöker rädda en bortsprungna häst och Kirstie i *Danny Boy* räddar en häst som fastnat på en klippavsats. I *Spring, Diabolo* räddar Ricky två hästar som hotas av slakt och Kim i *Spökhästen i Meadow Green* räddar den häst hon hittat gömd. Räddningarna rör således snarare Haymonds diskussion om hästen som offer än någon som kräver kontinuerlig omvårdnad (Haymonds 2000, s 64). Av tjejjerna kräver moralen kring hästens bästa snarare maskulint konnoterade egenskaper som styrka, mod och risktagande. Intressant är också att flera av tjejjerna bryter mot lagar för att nå målet att rädda hästen. Kim använder våld och tar en häst som inte är hennes, Angelica och Rosa befriar tillfångatagna mustanger och Ricky fritar en häst som slaktaren har, trots att bokens övriga karaktärer försöker lösa problemet på laglig väg. Dessa är ganska tydliga avsteg från en normativ femininitet och tangerar den gränsöverskridande kontroll Andrae menar *inte* finns i flickböcker (Andrae 2001, s 246).

Theander menar att hästboksgenren under den period hon studerat karakteriseras av att killar är frånvarande (Theander 2006, s 242ff). Också Persdotter och Sjöholm-Andersson menar i sin uppsats att hästflickorna i deras studerade böcker har ett litet intresse för killar (1999, s 59). Eriksson ifrågasätter denna bild och menar att killar fått en stor roll i nutida hästböcker och visar hur tjejjerna när de rör sig utanför stallet blir passiva flickvänner snarare än aktiva ryttare (Eriksson 2004). Pecora visade hur tjejjerna i hennes studerade Kittyböcker hade heterosexuell kärlek som huvudsakligt mål (Pecora 1997). Det senare är ovanligt i mitt material, endast *Ridläger på mustangranchen* kan sägas konstruera en bild av pojkvänner som meningen med livet.

Men killarna finns där. De rider själva, oavsett om deras roll är pojkvänner, kompisar eller äldre cowboys. Detta betyder dock inte att tjejjerna undviker att bli till passiviserade flickvänner, tvärtom blir de passiva redan i stallet. Pojkvänners och andra killars/mäns närvaro fungerar hindrande. I de fall då pojkvänner är närvarande förhindras det lesbiska narrativet och tjejjernas fokus rör pojkvännen i högre utsträckning än såväl andra tjejer som ridning. Med män och killar närvarande tenderar tjejjerna att bli mer osäkra och tvingas inte längre lita till sig själva. Också Kirstie i *Danny Boy* som kännetecknas av extrem kompetens blir osäker och generad då hon får beröm från omgivande killar. När killarna innehar rollen av pojkvänner blir effekten än tydligare. Jag har nämnt att Meg i *Ridläger på mustangranchen* blir passiv när hennes pojkvän är närvarande och att han förstör hennes kompetens och fokus även som icke närvarande eftersom hon då tänker på honom snarare än på hästarna och ridningen. Också Maria i *Jag vill ha Stella!* hindras i sin ridning av problem med pojkvännen, liksom Sara i *Akta dig, Sara!*. Även närvaro av killar som inte är pojkvänner ger liknande resultat. Sam i *Queen – flockens drottning* tvingas klara av svåra sysslor på ranchen då hennes pappa är bortrest men så fort hennes kompis Jake dyker upp tar han naturligt över. Malin i *Akta dig, Sara!* är uppväxt med trav men när hjälp behövs blir Saras pojkvän Micke den som bidrar istället för Malin, trots att hennes erfarenhet är betydligt större. Pojkvänner och killar generellt blir således de karaktärer som återför tjejjerna till femininitet, både avseende

ridningen och relationen till andra tjejer. Inness poängterar att alla centrala roller i Kitty innehas av kvinnor och ser Kittys pojkvän som perifer (Inness 1997, s 359ff). I mitt material är de pojkvänner som förekommer inte perifera, med undantag för Rickys pojkvän Marc som i och för sig innehar en stor roll men snarare som en kompis i gänget än som pojkvän. Hans och Rickys förhållande tycks baserat på gemensamma intressen snarare än starka romantiska känslor. Han avviker också från de andra pojkvännerna i att han beskrivs som underordnad Ricky och beroende av hennes bekräftelse. Det är hon som ger honom order snarare än tvärtom och hon blir heller inte passiv i hans närhet.

Jag tror inte att det är en slump att de böcker som tydligast visar samkönat begär är de som saknar pojkvänner. I *Mustangernas dal* tillåts Rosa och Angelica att utveckla en relation inom det lesbiska narrativ som skapas i boken. De kan rikta sina starkaste känslor mot varandra. Tillsammans med det häxtema som lyfts av Franck och Fokin-Holmberg kan relationen gå utanför heteronormen. Situationen är liknande med Callie och Sam i *Queen – flockens drottning*. Callie är redan från början definierad som en avvikare och hon och Sam umgås nästan uteslutande ensamma vilket skapar en möjlighet för skildringar av begär dem emellan. Skillnaden är skarp gentemot Malins potentiella intresse för Sara som återkommande störs av Saras pojkvän. Berättelsens starka pojkvänsnärvaro förhindrar en bok som bryter mot heteronormen. Pojkvännen får rollen av att hindra Saras och Malins relation från att utvecklas samt tar över hästarbetet på bekostnad av de två tjejerna.

Mina resultat stämmer således mycket väl överens med Erikssons analys av hur tjejerna utanför stallet transformeras till passiva flickvänner som är underordnade killarna (Eriksson 2004). En skillnad är dock att passiviseringsprocessen flyttar inom stallets väggar, men fortfarande i hög grad utförd av pojkvänner. Ett återkopplande till verklighetens stalltjejer poängterar just detta: att flickorna träder tillbaka när pojkar är närvarande och att de i stallvärlden lär sig sådant de inte skulle lära sig om pojkar varit där (Matthis 2000a, s 17, Koren & Træen 2003, s 21). Detta är alltså mycket tydligt också i böckerna, tillsammans med ett konstaterande att subversiva begär bland tjejerna endast möjliggörs i berättelser som inte fokuserar på heterosexuallitet som en huvudsaklig handling, d.v.s. de som överskrider och når ett lesbiskt berättelseutrymme, för att återkoppla till Corinna Müller (Müller 2003, s 7).

Avgörande för huruvida böckerna ska förstås som frigörande från eller understödjande den heterosexuella matrisen blir således tolkningen. Om läsaren fokuserar på att tjejerna till stor del är hjältar och att ridningen ofta beskrivs aktivt och i genusmässigt blandade termer samt att tjejerna utvecklar viktiga relationer med varandra kan de verka emanciperande. Om vad läsaren däremot noterar är återställandet, d.v.s. hur killar tar över på tjejernas bekostnad utan att det problematiseras och att pojkvänners närvaro gör att tjejerna inte längre fokuserar sina starka känslor på varandra motverkar böckerna istället en möjlig frigörelse. Om den bild som böckerna konstruerar innebär ett legitimerande av att killar tar över på tjejernas bekostnad är det minst sagt problematiskt för verklighetens hästtjejer. Med den syn på mottagare jag redovisat ovan följer att jag inte kan försöka uttala mig om hur de tjejer som läser böckerna uppfattar dem. Strukturella faktorer som klass, ålder och eventuell sexuell praktik spelar naturligtvis en stor roll, liksom huruvida de har erfarenhet av ridning eller inte.

För en vidare forskning i ämnet blir således hur läsarna upplever böckerna av stort intresse, exempelvis i linje med Maria Ulfsgårds *För att bli kvinna – och av lust* (Ulfsgård 2002). Andra rent textbaserade studier skulle kunna röra sådant som jag här tangerar, såsom var tjejernas fokus ligger, hur skildringen av tjejerna skiljer sig åt beroende på om de kommer från stad eller landsbygd mot bakgrund av landsbygdsidealet, hur avvisandet av traditionell femininitet kan förstås (t.ex. pojkflicka eller duktig flicka), hur målet med den egna hästen nås (om det gör det) eftersom hårt arbete tycks varit vägen tidigare medan de här studerade protagonisterna ofta redan från början har hästar.

6 SAMMANFATTNING

Den här uppsatsen studerar tio skönlitterära böcker utskickade under år 2006 av hästbokklubben Polluxklubben. Infallsvinkeln är litteratursociologisk, nämligen att böcker påverkas av samhället likaväl som de utövar påverkan på det. Samhället ses heller inte som en enhet – böckerna kan således legitimera genusordningen likaväl som göra motstånd mot den. De två frågeställningar som undersöks är:

- Hur presenteras protagonisternas ridning i ett urval hästböcker, mot bakgrund av en etablerad definition av traditionell femininitet och maskulinitet?
- Finns queera läckage i dessa hästböcker i skildringarna av tjejernas möte med andra tjejer och hur ser de i sådana fall ut?

Problemställningen, liksom den teoretiska utgångspunkten, är Judith Butlers teoribildning. I synnerhet står den heterosexuella matrisen i fokus. Detta begrepp syftar förenklat till att samhället är konstruerat i en binär genusordning i vilken kvinnor och män görs till två olika kategorier. De som kategoriseras som kvinnor antas göra femininitet och de som kategoriseras som män antas göra maskulinitet. Kvinnor förväntas begära män och män förväntas begära kvinnor. Butler menar att kategoriseringen inte är naturlig utan konstruerad och betraktar femininitet och maskulinitet inte som essenser som finns i människor utan som praktiker, d.v.s. vad som ageras. Uppsatsen ansluter sig till denna förståelse och använder Natalie Koivulas definition av maskulinitet och femininitet för att möjliggöra en studie av dessa som praktiker, oavsett den agerande personens kropp.

Metoden som används är kvalitativ textanalys med tyngdpunkt inom en tradition av mot- och queerläsningar. En sådan tolkning utgår inte från författarens avsikt utan olika möjliga sätt att tolka en text. En viktig metodologisk utgångspunkt är exempelvis Marilyn R Farwells teorier om lesbiska narrativ och de möjligheter som öppnas för kvinnliga karaktärer då kvinnor innehar alla bärande roller i en bok.

Som en bakgrund redogörs för forskning om verklighetens hästverksamhet, hästböcker, feministiska studier av flickböcker och några exempel på queera läsningar. Forskningen om verklighetens hästverksamhet är relativt omfattande och många skribenter fokuserar på ridningens frigörande karaktär, i det att den betonar makt, kontroll, styrka och liknande egenskaper/aktiviteter som traditionellt inte förstås som feminina. Också hästböcker tenderar att, av de få författare som intresserar sig för ämnet, uppläsa. Flickboksforskningen är kluven till huruvida flickböckerna ska betraktas som motverkande eller understödjande antifeministiska normer. Från att ha sett böckerna som antifeministiska har senare forskning börjat uppvärdera dem. I den nyaste forskningen blandas ofta perspektiven och skillnaderna mellan flickböckerna betonas. De queera läsningar som fokuseras på i översikten är sådana som behandlar barn-, ungdoms- eller flickböcker utan uttalat homosexuella karaktärer. Där visas exempelvis att gränsen mellan vänskap och romantik är luddig.

Efter denna introduktion i forskningen tar den empiriska undersökningen vid. De två frågorna redovisas separat. Undersökningen av den första frågan visar att protagonisterna i sin ridning gör såväl femininitet som maskulinitet. Ofta sker detta kombinerat. Ingen protagonist gör enbart aktiviteter som anses feminina eller maskulina och dessutom är ofta samma handling dubbelt genuskodad. Det vanligaste är en kombination av den feminint kopplade empatin med makt och instrumentalitet som förstås som maskulina. Detta visar att protagonisterna trots att de definieras som tjejer också kan göra maskulinitet samt att uppdelningen mellan femininitet och maskulinitet överskrids i deras agerande.

Den andra frågan visar att i vissa böcker finns vad som kan tolkas som mer än vänskap, då karaktärerna uppvisar sådant som ofta sammankopplas med romantisk kärlek som exempelvis

blygsel, svartsjuka, ett starkt känslomässigt fokus på en annan tjej och övernaturliga sammanknytningar av två flickor. I synnerhet finns queera läckage i böcker som kännetecknas av lesbiska narrativ.

I slutdiskussionen sammankopplas dessa frågeställningar med varandra samt med tidigare forskning. En viktig slutsats som dras är att killar och i synnerhet pojkvänner har stor betydelse för hur tjejernas ridning presenteras samt vilka relationer de kan utveckla till varandra. Ju mer närvarande killar är desto mer passiv blir protagonisten i sin ridning och desto mindre är möjligheten till queera läckage i skildringen av relationerna mellan tjejerna. Detta innebär således att böckerna sinsemellan är mycket olika och att deras emanciperande potential starkt varierar. I materialet finns allt ifrån lesbiska narrativ med starka känslomässiga relationer mellan tjejerna och skildrande av ridningen i aktiva termer till en passiv ridning och en protagonist som snarare fokuserar på sin pojkvän än på ridningen/hästarna.

LITTERATURFÖRTECKNING

Tryckta källor

- Alvesson, Mats & Deetz, Stanley (2000) *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur
- Ambjörnsson, Fanny (2004) *I en klass för sig*. Stockholm: Ordfront
- Andrae, Marika (2001) *Rött eller grönt?: Flicka blir kvinna och pojke blir man i B. Wahlströms ungdomsböcker 1914-1944*. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksintitutet 73. Stockholm: B Wahlströms
- André, Ulrika (1996) *Flickor och fritid: en studie av ridsporten i Sverige*. Uppsala universitet: Kulturgeografiska institutionen. Arbetsrapport 190/C-uppsats
- Arvidsson, Elisabeth: "Övergiveness, mobbning, hästar och förintelse" i *Barn & Kultur* 1998:3
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000) *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur
- Biström, Fredrika (2002) "Pysel, omsorg och uppoffring. Hästflickor på väg mot omsorgsfällan?" i *Astra Nova* 2002:6
- Boëthius, Ulf: "Populärlitteraturen – finns den?" i Hedman, Dag (red) (1995) *Brott, kärlek, äventyr. Texter om populärlitteratur*. Lund: Studentlitteratur
- Butler, Judith (2005) *Könet brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg*. Stockholm: Natur och kultur
- Butler, Judith (2006) *Genus ogjort – kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag
- Callahan, Kerstin (1996) *Bortom den binära oppositionen mellan män och kvinnor: en dekonstruktiv läsning av Enid Bagnolds roman National velvet*. Stockholms universitet: Litteraturvetenskapliga institutionen
- Eriksson, Malin (2004) *Hästbokens budskap – en tematisk läsning av tre hästböcker utgivna efter 1999*. Göteborgs universitet: genusvetenskap. B-uppsats
- Fagrell, Birgitta (2000) *De små konstruktörerna. Flickor och pojkar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete*. Doktorsavhandling Lärarhögskolan, Stockholm. Göteborg: HLS Förlag
- Farwell, Marilyn R: "Heterosexual plots and lesbian subtexts: Toward a theory of lesbian narrative space" i Jay, Karla & Glasgow, Joanne (1990) *Lesbian texts and contexts: Radical revisions*. New York: New York University press
- Flanagan, Victoria: "Emerging identities: Cross-dressing and sexuality in adolescent fiction" i O'Sullivan, Emer; Reynolds, Kimberley & Romøren, Rolf (2005) *Children's literature global and local: Social and aesthetic perspectives*. Oslo: Novus press
- Franck, Mia & Fokin-Holmberg, Rebecka: "Making magic : (Hetero)sexual (in)visibility in scandinavian young adult novels" I *Papers* 2006(16):1
- Furuland, Lars & Ørvig, Mary (1990) *Barnlitteraturen*. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Furuland, Lars: "Litteratur och samhälle. Om litteratursociologin och dess forskningsfält" i Furuland, Lars & Svedjedal, Johan (red) (1997) *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Furuland, Lars & Svedjedal, Johan (red) (1997) *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

- Griswold, Wendy: "Aktuella tendenser inom litteratursociologin" i Furuland, Lars & Svedjedal, Johan (red) (1997) *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur
- Halberstam, Judith (1998) *Female masculinity*. Durham: Duke University press
- Hall, Donald E (2003) *Queer theories*. New York: Palgrave: Macmillan
- Hallberg, Kristin: "Hästböcker en litteraturart att ta på allvar" i *Opsis Kalopsis 2003:2*
- Haymonds, Alison: "Rides of passage. Female heroes in pony stories" i Jones, Dudley & Watkins, Tony (2000) *A necessary fantasy? The heroic figure in children's popular culture*. New York: Garland Publishing inc
- Hedenborg, Susanna (2006a) "Från Den svarta hingsten till Klara, färdiga, gå. Stallbackskultur i hästboken under andra hälften av 1900-talet" i *Barnboken 2006:1*.
- Hedenborg, Susanna: (2006b) "Barnarbete, barns arbete eller hobby? Stallarbetet i generationsperspektiv" i *Historisk tidskrift 2006:1*
- Hedén, Anne "'Blås din häst framåt med små puffar av andedräkt' Om skyggläder och annat" i Hedén, Anne; Matthis, Moa & Milles, Ulrika (2000a) *Över alla hinder*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Hedén, Anne; Matthis, Moa & Milles, Ulrika (2000a) *Över alla hinder*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Hedman, Dag (red) (1995) *Brott, kärlek, äventyr. Texter om populärlitteratur*. Lund: Studentlitteratur
- Hofmann, Andrea (2004) *Hästitjejer. Identitetsskapande och könsföreställningar i stallet*. C-uppsats. Lunds universitet: Etnologiska institutionen
- Inness, Sherrie A: "Is Nancy Drew queer?: Popular reading strategies for the lesbian reader" i *Women's studies 1997(26):3/4*
- Jay, Karla & Glasgow, Joanne (1990) *Lesbian texts and contexts: Radical revisions*. New York: New York University press
- Johansson, Thomas; Sernhede, Ove & Trondman, Mats "Inledning. Kultur och identitet i förändring" i Johansson, Thomas; Sernhede, Ove & Trondman, Mats (red) (1999) *Samtidskultur: Karaoke, karnevaler och kulturella koder*, Nora: Nya Doxa
- Johansson, Thomas; Sernhede, Ove & Trondman, Mats (red) (1999) *Samtidskultur: Karaoke, karnevaler och kulturella koder*, Nora: Nya Doxa
- Jones, Dudley & Watkins, Tony (2000) *A necessary fantasy? The heroic figure in children's popular culture*. New York: Garland Publishing inc
- Jordahl, Anneli: "Vad små flickor lär sig dölja" i Jordahl, Anneli (2006) *Var kommer du ifrån? Intervjuer, reportage och essäer*. Stockholm: Bokförlaget Mormor
- Jordahl, Anneli (2006) *Var kommer du ifrån? Intervjuer, reportage och essäer*. Stockholm: Bokförlaget Mormor
- Josefsson, Birgitta: "Nu sätter vi på radion och kaffepannan" i Toijer-Nilsson, Ying & Westin, Boel (red) (1994) *Om flickor för flickor*. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksintitutet nr 52. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Koivula, Natalie (1999) *Gender in sport*. Stockholms universitet: Department of psychology
- Koren, Ella & Træen, Bente "Jenter og hest. Stallen som arena for sosialisering og mestring" i *Tidsskrift for ungdomsforskning 2003:2*
- Kulick, Don (red) (2005) *Queersverige*. Stockholm: Natur & Kultur
- Larsson, Håkan: "Queer idrott" i Kulick, Don (red) (2005) *Queersverige*. Stockholm: Natur & Kultur
- Larsson, Jeanette (1999) *Homosexualitet i ungdomslitteraturen: en jämförande studie av skildringar kring flickors respektive pojkars förhållanden*. C-uppsats. Uppsala universitet: Litteraturvetenskapliga institutionen

- Larsson, Johanna (2006) "Vem sätter sin kille i ridskola?" *En kvalitativ studie om tonårskillar som rider* Psykologexamensuppsats. Lunds universitet: Institutionen för psykologi
- Lidström, Carina: "Närhet och integritet" i Toijer-Nilsson, Ying & Westin, Boel (red) (1994) *Om flickor för flickor*. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksintitutet nr 52. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Lindstam, Birgitta "Hästboken som kärleksroman" i *Barn och kultur* 1982:1
- Lundh, Ylva (2004) *Snurrig i huvudet och fjärilar i magen*. C-uppsats. Lunds universitet: Etnologiska institutionen
- Matthis, Moa: "Jag, en återvändare" i Hedén, Anne; Matthis, Moa & Milles, Ulrika (2000a) *Över alla hinder*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Matthis, Moa: "Spegel, spegel på väggen där" i Hedén, Anne; Matthis, Moa & Milles, Ulrika (2000b) *Över alla hinder*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Matthis, Moa: "Om Yahooers drömmar" i Hedén, Anne; Matthis, Moa & Milles, Ulrika (2000c) *Över alla hinder*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Mazzarella, Sharon R & Pecora, Norma Odom (red) (1999) *Growing up girls. Popular culture and the construction of identity*. New York: Peter Lang publishing inc McGillis Roderick: "A fairytale is just a fairytale" i *Marvers & Tales* 2003(17):1
- Milles, Ulrika: "Hästens bön – en dödlig historia om hur flickor lär sig älska och förlora eller 'Varför måste alla som jag älskar slaktas?'" i Hedén, Anne; Matthis, Moa & Milles, Ulrika (2000a) *Över alla hinder*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Milles, Ulrika: "Spåren av en utopi – en läsning av hästvärldens fiktioner" i Hedén, Anne; Matthis, Moa & Milles, Ulrika (2000b) *Över alla hinder*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Mizuma, Chie: "Performativity and queerness in 'Peter Pan' i O'Sullivan, Emer; Reynolds, Kimberley & Romøren, Rolf (2005) *Children's literature global and local: Social and aesthetic perspectives*. Oslo: Novus press
- Müller, Corinna: "Kvinnor emellan. Lesbiskt begär i svenskspråkig skönlitteratur från 1980-talet" i *Lambda Nordica* 2003(9):3
- Nationalencyklopedin (1992)
- Nikku, Nina: "Stallkulturen som arena för flickors identitetsskapande" i *Sociologisk forskning* 2005:4
- Nikolajeva, Maria: "Varför sover Pippi med fötterna på kudden?" i *BLM* 2003:4
- Nurmikko, Milla (2005) *Hästboken – en studie av genrens estetik*. C-uppsats Stockholms universitet: Institutionen för litteraturvetenskap och idéhistoria.
- O'Sullivan, Emer; Reynolds, Kimberley & Romøren, Rolf (2005) *Children's literature global and local: Social and aesthetic perspectives*. Oslo: Novus press
- Pecora, Norma: "Identity by design: The corporate construction of teen romance novels" i Mazzarella, Sharon R & Pecora, Norma Odom (red) (1999) *Growing up girls. Popular culture and the construction of identity*. New York: Peter Lang publishing inc
- Persdotter, Cecilia & Sjöholm-Andersson, Inga-Lill (1999) *Något i hästväg. En kartläggning av hästbokmarknaden för barn och ungdom med fokusering på åren 1994-1998*. Magisteruppsats. Högskolan i Borås: Biblioteks- och informationsvetenskap
- Rich, Adrienne (1986) *Obligatorisk heterosexuallitet och lesbisk existens*. Stockholm: Matrixx
- Rosenberg, Tiina (2000) *Byxbegär*. Göteborg: Anamma
- Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas
- Rosenberg, Tiina "Inledning" i Butler, Judith (2005) *Könet brinner. Texter i urval av Tiina Rosenberg*. Stockholm: Natur och kultur Rostgård, Lisbeth (1999) 'Hvis vi ikke var hér, så ville vi være et andet sted' *En kulturanalyse af fænomenet piger og heste*. Opubl Speciale. Syddansk universitet, Odense: Center for kulturstudier

- Rostgård, Lisbeth: "Mestring og melodrama – piger og heste" i Scott Sørensen, Anne (red) (2002) *Pi'r pink og power – om aktuel pigekultur*. Köpenhamn: Gads förlag
- Scott Sørensen, Anne (red) (2002) *Pi'r pink og power – om aktuel pigekultur*. Köpenhamn: Gads förlag
- Sjöberg, Ann (1993) *Litteraturanalytiska aspekter på ungdomsromanen: Traditionell och feministisk granskning av Enid Bagnolds En flicka till häst*. Specialarbete. Högskolan i Borås: Institutionen bibliotekshögskolan
- Susina, Jan: "American girls collection: Barbies with a sense of history" i *Children's literature association quarterly* 1999(24):3
- Suzuki, Michiko: "Writing same sex love: Sexology and literary representation in Yoshiya Nobuko's early fiction" i *The Journal of Asian Studies* 2006(65):2
- Svedjedal, Johan: "Det litteratursociologiska perspektivet. Om en forskningstradition och dess grundantaganden" i Furuland, Lars & Svedjedal, Johan (red) (1997) *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Söderberg, Eva (2004) *Askunge, madonna eller feminist. Kontextuella läsningar av Martha Sandwall-Bergströms Kulla-Gullasvit*. Akademisk avhandling. Umeå universitet: Institutionen för litteraturvetenskap och nordiska språk
- Theander, Birgitta (2006) *Älskad och förnekad: Flickboken i Sverige 1945-65*. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksintitutet nr 92. Göteborg: Makadam
- Toijer-Nilsson, Ying & Westin, Boel (red) (1994) *Om flickor för flickor*. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksintitutet nr 52. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Ulfgard, Maria (2002) *För att bli kvinna – och av lust: En studie i tonårsflickors läsning*. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksintitutet nr 78. Stockholm: B Wahlströms
- Ulmanen, Petra (1995) "Kvinnorörelse i miniformat" i *Fria val? Om kön, makt och fritid. Delbetänkande från fritidsutredningen. SOU 1995:145*. Stockholm: Fritzes
- Wayne Lee, Vanessa: "'Unshelter me': The emerging fictional adolescent lesbian" i *Children's Literature Association Quarterly* 1998(23):3
- Westin, Boel: "Flickboken som genre" i Toijer-Nilsson, Ying & Westin, Boel (red) (1994) *Om flickor för flickor*. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksintitutet nr 52. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Williams, Raymond: "Bas och överbyggnad i marxistisk kulturteori" i Furuland, Lars & Svedjedal, Johan (red) (1997) *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Österwall, Ilse (1999) *Häst och ponny A-Ö*. Sundbyberg: Semic

Otryckta källor

- Almblad, Jannicka, Polluxklubben. *E-mail* 2007-02-26. I uppsatsförfattarens ägo.
- Bejhed, Siv, Medborgarplatsens barnbibliotek. *E-mail* 2007-02-21. I uppsatsförfattarens ägo.
- FoU 2003:1: *Idrott, kön och genus – en kunskapsöversikt*. Rapport från Riksidrottsförbundet. <http://www.rf.se/files/{F6298281-C394-414F-BA8C-E48B6D29C97C}.pdf>
- FoU 2006:5 *Kvinnor och män inom idrotten 2005 – statistik från Riksidrottsförbundet*. Rapport från Riksidrottsförbundet. <http://www.rf.se/files/{F6298281-C394-414F-BA8C-E48B6D29C97C}.pdf>
- Hansson, Joacim (2006) *Lektion 2006-11-16* på Biblioteks- och informationsvetenskap, c-kurs, metodkurs, kollegium 1. Högskolan i Borås
- Hedener, Marta, SBI. *E-mail* 2007-02-21. I uppsatsförfattarens ägo.
- Pennyklubben (2007) www.pennyklubben.no/article.php?articleID=1251&categoryID=649 [2007-05-21]
- Polluxklubben (2007a) <http://www.polluxklubben.se/article.php?articleID=526> [2007-02-23]

Polluxklubben (2007b)

<http://www.polluxklubben.se/article.php?articleID=16682&categoryID=1309> [2007-05-18]

Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (2007) <http://www.rfsl.se/?p=115> [2007-05-13]

Simon, Jo Ann (2007) www.joannsimon.com/joann/index.html [2007-02-25]

Stabenfeldt (2007) www.stabenfeldt.com/category.php?categoryID=101 [2007-02-23]

Material

Adam, Gabi (2006) *Diabolo 10: Spring, Diabolo!* Malmö: Pollux hästbokklubb

Campbell, Joanna (2005) *Fullblod 42: Mustangernas dal.* Malmö: Pollux hästbokklubb

Dorsey, Angela (2006) *Hästarnas ängel 6: Mustangernas dal.* Malmö: Pollux hästbokklubb

Farley Terri (2006) *Zanzibar 7: Queen – flockens drottning.* Malmö: Pollux hästbokklubb

Johansson, Jennifer (2006) *Jag vill ha Stella!* Malmö: Pollux hästbokklubb

MacDonald, Anne Louise (2006) *Spökhästen i Meadow Green.* Malmö: Pollux hästbokklubb

Oldfield, Jenny (2006) *Half Moon ranch 9: Danny Boy.* Malmö: Pollux hästbokklubb

Sellberg, Sara (2006) *Akta dig, Sara!* Malmö: Pollux hästbokklubb

Siamon, Sharon (2006) *Mustangranchen 10: Ridläger på mustangranchen.* Malmö: Pollux hästbokklubb

Toresen, R.E. (2006) *Mysteriebok 2006: Vilse i vildmarken.* Malmö: Pollux hästbokklubb

BILAGA 1

Informationssökning

Jag har i sökprocessen i huvudsak använt mig av databaserna *Kvinnsam*, *BULB*, *Uppsök*, *DiVa* och *www.uppsater.se*. *Kvinnsam* katalogiserar en stor del av det material som produceras inom genusforskning, kvinnoforskning, feministisk forskning och liknande. *BULB* är en databas kring barn- och ungdomslitteratur. Båda dessa databaser är således mycket relevanta för mitt ämne. Mina många sökningar efter uppsatser sammanhänger med att ämnet inte utforskats väl och att många som skriver i ämnet liksom jag själv är studenter med bakgrund som hästtjejer, och den högre forskningen har således inte kommit ikapp ämnet än. För artiklar som inte ryms inom ovanstående databaser har jag sökt i *Annual Reviews*, avdelning *social sciences* och *SAGE journals online*. För en bibliotekskontext har jag sökt i nordiskt *BDI-index*, *LISA*, *Library, Literature and Information Science*.

Utöver dessa databaser har jag tittat på böcker jag tidigare kände till och via dem och annan funnen litteratur sökt mig vidare (s.k. *pearl growing*, en mycket viktig del av min informationssökning). Relevanta tips har inkommit från andra (kursare och handledare såväl som övriga). Jag har också för en bakgrundsläsning sökt tidningsartiklar i *Presstext* och *Mediearkivet*, detta för att söka finna aktuella debatter och liknande.

Sökord jag har använt har varit, i varierande kombinationer: 'hästböcker', 'hästbok', 'pony books', 'häst*', 'hest', 'ponny*', 'pony*', 'hors*', 'rid*', 'stall*', 'ridning', 'ridsport', 'riding', 'populärlitt*', 'masslitt*', 'massmarknadslitt*', 'popular literature', '*litteratur*', 'bokklubb', 'barnlitteratur*' 'children's literature', 'flickböcker', 'girl*', 'fiction', 'genus*', 'kön*', 'gender', 'flick*', 'chic*', 'chick', 'chick lit', 'queer*', 'lesb*', 'homosexualitet', 'lesbiska', 'lesbianism', 'motläs*', 'queerläs*', 'omläs*', 'feminis*', 'feministisk gransk*', 'dekonstr*', 'feministisk läs*', 'queer läsning', 'queerteori', 'feministisk läsning', 'feministisk litteraturkritik', 'litteratursociologi', 'litteraturvetenskap'. Utöver dessa ord har jag använt de för respektive databas angivna ämnesorden.

Ett uppenbart problem med min informationssökning är den språkliga begränsningen. Eftersom jag själv endast behärskar svenska, danska, norska och engelska på en så avancerad nivå som krävs av denna typ av akademisk litteratur har jag inte kunnat inkludera litteratur på andra språk. Jag har vidare försökt definiera ämnet för att kunna avgöra vilka databaser som är relevanta för mig i detta arbete och säkert har jag missat någonting. Jag vill dock understryka att både *BULB* och *Kvinnsam* är mycket täckande i sammanhanget, men naturligtvis finns inte all forskning inom ämnet där, vilket är anledningen till att jag också vänt blicken utåt genom de av högskolans bibliotek tillhandahållna databaserna. Naturligtvis har jag missat forskning, men jag tror att min sökning är så pass omfattande att material av vital karaktär funnits.

BILAGA 2

Tabell 1. Utvalda böcker

Originalspråk	Författare	Svensk titel	Översättare	Utskickad ⁹⁵	Skriven	Tryckt på sv
Norska	Toresen, R.E. ⁹⁶	Mysteriebok 2006 – Vilse i vildmarken	Göransson, Kenneth	0612	2006	2006
Engelska (Canada)	Dorsey, Angela	Hästarnas ängel 7 – Mustangernas dal	Björemark, Kristina	0608	2006	2006
Engelska (Canada)	MacDonald, Anne Louise	Spökhästen i Meadow Green	Göransson, Kenneth	0605	2005	2006
Engelska (Canada)	Siamon, Sharon	Mustangranchen 10 – Ridläger på Mustangranchen	Björemark, Kristina	0611	2006	2006
Engelska (USA)	Campbell, Joanna ⁹⁷	Fullblod 42 – Förföljd av otur	Kajgård, Åsa	0601	2000	2005
Engelska (USA)	Farley, Terri	Zanzibar 7 – Queen – flockens drottning	Söderlund, Sabina	0607	2002	2006
Engelska (Storbritannien)	Oldfield, Jenny ⁹⁸	Half Moon Ranch 9 – Danny Boy	Söderlund, Sabina	0612	2006	2006
Svenska	Johansson, Jennifer ⁹⁹	Jag vill ha Stella!	-	0610	2006	2006
Svenska	Sellberg, Anna	Akta dig, Sara!	-	0611	2006	2006
Tyska	Adam, Gabi	Diabolo 10 – Spring, Diabolo!	Von Groote, Maj	0604	2005	2006

⁹⁵ Enligt lista bifogad bokutskick från Jannica Almblad, redaktör Polluxklubben

⁹⁶ Pseudonym för Eli B Toresen (Polluxklubben 2007b)

⁹⁷ Pseudonym för Jo-Ann Simon, som dessutom använder sig av spökskrivare (Simon 2007; Pennyklubben 2007)

⁹⁸ © dock Sharon Siamon

⁹⁹ © dock Kjell Gunnar Johansson